

Käsityksiä ja kokemuksia miesten ja naisten vuorovaikutustavoista

Heli Narinen

Puheviestinnän pro gradu -tutkielma

Syksy 2014

Viestintätieteiden laitos

Jyväskylän yliopisto

Tiedekunta – Faculty HUMANISTINEN	Laitos – Department VIESTINTÄTIETEIDEN
Tekijä – Author Heli Narinen	
Työn nimi – Title KÄSITYKSIÄ JA KOKEMUKSIA MIESTEN JA NAISTEN VUOROVAIKUTUSTAVOISTA	
Oppiaine – Subject Puheviestintä	Työn laji – Level Pro gradu -tutkielma
Aika – Month and year Syksy 2014	Sivumäärä – Number of pages 92
Tiivistelmä – Abstract <p>Tämän tutkielman tavoite oli selvittää miesten ja naisten käsityksiä ja kokemuksia sukupuolten vuorovaikutustavoista. Lisäksi tarkasteltiin vuorovaikutustapojen merkitystä sukupuolten keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Tutkielman kehyksenä ja näkökulmana toimi vaiennettujen ryhmien teoria.</p> <p>Tutkielmassa käytettiin fokusryhmämenetelmää. Fokusryhmät jaettiin miesryhmään ja naisryhmään, joissa molemmissa oli neljä osallistujaa. Fokusryhmät tuottivat tutkielman aineiston keskustelemalla keskenään tutkijan fokusoimasta aiheesta eli sukupuolten vuorovaikutustavoista ja niiden välisistä eroista. Keskustelujen virikkeinä käytettiin sarjakuvia, joissa on kuvattu sukupuolten vuorovaikutustapoja. Fokusryhmäkeskustelut tuottivat monipuolista aineistoa naisten ja miesten käsityksistä ja kokemuksista sukupuolten vuorovaikutustavoista. Tutkimustuloksia tulkittiin vaiennettujen ryhmien teorian näkökulmasta. Vaiennettujen ryhmien teoria sijoittuu viestinnällisessä sukupuolentutkimuksessa kriittiseen tutkimusperinteeseen.</p> <p>Sekä miehet että naiset tunnistivat eroja sukupuolten vuorovaikutustavoissa, mutta heidän käsityksensä vaihtelivat fokusryhmien välillä ja sisällä. Parisuhde koettiin molemmissa ryhmissä kontekstiksi, jossa vuorovaikutustapojen erot nousivat erityisesti esiin. Naisryhmässä oli kokemuksia siitä, että he ilmaisevat itseään töissä eri tavalla riippuen keskustelukumppanin sukupuolesta. Miehillä puhuttiin lyhyemmin ja ytimekkäämmin. Miesryhmässä koettiin, että miehet väittelevät mieluummin kuin naiset, naiset eivät ratko riitoja argumentoimalla. Vuorovaikutustapojen eroja ilmeni myös fokusryhmien omassa vuorovaikutuksessa. Naiset esimerkiksi keskustelivat pidempään samoista tehtävänannoista ja miehet esittivät enemmän johtopäätöksiä kuin henkilökohtaisia esimerkkejä.</p>	
Asiasanat – Keywords fokusryhmät, puheviestintä, sukupuolierot, vaiennettujen ryhmien teoria, vuorovaikutustapa	
Säilytyspaikka – Depository Jyväskylän yliopisto / Jyväskylän yliopiston kirjasto	
Muita tietoja – Additional information	

Sisällys

1. Johdanto	1
2. Sukupuolten vuorovaikutustavat vaiennettujen ryhmien teorian näkökulmasta	3
2.1 Sukupuolten vuorovaikutustavat	3
2.2 Teorian perusoletukset.....	5
2.3 Teorian kulttuurisidonnaisuus	8
2.4 Teoriassa oletettu miesten vaikeus ymmärtää naisten viestintää	11
3. Tutkimuksen toteutus.....	14
3.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset	14
3.2 Aineistonkeruu fokusryhmämenetelmällä ja osallistujat.....	15
3.3 Aineiston analysointi	20
4. Tulokset	25
4.1 Osallistujien käsitykset ja kokemukset vuorovaikutustapojen eroista sukupuolten välillä.....	25
4.1.1 Erilaiset vuorovaikutustavat riitatilanteissa	25
4.1.2 Suhtautuminen vastakkaisen sukupuolen puheeseen.....	37
4.1.3 Keskustelutapojen erot sukupuolten välillä	48
4.2 Fokusryhmien vuorovaikutukselliset erot mies- ja naisryhmissä.....	56
5. Tulosten tarkastelua	64
6. Tutkimuksen arviointi.....	73

Kirjallisuus	80
--------------------	----

Liitteet

Liite 1 Ensimmäinen tehtävänanto fokusryhmille virikesarjakuvineen.....	83
---	----

Liite 2 Toinen tehtävänanto fokusryhmille virikesarjakuvineen	85
---	----

Liite 3 Kolmannet tehtävänannot fokusryhmille sekä virikesarjakuva.....	87
---	----

1. Johdanto

Tämän tutkielman tavoite on selvittää miesten ja naisten käsityksiä ja kokemuksia sukupuolten vuorovaikutustavoista. Lisäksi tutkielmassa tarkastellaan vuorovaikutustapojen merkitystä sukupuolten keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Vuorovaikutustavat nähdään tässä tutkielmassa melko pysyvinä tapoina olla vuorovaikutuksessa toisten kanssa. Vuorovaikutustavat eivät siis välttämättä aina ole tietoisesti tilannekohtaisesti valittuja, vaan sosiaalisessa ympäristössä tietynlaisiksi muodostuneita pysyvämpiä tapoja. Tutkielmassa tarkastellaan, millaisia eroja miehet ja naiset mahdollisesti kokevat toistensa vuorovaikutustavoissa olevan.

Tätä tutkielmaa ohjaavana näkökulmana, ikään kuin *kehystenä*, toimii vaiennettujen ryhmien teoria. Vaiennettujen ryhmien teoria sijoittuu viestinnällisessä sukupuolentutkimuksessa kriittiseen tutkimusperinteeseen. Tätä tutkielmaa voi siis lukea niin, että tässä lähdetään tietynlaisesta kriittisestä näkökulmasta tai tulkinnasta viestintään. Kriittinen tutkimusperinne tarkastelee nimensä mukaisesti ilmiöitä kriittisesti, nostaa vallan tarkastelun keskiöön. Tässä tutkielmassa vallan nostaminen tarkastelun keskiöön tarkoittaa sukupuolten välisten vuorovaikutustapojen erojen tarkastelua siitä näkökulmasta, että tapoja arvotetaan eri tavoin – toisin sanoen teorian mukaan miesten vuorovaikutustapoja ja viestintää arvostetaan yhteiskunnallisesti enemmän.

Kriittisen tutkimusperinteen kieli voi kuulostaa tottumattoman korvaan hyvin dramaattiselta, esimerkiksi ”vaiennettu ryhmä” kuulostaa lähes väkivaltaisen toiminnan kohteeksi joutuneelta ryhmältä. Tietenkin monia ilmiöitä yhteiskunnassa onkin syytä tarkastella hyvin kriittisesti ja vakavasti. Tässä tutkielmassa kuitenkin esitellään sekä naisten että miesten käsityksiä ja kokemuksia sukupuolten vuorovaikutustavoista. Näitä kokemuksia tarkastellaan vaiennettujen ryhmien teorian näkökulmasta, jotta nähtäisiin onko teorialla jotakin mielenkiintoista annettavaa viestinnän ja vuorovaikutuksen ymmärtämiseen myös suomalaisessa kulttuurissa. Sen kriittisemmille poluille ei tämän tutkielman kontekstissa päästä. Vaiennettujen ryhmien teoriaa on sovellettu eniten englanninkielisissä kulttuureissa, erityisesti Yhdysvalloissa, joten on mielenkiintoista katsoa, soveltuuko teoria lainkaan selittämään suomenkielisessä kulttuurissa koettuja eroja sukupuolten vuorovaikutustavoissa. Tämä tutkielma on siis relevantti teorian

kehittämisen näkökulmasta: kuinka Yhdysvalloissa kehitetty vaiennettujen ryhmien teorian näkökulma istuu tänäpäivänä suomalaiseen yhteiskuntaan ja kulttuuriin?

Viestintätieteissä vaiennettujen ryhmien teorian tunnetuin kehittäjä on Cheris Kramarae. Hänen mukaansa vaiennettujen ryhmien teorian kohdalla voisi *teorian* sijasta käyttää oikeastaan myös esimerkiksi termejä *näkökulma*, *kehys* tai *tulkinta* (Kramarae 2005, 55). Teorian pääajatus on, että etuoikeutetuilla, valtaa omaavilla ryhmillä on valta määrittellä viestinnälle normeja, ja nimetä asiat ja ilmiöt omien kokemustensa ja näkemystensä mukaisesti. Tällöin vähemmän valtaa omaavat ryhmät tulevat ikään kuin ”vaiennetuiksi”, koska näiden ryhmien on mukauduttava enemmän valtaa omaavien luomiin viestinnän normeihin (Kramarae 1981, 1). Nämä tarkasteltavat ryhmät voivat olla mitä tahansa (esimerkiksi yhteiskuntaluokkia), mutta tässä tutkielmassa tarkastellaan vuorovaikutustapoja sukupuolten näkökulmasta. Tällainen kriittinen näkökulma viestintään tuntuu varmasti monelle vieraalta, eikä välttämättä vastaa omaa kokemusta viestinnästä tai vuorovaikutuksesta. Kokonaisvaltaisen ymmärryksen saamiseksi viestintää ja vuorovaikutusta on kuitenkin hyödyllistä tarkastella myös kriittisen tutkimusperinteen keinoin. Vaiennettujen ryhmien teoriaa esitellään ja arvioidaan laajemmin tämän tutkimusraportin taustaluvuissa.

Käsityksiä ja kokemuksia sukupuolten vuorovaikutustavoista kerätään tässä tutkielmassa fokusryhmämenetelmän avulla. *Fokusryhmät* tarkoittavat tutkimusta varten koottuja ryhmiä, joissa keskustellaan tutkijan rajaamasta aiheesta – eli keskustelun ”fokus” tulee tutkijalta. Näissä fokusryhmissä miehet ja naiset keskustelevat sukupuolten vuorovaikutustavoista ja niiden eroista sarjakuvien virittämänä. Virikesarjakuvat sisältävät kuvauksia sukupuolten vuorovaikutustapojen eroista. Millaisia ajatuksia sarjakuvat herättävät? Kuvaavatko ne fokusryhmäläisistä naisten ja miesten vuorovaikutustapoja totuudenmukaisesti? Ovatko sarjakuvissa kuvatut kokemukset heille tuttuja vai täysin vieraita? Tämän tutkielman tuloksissa esitellään nais- ja miesfokusryhmien käsityksiä ja kokemuksia sukupuolten vuorovaikutustavoista. Tuloksia tulkitaan vaiennettujen ryhmien teorian näkökulmasta.

2. Sukupuolten vuorovaikutustavat vaiennettujen ryhmien teorian näkökulmasta

2.1 Sukupuolten vuorovaikutustavat

Vuorovaikutustapa on käsite, joka voidaan eri yhteyksissä määritellä eri tavoin. Ei ole olemassa yhtä tarkkaa ja yleispätevää määritelmää siitä, mitä vuorovaikutustapa tarkoittaa. Lisäksi vuorovaikutustapa on hyvin lähellä käsitteitä *viestintäkäyttäytyminen* ja *viestintätyyli*. Viestintäkäyttäytymiseen kuuluu sekä henkilön verbaalinen että nonverbaalinen viestintä. Viestintäkäyttäytymisen voi ajatella olevan käsite, jota käytetään, kun tehdään tilannekohtaista analyysia: kuinka joku käyttäytyy viestinnällisesti tietyssä tilanteessa. Viestintäkäyttäytyminen ei siis välttämättä ole yksilön pysyvä toimintatapa. Vuorovaikutustapa ilmenee kuitenkin viestintäkäyttäytymisen tasolla.

Viestintätyylin voi nähdä olevan suhteellisen pysyvä vuorovaikutustapa, vaikka siihenkin vaikuttavat konteksti, tilanne ja aika. Viestintätyyli antaa vihjeitä siitä, miten henkilön puhetta tulisi tulkita tai ymmärtää. (Norton 1983, 19, 11.) Viestintätyylin voi siis tulkita olevan monesti tietoinen valinta, jolla viestitään jotain kuuntelijalle, esimerkiksi tulisiko sanottu ottaa tosissaan vai onko kyse vitsailusta. Vuorovaikutustavan nähdään käsitteenä tässä tutkielmassa eroavan viestintätyylistä siten, että vuorovaikutustavat ovat pysyvämpiä ja pitkällä aikavälillä muodostuneita tapoja olla vuorovaikutuksessa, ei tyylillinen valinta.

Vuorovaikutustavan käsite sisältää tässä tutkielmassa sekä viestintäkäyttäytymisen että viestintätyylin ominaisuuksia. Vuorovaikutustavat ilmenevät tilanteissa tietyn tyyllisenä viestintäkäyttäytymisenä, mutta toisin kuin viestintätyyli ja -käyttäytyminen, vuorovaikutustapa nähdään tässä tutkielmassa kuitenkin yksilön henkilökohtaista tietyssä tilanteessa esiintyvää käyttäytymistä tai viestintätyylillisiä valintoja laajempänä käsitteenä. Siinä missä yksilöiden viestintäkäyttäytymisen tarkastelu voi olla vain tilannekohtaista ja viestintätyyli ainakin osittain tietoisesti valittavissa, vuorovaikutustavat ovat tässä tutkielmassa jotakin pysyvämpää ja vähemmän tiedostettua – ei tilannekohtaisesti valikoitua. Sukupuolten vuorovaikutustapojen

nähdään muokkautuneen sosiaalisessa ympäristössä tietynlaisiksi, mutta näitä luontaisia tapoja on toisinaan myös mukautettava vastaamaan viestinnälle asetettuja normeja.

Tässä tutkielmassa on siis päätetty käyttää tutkittavasta ilmiöstä nimitystä *vuorovaikutustapa*. Tutkimuksen osallistujille ilmiötä kuvataan sanoilla ”keskustelutapa”, ”puhe” ja ”ilmaisutapa”, koska nämä ilmaisut ovat yleistajuisempia. Sukupuolten väliset erot vuorovaikutustavoissa näkyvät ihmisille mahdollisesti ilmaisutavan ja keskustelutavan eroavaisuuksina. Sanaa ”puhe” käytetään tässä tutkielmassa keskusteltaessa suhtautumisesta vastakkaisen sukupuolen puheeseen. Tällöin kyse ei ole vain siitä, miten naiset ja miehet puhuvat (ilmaisutapa, keskustelutapa) vaan myös suhtautumisesta puheen sisältöön, jonka voi nähdä heijastavan puhujan kokemusmaailmaa.

Sukupuolten viestintää ja vuorovaikutustapoja sekä niiden eroja on tutkittu paljon kvantitatiivisesti. Ilmeisesti sukupuolieroja viestinnässä tutkittaessa on haluttu tuottaa yleistettävää tietoa mahdollisista eroista. Erojen merkittävydestä ollaan hyvin eri mieltä. Dindia (2006, 5-11) tulkitsee kvantitatiivisista viestinnän tutkimuksista tehtyjä meta-analyysyjä. Niiden pohjalta hän toteaa, että erot miesten ja naisten viestintäkäyttäytymisessä ovat pieniä ja erojen ilmenemiseen vaikuttavat muutkin muuttujat kuin sukupuoli. Tutkittuja aiheita on monia: tavat käyttää kieltä, tunteiden viestiminen, keskustelutavat, erot nonverbaalisessa viestinnässä, suhteiden ylläpitäminen ja niin edelleen. Joillakin viestinnän osa-alueilla, kuten nonverbaalisessa viestinnässä, tutkimuksissa on selvinnyt, että erot ovat sen verran huomattavia, että niiden tarkasteleminen on mielekästä. Joillakin osa-alueilla puolestaan sukupuolierot eivät ole mielekkäin lähtökohta. (Dindia & Canary 2006.)

Kramarae (1981) teoretisoi naisten ja miesten viestinnällisiä ja vuorovaikutuksellisia eroja vaiennettujen ryhmien teorian näkökulmasta. Teoria esitellään tarkemmin seuraavissa alaluvuissa. Miesten ja naisten vaikeutta ymmärtää toistensa vuorovaikutustapoja on teoretisoinut myös Tannen, joka selittää asian Genderlect Styles -teoriassaan (Tannen 1991). Tannen tosin puhuu viestintäkulttuureista, mutta käsitteet ovat sukupuolen kontekstissa lähekkäiset. Em Griffin (2012, 469) on oppikirjassaan käsitellyt Tannenin ja Kramaraen näkemyseroja tässä asiassa. Em Griffinin mukaan Tannen uskoo, että miehet ja naiset kasvatetaan niin erilaisiin ”viestintäkulttuureihin”, että heidän on vaikea ymmärtää toisiaan. Nämä kulttuurit ovat Tannenin mukaan

erilaisia, mutta tasa-arvoisia. Em Griffin edelleen kertoo Kramaraen puolestaan kritisoivan Tannenin näkemystä siitä, että Tannen jättää huomiotta erilaisiin viestintäkulttuureihin/vuorovaikutustapoihin liittyvän valta-aspektin. Kramaraen mukaan naisten ja miesten tavat viestiä eivät ole tasa-arvoisia, vaan julkisessa diskurssissa on vallalla niin sukupuoleen kuin etniseen taustaan ja yhteiskuntaluokkaankin liittyviä hierarkioita. Kramarae käsittelee aihetta reflektiossaan vaiennettujen ryhmien teoriasta. Kramaraen mukaan selitys ”kahdesta erilaisesta kulttuurista” ja niiden aiheuttamasta ymmärtämisen vaikeudesta sai huomiota mediassa ja siitä keskustellaan mielellään siksi, että ihmiset eivät halua käsitellä valtaa. Viestintä- ja vuorovaikutustapojen kuittaaminen erilaisiksi, mutta samanarvoisiksi, on ihmisistä miellyttävämpi selitys. Vaiennettujen ryhmien teoria ei kuitenkaan tyydy tähän selitykseen. (Kramarae 2005, 59.)

Tarkasteltaessa naisten ja miesten vuorovaikutustapojen eroja ja niiden suhdetta ymmärtämisvaikeuksiin vaiennettujen ryhmien teorian avulla otetaankin huomioon myös vuorovaikutustapojen erilainen arvostus. Vuorovaikutustapoja ei arvosteta yhtä paljon ja se aiheuttaa väärinymmärrystä sukupuolten välille – todellista tai väitettyä. Kramarae itse ei käytä vuorovaikutustapa-käsitettä tarkasti määriteltynä, mutta puhuu kyllä siitä, kuinka naiset joutuvat etenkin julkisessa diskurssissa viestimään tietyn tavan/muodon/mallin (*form/model*) mukaisesti (Kramarae 1981, 2, 3) sekä siitä, että vaiennettujen ryhmien teoriaa käytettäessä keskitytään usein miesten ja naisten puhetapojen (*speech practice*) määrään ja tyyppeihin (Kramarae 2005, 58). Eri tyyppiset puhetavat ovat osa sitä, miten ihmiset ovat vuorovaikutuksessa toistensa kanssa, joten Kramaraen mainitsema *speech practice* on hyvin lähellä käsitettä vuorovaikutustapa.

2.2 Teorian perusoletukset

Vaiennettujen ryhmien teoria (*Muted Group Theory*) on alunperin kehitetty sosiaaliantropologian alalla. Edwin Ardener huomasi 1970-luvulla, että monet antropologit saattoivat tutkia eri kulttuureita keräämällä haastatteluaineistoa ainoastaan kulttuurin miespuolisilta jäseniltä. Useimmiten he eivät tulleet edes ajatelleeksi, että olisi ongelma jättää kuulematta naisia, vaikka he edustavat puolta kulttuurin väestä. Ardenerin kysyessä miksi naisia ei oltu haastateltu tutkimukseen, tutkijat saattoivat

perustella asiaa sillä, että naiset puhuvat *epäolennaisista asioista* ja heidän *tapaansa puhua on vaikeaa ymmärtää*. Näiden huomioiden pohjalta Edwin ja Shirley Ardener kehittivät vaiennettujen ryhmien teorian. Teorian mukaan etuoikeutetuilla, valtaa omaavilla ryhmillä (*privileged groups, dominant groups*) on valta määritellä viestinnän normit ja nimetä asiat ja ilmiöt omien kokemustensa ja näkemystensä mukaisesti. Ja vähemmän valtaa omaavat ryhmät (*subordinate groups, muted groups*, esim. naiset) tulevat silloin vaiennetuiksi (*muted*). Teoria soveltuu kaikenlaisten vaiennettujen ryhmien tutkimiseen eikä se alkuperäisesti ole juuri feministinen teoria, vaikka Edwin Ardener alkoikin kehittää teoriaa naisten ”vaientamiseen” liittyvien havaintojensa pohjalta. (Griffin, E. 2012, 460, Ardener 2005, 51, Kramarae 1981, 1.)

Viestinnän alalla vaiennettujen ryhmien teoriaa on soveltanut ja tehnyt tunnetuksi erityisesti Cheris Kramarae (Griffin, E. 2012, 460, Foss, K., Foss, S. & Griffin, C. 1999, 33). Kramaraen (1981, 1) mukaan tietyn kulttuurin kieli ei palvele kaikkia käyttäjiään tasavertaisesti eikä myöskään kulttuurin kaikille ryhmille ole mahdollista osallistua kielen muodostamiseen ja muuttamiseen tasavertaisesti. Käytännössä vaiennettujen ryhmien osa näkyy siinä, ettei heidän ole yhtä helppo sanoa *mitä haluavat ja missä ja milloin haluavat* kuin enemmän valtaa omaavan ryhmän jäsenten on. Miehet ovat luoneet julkisen kielen ja sen käyttöä koskevat normit vastaamaan heidän kokemuksiaan ja näkemyksiään maailmasta, joten naisten on vaikeampi artikuloida omia kokemuksiaan ja näkemyksiään. Tällä tavoin naiset ovat *vaiennettuja*. (Kramarae 1981, 1.) Konkreettinen esimerkki tästä on *seksuaalisen / sukupuolisen häirinnän* käsite. Ennen kuin kyseinen termi luotiin ja se levisi yleiseen käyttöön, naisten oli vaikea tunnistaa mistä heidän tietyissä ahdistavissa, kiusallisissa ja pelottavissa kokemuksissaan oli kyse eikä heillä ollut helposti mahdollisuutta jakaa asiaa muiden samaa kokeneiden naisten kanssa. Vasta kun sukupuolinen häirintä määriteltiin, se tunnustettiin ilmiönä, se pystyttiin kieltämään lailla ja siitä pystyttiin puhumaan julkisesti. (Griffin, E. 2012, 468.)

Tässä välissä on hyvä täsmentää, että Kramarae puhuu teorian yhteydessä miehistä ja naisista ryhminä/luokkina (*group/class*) ja se pätee myös tähän työhön. Teoria ei siis hyökkää miesyksilöitä vastaan, vaan käsittelee miehiä ja naisia ryhminä, jotka ovat rakentuneet sosiaalisesti. Kahtiajako miehiin ja naisiin on totta kai ongelmallinen, mutta miehet-ryhmän edustajilla on feministisessä tieteenperinteessä nähty olevan enemmän valtaa kuin naisilla ryhmänä, joten ongelmallisuudestaan huolimatta miehiin ja naisiin

ryhminä liittyvien rakenteiden tarkastelu on tarpeellista. Kramarae (1981, 3) täsmentää, että kaikkien saman ryhmän edustajien käsitykset ja kokemukset maailmasta eivät tietenkään ole täysin yhteneväisiä. Jotkin yhteiset kokemukset kuitenkin johtavat siihen, että ryhmällä on jonkinlainen yhteinen käsitys siitä, mikä on todellisuutta.

Kahtiajako naisiin ja miehiin on niin karkea, ettei yksilön kokemus voi olla se, että hänelle olisi kaikki yhteistä ”ryhmänsä” kanssa. Ryhmään kuulumisen voi silti vaikuttaa, ja todennäköisesti vaikuttaakin, yksilöön. Meares (2003, 1) on tutkinut perinteisesti vaiennettuina pidettyjen ryhmien kokemuksia työelämässä. Hän toteaa aiempien tutkimusten perusteella yksilön ja ryhmän suhteesta työelämän kontekstissa seuraavaa: Työntekijöillä on organisaatioon tullessaan erilaisia henkilökohtaisia kokemuksia, mutta heillä saattaa olla myös kulttuuriseen taustaansa perustuvia odotuksia vallasta. Jotkin ryhmät ovat perinteisesti päässeet helpommin käsiksi valtaan ja resursseihin kuin toiset ryhmät. Yksilön henkilökohtaiset kokemukset eivät välttämättä liity hänen ”ryhmälleen” perinteisesti kuuluneeseen valtaan tai sen puutteeseen, mutta tiettyyn ryhmään kuulumisen saattaa silti vaikuttaa siihen, kuinka esimiehet ja kollegat kohtelevat yksittäistä työntekijää.

Kahtiajaot (esim. mies/nainen) ovat yksi vaiennettujen ryhmien teorian ongelmakohdista sen soveltamisen kannalta. Kramarae kokee, että teoriaa on joskus sovellettu liiankin yksinkertaisesti. Sorto/vallan käyttö (*oppression*) jaetaan joskus liian yksinkertaisesti rajattuihin ja kahtiajakoisiin kategorioihin: nainen/mies, tummaihoisen/valkoihoisen ja niin edelleen. Tällainen jako jättää huomiotta monitahoisemmat kokemukset vaikeuksista (*struggles*). (Kramarae 2005, 58.) Toisaalta Em Griffinin (2012, 469) oppikirjan mukaan Kramarae on peräänkuuluttanut ”sortajien” (*oppressors*) nimeämistä, jotta asioista voitaisiin puhua selkeästi. Em Griffin nostaa esiin kysymyksen, kuinka voi selkeästi nimetä ”sortajat” ja ”sorretut”, jos rajattujen kategorioiden käyttö on yksinkertaistamista? Vaiennettujen ryhmien teoriaa soveltava tutkija joutuu siis pohtimaan vaikeita ristiriitoja, jos haluaa soveltaa teoriaa yksinkertaistamatta sen ajatuksia liikaa. Kramarae myöntääkin, että teoria ei käsittele tarpeeksi sukupuoleen, luokkaan ja etniseen taustaan liittyviä kompleksisuuksia (*complexities*), mutta hän toteaa myös, että *mikäpä teoria siihen pystyisikään?* Juuri siksi kompleksisuuksia sanotaan kompleksisuuksiksi – ne ovat monimutkaisia asioita. (Kramarae 2005, 59.) Tässä tutkielmassa tutkitaan miesten ja naisten vuorovaikutustapojen eroja – olivat miehet ja naiset sitten kuinka vaikeasti

määriteltävissä tahansa, heidän vuorovaikutustapojaan arvostetaan vaiennettujen ryhmien teorian mukaan eri tavalla.

Mistä vuorovaikutustapojen erilaisuuteen johtaneet miesten ja naisten erilaiset kokemukset ja käsitykset maailmasta ja todellisuudesta sitten johtuvat? Kramaraen (1981, 3) mukaan ne johtuvat työnjaosta (*division of labour*). Työnjaon vuoksi naisten ja miesten jokapäiväinen elämä, ja siten käsitykset ja kokemukset, eroavat toisistaan. Yhteiskuntien julkiset osa-alueet (*public areas*) ja julkinen diskurssi (*public discourse*) ovat useimmissa yhteiskunnissa pääosin miesten hallitsemia. Julkisessa diskurssissa miesten työ, kiinnostuksen kohteet ja puhe esiintyvät miehille kiinnostavampana kuin naisten työ, kiinnostuksen kohteet ja puhe. Jos naiset eivät julkisessa diskurssissa ilmaise kiinnostuksiaan miesten hyväksymän viestintätavan (*form*) mukaisesti, heitä ei kuulla tai heidän puhettaan ei arvosteta. (Kramarae 1981, 2.)

2.3 Teorian kulttuurisidonnaisuus

Tässä kohtaa on syytä nostaa esiin kysymys teorian soveltuvuudesta suomen kieleen ja kulttuuriin. Kramarae (1981, 4) toteaa itse kiinnostuksensa teorian tutkimisen suhteen olevan rajallinen: hän keskittyy teorian soveltamiseen englannin kieleen ja Ison-Britannian ja Yhdysvaltojen kulttuureihin. Suomessa naisten ja miesten välinen työnjako ei ole ollut niin merkittävä kuin esimerkiksi Yhdysvalloissa. Pitkälle 1900-luvulle maatalousyhteiskuntana pysyneessä Suomessa naiset ja miehet tekivät paljon maatilán töitä rinta rinnan, vaikka eriytyneitäkin työtehtäviä oli. Suomen kaupungistuessa niin miehet kuin naisetkin siirtyivät yhdessä uuteen työelämään.

Suomessa tasa-arvon tukipilarina on pidetty sitä, että kaikilla on mahdollisuus tehdä töitä kodin ulkopuolella. Naisten työssäkäyntiä on pidetty hyvin tärkeänä, ja tänäkin päivänä yhteiskunnan tukitoimet mahdollistavat myös perheellisten naisten työelämässä kiinni pysymisen paremmin kuin esimerkiksi Yhdysvalloissa, joissa yhteiskunnan tuki on vähäisempää. Onko suomen kieli ja Suomen viestintäkulttuuri sukupuolen näkökulmasta yhtä ongelmallinen kuin englanninkielisissä kulttuureissa? Onko suomen kieli ja viestintäkulttuuri kehittynyt ja kehittyy tasa-arvoisemmin, koska työnjakokin on toteutunut tasa-arvoisemmin kuin Yhdysvalloissa ja Britanniassa? Suomenkin työelämä

on *segregoitunut* eli on naisvaltaisia ja miesvaltaisia aloja (joista naisvaltaiset alat ovat yleensä matalammin palkattuja). Joka tapauksessa miehet ja naiset ovat Suomessa kuitenkin suurimmaksi osaksi töissä kodin ulkopuolella. Iso-Britanniassa ja Yhdysvalloissa on ollut etenkin ennen tavallisempaa, että naiset pysyvät kotona pitkiäkin aikoja perheellistytyään.

Vaiennettujen ryhmien teorian yksi ulottuvuus on tutkia kieltä, ja kuinka se palvelee joitakin yhteiskunnan ryhmiä paremmin kuin toisia. Esimerkiksi englannin kieli ilmaisee Kramaraen (1981, 1) mukaan paremmin miesten kokemusmaailmaa. Kyseisestä osasta Kramaraen teoretisointia huomaa hänellä olevan puheviestinnän lisäksi akateemista taustaa myös lingvistiikan puolelta. Tämä tutkielma ei kuitenkaan ole kielitieteen pro gradu, joten tässä työssä keskitytään enemmän teorian ajatukseen siitä, että vaiennettujen ryhmien kohdalla on kyse myös vuorovaikutustavoista: mitä voi sanoa ja milloin ja miten.

Vaiennettujen ryhmien teoria on hyvin kulttuurisidonnainen, kuten todettu. Englannin ja Yhdysvaltojen kulttuureissa on teorian soveltamisen kannalta todennäköisesti monia eroja suomalaiseen kulttuuriin nähden. Voidaankin esittää kysymys, onko vaiennettujen ryhmien teoria globaali? Tätä asiaa on Kramarae itsekin pohtinut, yli kaksikymmentä vuotta *Women and men speaking* -teoksensa (1981) julkaisun jälkeen. Kramaraen (2005, 60) mielestä sukupuolella ja esimerkiksi etnisellä ryhmällä on merkitystä paitsi paikallisen ja kansallisen kulttuurin tasolla, myös globaalissa ympäristössä. Kuitenkin hänen mukaansa ajatusta on vaikea tarkentaa tästä eteenpäin. Hän näkee englannin kielen dominoivan tieteellisen tutkimuksen kenttää, ja myöntää, että harvat englannin kielialueen tutkijat lukevat muiden kielialueiden tutkimusta, edes silloin, kun käännöksiä on tarjolla. Teorialla voi olla selitysvoimaa muissakin kulttuureissa kuin englannin kielen kulttuuripiirissä, mutta Kramaraen kommentista päätellen englannin kielisten kulttuurien tutkimus on saanut eniten kansainvälistä huomiota.

Voisi ajatella, että naisten asema ylipäänsä kulttuurissa vaikuttaa myös vaiennettujen ryhmien teoriassa kuvattuihin asioihin: mitä vähemmän naiset pääsevät ylipäänsä osallistumaan julkiseen keskusteluun ja sitä kautta vaikuttamaan sen käytänteiden rakentumiseen, sitä enemmän ”vaiennetumpia” he todennäköisesti ovat. Voisi kuvitella, että suomalaisessa kulttuurissa naiset ovat ryhmänä lähinnä ”hienovaraisesti vaiennettuja”, sillä kuten todettu Suomessa naiset ovat laajalti mukana työelämässä,

lisäksi naisia on vuonna 2014 Suomen eduskunnassa 43% (Kansanedustajien sukupuolijakauma -tilasto). Vastaava luku Yhdysvaltojen kongressiin vuosiksi 2013 - 2015 valituista naisista on ainoastaan 18,8%, vaikka kyseessä on maan ennätysmäärä (Manning 2014, 7). ”Hienovaraisesti vaiennetuilla” tarkoitetaan tässä sitä, että tilanteet, joissa vaiennettujen ryhmien teorialla on suomalaisessa kulttuurissa selitysvoimaa, ovat mahdollisesti joitakin ei kovin vahvasti tiedostettuja kokemuksia. Edellä mainitut tilastot antavat suuntaa siihen, että vaikuttaisi mahdollisesti olevan niin, että naisia ei Suomessa jätetä tai he eivät jää Yhdysvaltojen tapaan yhtä suuressa määrin ulos tärkeistä yhteiskunnallisista prosesseista (kuten työelämä, politiikka, media).

”Vaiennettu” ryhmä kuulostaa siis kovin dramaattiselta suomalaisten naisten yhteydessä käytettynä. Tosin maahanmuuttajataustaisten Suomeen muuttaneiden naisten kokemukset ovat mahdollisesti hyvin erilaisia. Dramaattisuus voi toki tulla myös suomennoksesta, sillä ”vaiennettu” kuulostaa lähes väkivaltaiselta hiljentämiseltä, vaikka kyse on hienovaraisesta ja vaikeasti havaittavasta asiasta. Teoria on vahvasti tulkinnallinen ja on luultavasti hyödyllisimmillään antaessaan ymmärrystä ja selityksiä sellaisten ihmisten kokemuksille, jotka kokevat teoriassa kuvattuja vaikeuksia (struggles) toimia hallitsevien viestinnän normien mukaisesti. Tässä tutkielmassa ei ole tarkoitus siis julistaa suomalaisia naisia ”sorretuksi ja vaiennetuksi” ryhmäksi, vaan tarkastella tutkimuksen aineistosta, ovatko jotkin osallistujien vuorovaikutukseen liittyvät kokemukset mahdollisesti selitettävissä vaiennettujen ryhmien teoriaa soveltamalla.

Samankin kulttuurin sisällä on monenlaista vaihtelua vuorovaikutustavoissa. Sukupuolen lisäksi myös sukupolvi vaikuttaa todennäköisesti ihmisten kielenkäyttöön ja tapaan olla vuorovaikutuksessa. Yleinen kokemus lienee, että eri sukupolvea edustavien kesken vuorovaikutus on hyvin erilaista. Kramarae ei keskustelee iän ja sukupolven vaikutuksesta viestinnällisiin tai vuorovaikutuksellisiin eroihin, tietenkään, koska hän on ensisijaisesti kiinnostunut sukupuolen vaikutuksesta. Voisi kuitenkin kuvitella, että sukupolvi nousee isoksi tekijäksi sukupuolten vuorovaikutustapojen erojen rinnalle. Sukupolvi saattaisi ihmisten kokemuksissa olla vahvemmin yhdistävä tekijä kuin sukupuoli, tai ainakin varteen otettava näkökulma.

2.4 Teoriassa oletettu miesten vaikeus ymmärtää naisten viestintää

Kramarae (1981, 4, 8) on esittänyt vaiennettujen ryhmien teorian pohjalta useita oletuksia. Yksi hänen oletuksistaan on, että *miesten on vaikeampi ymmärtää naisten puhetta kuin naisten miesten puhetta*. Vielä tarkemmin ilmaistuna Kramarae itse asiassa olettaa, että miesten on vaikea ymmärtää mitä naiset *tarkoittavat*, mitä heidän puheensa sisältö tarkoittaa. Tätä oletusta ei todennäköisesti kannata tutkia tai siitä ei kannata keskustella kuin se olisi hypoteesi, jonka voi varmistaa tai kumota kuin luonnontieteissä, sillä teoria on tulkinallinen. Laadullisen tutkimuksen menetelmin sitä voi kuitenkin tutkia ja käsitellä ja avata keskustelua. Kramarae on tutkinut aikanaan (1970-luvulla) naisten puheen stereotyyppistä esittämistä sarjakuvissa ja havainnut niissä olevan kuvauksia tästä miesten “vaikeudesta ymmärtää naisia”. Hän havaitsi, että sarjakuvissa usein kuvataan miesten epäuskoa heidän kuunnellessaan naisten käsittämättömiä juttuja. Kramarae näkeekin, että naisten järkeilyn ja puheen esittäminen *kummallisena, typeränä, irrationaalisenä, ärsyttävänä, hurmaavana ja “ihastuttavana mysteerinä”* on jopa tärkeä osa folklingvistiikkaa. (Kramarae 1981, 9.)

Kramarae (1981, 9) näkee vaiennettujen ryhmien teorian tarjoavan mahdollisia selityksiä tälle miesten väitetylle vaikeudelle ymmärtää naisia. Ensinnäkin hän näkee, että miehet ovat auttaneet naisen/mies -kahtiajaon syntyä ja ylläpitoa väittämällä, etteivät he ymmärrä mitä naiset (ryhmänä) viestivät ja että naiset, edelleen ryhmänä, ovat käsityskyvyn ulkopuolella. Myös naiset ovat osallistuneet tämän kahtiajaon ylläpitämiseen, mutta se hyödyttää kuitenkin enemmän miehiä ryhmänä. Sukupuolierojen korostaminen ja naisten käytöksen ivaaminen nimittäin vahvistavat Kramaraen mukaan miesten valtaa.

Kramaraen (1981, 9) toinen selitys miesten vaikeuteen ymmärtää naisia on se, että miesten “maailmankuva” on vahvemmin esillä kaikkialla, jolloin naisten on ollut pakko olla siitä kiinnostuneita miesten omaaman vallan vuoksi ja oppia myös miesten luomaan kielirakenteeseen ja tapaan viestiä. Miehillä sen sijaan ei ole ollut välttämätöntä ymmärtää naisten kokemusta maailmasta, jonka vuoksi miesten luomasta kielirakenteesta myös puuttuvat suorat keinot naisten kokemusten ilmaisemiseen. Esimerkki tästä voisi olla *sukupuolisen häirinnän* käsite. Sitä ei miesten luomasta kielirakenteesta löytynyt, koska miehet lienevät kokeneet vähemmän sukupuolista

häirintää – tai ainakaan eivät ole kokeneet sitä yhtä jatkuvana ”uhkana” – eivätkä ole siten tällaisen ilmiön olemassaoloa pitäneet niin tärkeänä, että olisivat nimenneet sen.

Miesten maailmankuvan ja kokemusten hallitsevuus näkyy myös mediassa ja viihteessä. Rikokset, urheilu ja sodat (perinteisesti miesvaltaiseksi toiminnaksi nähtyjä – tosin urheilun saralla on menty eteenpäin, urheilulajista riippuen) ovat pääosassa uutisissa ja television parhaassa katseluajassa. Naisille perinteisesti ”kuuluviksi” nähdyt asiat saavat paljon vähemmän huomiota mediassa ja viihteessä, joten Kramarae (1981, 9) uskoo meidän voivan olettaa, että miesten on vaikeampi ymmärtää naisten kokemusmaailmaa kuin naisten miesten. Toisaalta ainakin Pohjoismaissa esimerkiksi lapsiin ja perheisiin (perinteisesti naisten asioiksi katsottuihin) liittyvät asiat ovat yhä enemmän esillä julkisessa keskustelussa, joten tilanne ei liene täällä samanlainen kuin Yhdysvalloissa.

Edellä kuvatut Kramaraen esittämät selitykset sille, miksi vaiennettujen ryhmien teorian pohjalta voidaan olettaa, että miesten on vaikea ymmärtää naisia, tuntuvat ristiriitaisilta keskenään. Kramaraen mukaan miehille on ollut hyödyllistä esittää, että naisten puhe on irrationaalista ja käsittämätöntä, mutta hän kuitenkin nostaa esille myös selityksen siitä, että miehillä on ollut enemmän yhteiskunnallista valtaa ja siksi heidän maailmankuvansa ja kiinnostuksen kohteensa ovat saaneet enemmän huomiota, jonka vuoksi naisten kokemusmaailma on jäänyt vieraammaksi miehille. Ovatko ymmärtämisvaikeudet siis miesten keksimiä vai todellisia? Nämä ristiriitaiselta vaikuttavat selitykset tekevät teoriasta tältä osin vaikeasti ymmärrettävän, jopa epäselvän. Kramarae (1981, 9) itse toteaa, että selitykset eivät ole toisiaan poissulkevia. Ristiriitaisilta ne kuitenkin tuntuvat, vaikka voivat toki molemmat selittää näitä mahdollisia ymmärtämisvaikeuksia. Kramarae jättää ymmärtämisvaikeuksien todenperäisyyden pohtimisen auki; hän ei osaa antaa vastausta. Lisäksi hän esittää kysymyksen siitä, onko naisilla kenties yhtä lailla vaikeuksia ymmärtää miehiä, mutta näitä ajatuksia ei ole viihdekulttuurissa ja julkisessa keskustelussa käsitelty yhtä paljon. (Kramarae 1981, 10.) Tähän on vaikea antaa vastausta, mutta voisi kuvitella, että 1980-luvun jälkeen naisten kokemuksia on populaari- ja viihdekulttuurissa käsitelty laajemmin ja monipuolisemmin ja kokemuksia yhtäläisistä ymmärtämisvaikeuksista myös naisten puolelta voisi kuvitella jo löytyvän. Siitäkin huolimatta, että ”naisen logiikka” on edelleen suomalaisessa keskustelukulttuurissa synonyymi järjettömyydelle.

Kramarae (1981, 9) näkee siis kolme mahdollista selitystä sille, että miesten on mahdollisesti vaikeampi ymmärtää naisten maailmankuvaa ja viestintää: nainen/mies - kahtiajaon ylläpitäminen sekä miesten hallitsevamman maailmankuvan vaikutus kielirakenteeseen sekä mediaan ja julkiseen keskusteluun. Nämä ovat erittäin laajoja yhteiskunnan sosiaalisiin rakenteisiin liittyviä asioita, joiden vaikutusta ihmisten henkilökohtaisiin kokemuksiin voi olla vaikea todentaa. Tässä tutkielmassa teorian antamaa näkökulmaa kuitenkin hyödynnetään tulosten tulkitsemisessä. Tutkielmassa keskitytään tarkastelemaan yksittäisten ihmisten käsityksiä ja kokemuksia sukupuolten vuorovaikutustavoista ja niiden eroista heidän elämässään. Vaiennettujen ryhmien teoria toimii näkökulmana, josta heidän käsityksiään ja kokemuksiaan tarkastellaan ja tulkitaan. Teoria antaa kriittisestä tutkimusperinteestä kumpuavia selityksiä ihmisten kokemuksille. Teorian ajatukset voivat tuntua vierailta, mutta ne antavat kuitenkin oman valtaan keskittyvän relevantin näkökulmansa viestinnän ja vuorovaikutuksen tarkasteluun.

3. Tutkimuksen toteutus

3.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset

Tämän tutkielman tavoite on selvittää miesten ja naisten käsityksiä ja kokemuksia sukupuolten vuorovaikutustavoista. Lisäksi tarkastellaan vuorovaikutustapojen merkitystä sukupuolten keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Tutkimusaineisto tuotetaan fokusryhmämetodin avulla. Miehiin ja naisiin jaetut kaksi fokusryhmää keskustelevat sukupuolten vuorovaikutustavoista ja niiden eroista. Fokusryhmäläisten ajatuksia vuorovaikutustapojen eroista tarkastellaan vaiennettujen ryhmien teorian valossa.

Yksi teorian oletuksista on, että miesten on vaikeampi ymmärtää naisia kuin naisten on miehiä, muun muassa siksi, että sukupuolten viestintä- ja vuorovaikutustapoja arvotetaan eri tavalla. Naisen kanssa -sarjakuvat ovat miesten käsikirjoittamia ja miehen äänellä kerrottuja ja Viivi ja Wagnerkin miehen käsikirjoittamia, joten niiden kautta ei pääse käsiksi vertailuun siitä, ymmärtävätkö naiset helpommin miehiä. Sarjakuvista keskusteluttamalla keskitytäänkin siihen, onko miesten todella vaikea ymmärtää naisten vuorovaikutustapoja ja sitä kautta naisten kokemusmaailmaa. Toinen tarkastelun kohteena oleva teorian ajatus on, että naisten tapaa viestiä ja olla vuorovaikutuksessa sekä kokemusmaailmaa arvostetaan yhteiskunnassa vähemmän, joten naisten puhe ja kokemusmaailma esittäytyvät siten vähemmän kiinnostavana miehille. Kolmanneksi tarkastellaan vaiennettujen ryhmien teorian ajatusta siitä, että sukupuolten erilaisten vuorovaikutustapojen eriarvoisuus aiheuttaa sen, että naiset joutuvat toisinaan mukauttamaan viestintäänsä ja vuorovaikutustaan vastaamaan miesten tapoja tullakseen kuulluksi.

Edellä mainitut kolme teoriaan pohjautuvaa ajatusta tai oletusta ovat fokusryhmille annettujen tehtävänantojen taustalla. Punaisena lankana niiden välillä on vaiennettujen ryhmien teoriassa esitetty ajatus vuorovaikutustapojen erilaisesta arvostuksesta, joka vaikuttaa miesten kykyyn tai mahdollisuuksiin ymmärtää naisia ja heidän suhtautumiseensa naisten vuorovaikutustapoihin.

Tutkimuskysymykset:

1. Millaisia käsityksiä ja kokemuksia fokusryhmien jäsenillä on sarjakuvissa kuvatuista naisten ja miesten vuorovaikutustavoista ja niiden eroista?
2. Miten fokusryhmien mies- ja naisjäsenten käsitykset ja kokemukset sukupuolten vuorovaikutustavoista mahdollisesti poikkeavat toisistaan?
3. Miten vuorovaikutus fokusryhmäkeskusteluissa mahdollisesti eroaa nais- ja miesryhmissä?

Kaksi ensimmäistä tutkimuskysymystä koskevat aineiston sisältöä eli millaisia käsityksiä ja kokemuksia sukupuolten vuorovaikutustavoista fokusryhmäläisillä herää virikesarjakuvista ja tehtävänannoista sekä miten nämä käsitykset ja kokemukset mahdollisesti eroavat nais- ja miesryhmien välillä. Tutkimuksessa käytettävät virikesarjakuvat toimivat ikään kuin linkkinä vaiennettujen ryhmien teoriassa esitettyjen ajatusten ja fokusryhmien osallistujien välillä eli sarjakuvien avulla osallistujat saadaan keskustelemaan vaiennettujen ryhmien teoriassa kuvatuista vuorovaikutustapojen eroihin liittyvistä ilmiöistä. Kolmas tutkimuskysymys koskee fokusryhmäkeskusteluita itsessään eli osallistujien vuorovaikutuksen eroja fokusryhmissä. Kolmannen tutkimuskysymyksen idea on tarkastella sitä, ilmeneekö sukupuolten välisiä vuorovaikutustapojen eroja fokusryhmien kesken.

3.2 Aineistonkeruu fokusryhmämenetelmällä ja osallistujat

Vaiennettujen ryhmien teoriassa esitetään ajatus, että miesten on vaikeaa ymmärtää naisia sukupuolten viestintä- ja vuorovaikutustapojen erilaisen arvottamisen vuoksi. Kramaraen (1981, 8) mukaan tätä ymmärtämisen vaikeutta kuvataan monissa miesten luomissa sarjakuvissa. Sama ilmiö on kuvattuna myös kahden suomalaisen miehen luomassa *Naisen kanssa* -sarjakuvassa. Helsingin Sanomien Nyt-liitteessä ilmestyneistä sarjakuvastripeistä on koottu albumeita, joista tässä tutkimuksessa hyödynnettiin virikkeenä yhtä: *Yhä naisen kanssa - parisuhteen käyttöohje edistyneille* (Sillantaus & Gylling 1998, 2000). Albumin ideaksi ja vitsiksi voi tulkita sen, että naisia on niin vaikea ymmärtää, että suhteeseen naisen kanssa tarvitsee käyttöohjeen. Samanlaisia ajatuksia löytyy myös tässä tutkimuksessa mukana olevissa Viivi ja Wagner –

sarjakuvastripeissä (tekijä Juba Tuomola). Tässä tutkimuksessa hyödynnettiin Naisen kanssa ja Viivi ja Wagner -sarjakuvia kuvaamaan miesten ja naisten vuorovaikutustapojen erilaisuutta ja innoittamaan fokusryhmien keskustelijoita. Näin päästiin fokusryhmäläisten näkemyksiä analysoimalla tarkastelemaan vaiennettujen ryhmien teoriassa esitettyjä ajatuksia.

Tutkimusmenetelmänä käytettiin fokusryhmiä (*focus groups*). Päämenetelmän eli fokusryhmien lisäksi toisena menetelmänä oli vuorovaikutusanalyysi. Vuorovaikutusanalyysistä kerrotaan tarkemmin seuraavassa alaluvussa 3.3 Aineiston analysointi, sillä vuorovaikutusanalyysia käytettiin vasta aineistonkeruun jälkeen analysointivaiheessa. Vaiennettujen ryhmien teoriaa ei olla suomalaisessa viestinnän tutkimuksessa juuri sovellettu, joten teorian soveltuvuudesta suomalaisen aineiston analysointiin ei ole vielä paljon tietoa. Fokusryhmien käyttö sopiikin hyvin, kun tutkitaan aihetta, josta on vasta vähän tietoa (Stewart, Shamdasani & Rook 2007, 41). Fokusryhmä on laadullinen tutkimusmenetelmä, jota on sovellettu monilla eri tieteenalioilla monilla eri tavoilla (Stewart, Shamdasani & Rook 2007, 1). Fokusryhmä on eräänlainen ryhmähaastattelu. Morgan (1997, 6) määrittelee fokusryhmän tutkimusmenetelmäksi, jossa tietoa tuotetaan ryhmän vuorovaikutuksen avulla tutkijan valitsemasta aiheesta. *Fokus* tulee siis tutkijalta ja *aineisto* (data) syntyy ryhmän vuorovaikutuksessa. Fokusryhmiä on erikokoisia, tyypillisesti jotakin 4-12 henkilön väliltä. Tämän tutkielman aineisto koostuu kahden nelihenkisen fokusryhmän tuottamasta keskusteluaineistosta. Ryhmät jaoteltiin tutkimuskysymysten mukaisesti mies- ja naisryhmiin.

Fokusryhmässä keskustelijat eivät keskustele täysin vapaasti mistä huvittaa, mutta he eivät myöskään vastaile tutkijan yksitellen esittämiin kysymyksiin kuten haastattelussa. Tutkija on tärkeässä osassa fokusryhmissä, sillä hän huolehtii, että keskustelijat keskustelevat aiheesta, josta halutaan tietoa. Useimmiten tutkija ei itse osallistu aktiivisesti keskusteluun vaan ainoastaan ”stimuloi” ja ohjaa fokusryhmäläisiä. (Stewart, Shamdasani & Rook 2007, 37.) Tässä tutkielmassa fokusryhmiä stimuloitiin valikoitujen Naisen kanssa ja Viivi ja Wagner -sarjakuvastriippien avulla. Sarjakuvat heijastettiin yksitellen fokusryhmän nähtäville, jonka jälkeen heidän nähtäväkseen heijastettiin sarjakuviin liittyvä tehtävänanto keskustelulle. Tehtävänantoja oli kolme, joihin liittyy esitettiin yhdestä kolmeen sarjakuvastriippiä. Sarjakuvat ja kolme tehtävänantoa fokusryhmien keskusteluille löytyvät tämän raportin liitteistä (liite1,

liite2, liite3). Fokusryhmien keskustelut videoitiin, jotta olisi helpompaa havainnoida keskustelua ja sen kulkua ja olisi siten mahdollista päästä käsiksi itse keskustelun mahdollisiin vuorovaikutuksellisiin eroihin, mikä mahdollistaa kolmanteen tutkimuskysymykseen vastaamiseen. Fokusryhmän keskusteluista saatiin siis tietoa kyseisen joukon ajatuksista naisten ja miesten vuorovaikutustapojen eroista.

Fokusryhmämetodilla on myös ongelmalliset puolensa. Fokusryhmien tyypillinen osallistujamäärä, neljästä kahteentoista osallistujaa, ei mahdollista tulosten yleistämistä vastaamaan laajempaa väestöä (Stewart, Shamdasani & Rook 2007, 43). Toisaalta tämä tutkielma on laadullinen, joten tulosten yleistäminen ei muillakaan laadullisen tutkimuksen menetelmillä olisi mahdollista tai edes tarkoituksenmukaista. Ongelmallista voi olla myös se, jos joku tai osa fokusryhmän osallistujista vinouttaa keskustelun kulkua olemalla esimerkiksi erityisen hallitsevia. Fokusryhmää ohjaileva tutkijakin voi tietämättään vinouttaa keskustelua, jos hän puhuessaan antaa osallistujille vihjeitä siitä, millaisia vastauksia tutkija toivoisi. Tutkija saattaa myös huomaamattaan ohjailta osallistujia hakemaan konsesusta joistakin tietyistä keskustelunaiheista. Osallistujiin ja tutkijan rooliin liittyvien haasteiden lisäksi myös fokusryhmissä tuotettavan aineiston käsittelyssä voi olla haasteita. Haasteellista fokusryhmässä tuotettavassa aineistossa on sen keskustelunomaisuus. Puheenvuorot ja kannanotot voivat olla keskeneräisiä ja ne voivat jäädä niin sanotusti ”auki”. Tämä tekee tulosten tiivistämisestä ja tulkitsemisesta haastavaa. (Stewart, Shamdasani & Rook 2007, 43-44.) Onnistumistani näiden ongelmien ja haasteiden kohtaamisessa tässä tutkielmassa käsitellään Tutkimuksen arviointi -luvussa.

Fokusryhmät koottiin pyytämällä omia tuttaviani kyselemään heidän tuttaviaan osallistumaan fokusryhmiin. Osallistujan ilmoitettua alustavaa kiinnostusta heille lähetettiin sähköpostitse tietoa tutkimuksesta. Sähköpostissa kerrottiin tutkimuksen aiheesta, osallistumisen vapaaehtoisuudesta, tutkimusmenetelmästä ja tutkimuksen luottamuksellisuudesta. Viestistä löytyivät myös minun eli tutkijan sekä pro gradun ohjaajan yhteystiedot. Osallistujia pyydettiin vastaamaan Doodle-aikataulukyselyyn, jonka vastaukset näkyivät vain minulle. Doodle-kyselyn avulla selvitettiin sopivat päivämäärät, jolloin ryhmät kutsuttiin koolle. Fokusryhmäkeskustelut järjestettiin syksyllä 2013, ensin naisryhmä ja sitten miesryhmä.

Tutkimusta varten koottiin kaksi fokusryhmää. Toinen ryhmä koostui naisista ja toinen miehistä. Vastaajien tuli olla vähintään 25-vuotiaita suomalaisia. Alaikärajaksi valittiin 25-vuotta, koska sen ikäisillä tai sitä vanhemmilla ihmisillä on todennäköisesti kertynyt enemmän kokemuksia naisten ja miesten välisestä viestinnästä parisuhteissa, työelämässä ja ystävyysuhteissa kuin sitä nuoremmilla. Lisäksi 25-vuoden alaikäraja ei ollut niin korkea, että se olisi vaikeuttanut osallistujien löytämistä oman verkostoni kautta. Naiset ja miehet päätettiin jaotella eri ryhmiin kahdesta eri syystä. Ensimmäkin kaksi tutkimuskysymystä liittyvät mies- ja naisryhmien vertailuun, toinen sisällöllisesti ja toinen fokusryhmien vuorovaikutuksen vertailuun. Toiseksi fokusryhmäkirjallisuudessa esitetään tutkimuksiin perustuva havainto, että sukupuolten väliset vuorovaikutukselliset erot vaikuttavat huomattavasti fokusryhmäkeskusteluiden laatuun. Sekaryhmä asettaa tutkijalle erityisiä haasteita, erityisesti keskustelunaiheen ollessa sukupuolisensitiivinen. (Stewart, Shamdasani & Rook 2007, 21-22.) Tässä tutkimuksessa nähtiin parhaaksi jaotella naiset ja miehet omiin ryhmiinsä, sillä sukupuolten vuorovaikutustavat on mahdollisesti sukupuolisensitiivinen aihe.

Naisfokusryhmän osallistajat olivat 29-58-vuotiaita. Kaikki olivat työelämässä, jonka lisäksi yksi osallistujista opiskeli töiden lisäksi. Koulutustaustaltaan osallistajat olivat ylempään korkeakoulututkinnon suorittaneita lukuunottamatta yhtä osallistujaa, joka oli suorittanut opistotasaisen tutkinnon. Puolet naisryhmän osallistujista tekivät työntekijätason työtehtäviä ja puolet alemman toimihenkilön tehtäviä. Miesfokusryhmän osallistajat olivat 25-33-vuotiaita. Toisin kuin naisryhmässä, miesryhmän osallistujista kolme neljästä oli vielä opiskelijoita. Yksi osallistujista oli täyspäiväisesti työelämässä tehden työntekijätason tehtäviä. Miesryhmän osallistujien koulutustausta oli vaihteleva. Kaksi osallistujaa olivat suorittaneet tutkimushetkellä ylioppilastutkinnon, yksi ammattikorkeakoulun ja yksi alemman yliopistotutkinnon.

Fokusryhmäkeskustelut järjestettiin Jyväskylän yliopistolla seminaarihuoneessa. Osallistajat istuivat pöytäryhmän kulmassa kaksi toisella sivulla ja kaksi toisella, niin että heidän oli helppo kuulla toisensa ja katsoa toisiaan. Itse istuin pöydän ääressä muutaman metrin päässä osallistujista. Osallistajat istuivat niin, että näin heidät kaikki helposti ja myös osallistajat näkivät ja kuulivat minut hyvin. Videokamera asetettiin huoneen nurkkaan minun toiselle puolelleni. Fokusryhmäkeskusteluiden aluksi osallistujille kerrattiin vielä kerran tutkimuksen aihe, luottamuksellisuuteen liittyvät seikat sekä videoinnin tarkoitus (keskustelun havainnoimisen helpottaminen). Lisäksi

osallistujille kerrottiin ryhmäkeskustelun idean olevan se, että osallistujat keskustelevat keskenään, tutkijan ohjaillessa keskustelua vain silloin tällöin. Osallistujille korostettiin, että heidän ei tarvitse päästä mihinkään lopputulokseen tai olla samaa mieltä, vaan heidän toivottiin ilmaisevan vapaasti mitä mieltä he ovat esitetyistä aiheista. Osallistujille kerrottiin myös, että keskusteluiden virikemateriaaliksi tultaisiin näyttämään sarjakuvia. Osallistujilta ei kerätty kirjallista suostumusta tutkimukseen osallistumisesta, sillä paikalle saapuminen keskustelutilaisuuteen tulkittiin suostumukseksi osallistumiseen. Ennen keskusteluiden alkua osallistujat täyttivät taustatietolomakkeet, joita käytettiin tämän tutkimuksen raportoinnissa osallistujien kuvailemiseen.

Taustatietolomakkeiden täyttämisen jälkeen pyysin osallistujia juttelemaan aluksi omasta suhteestaan sarjakuviin yleisesti ottaen. Tällä välin videokamera sekä kaiken varalta mukaan otettu ääninauhuri laitettiin tallentamaan. Tämän jälkeen heijastin projektorilla osallistujien nähtäväksi PowerPoint-esityksen. Osallistujat lukivat ja katselivat aina muutaman sarjakuvastripin kerrallaan. Varmistin kaikkien lukeneen sarjakuvastripit ja luin varalta ääneen sellaiset stripit, joiden tekstistä oli vaikeampi saada selvää. Tämän jälkeen heidän näkyvilleen heijastettiin sarjakuviin liittyvä tehtävänanto. Luin tehtävänannon ääneen, jonka jälkeen keskustelijat puhuivat aiheista keskenään. Tehtävänannot ja sarjakuvat ovat nähtävillä tämän raportin liitteissä (liite1, liite2, liite3). Fokusryhmämetodin idean mukaisesti pysyttelin enimmäkseen hiljaa, ohjaten keskustelua vain huolehtimalla aikataulusta ja toistamalla silloin tällöin joitakin tehtävänannon osia uudelleen tai esittäen tarkentavia kysymyksiä. Alla muutama esimerkki puheenvuoroistani keskusteluiden aikana:

”Vielä kierros, eli mietitte tosiaan koko elämänpiiriä eli työtä ja opiskeluita ja kavereita ja myös sitä parisuhdetta, niin koetteko, että voitte yleensä puhua naisten ja miesten kanssa samalla tavalla?”

”Tuleeko mieleen jotain aihepiirejä – tai tilanteita – mitkä ois sellasia, että kaikkein eniten ilmenee just niitä, sitä että ei ymmärrä mitä toinen tarkoittaa keskustelussa – tai ymmärtää sen väärin?”

”Koetko sitten, että silloin kun ei jaksaa kuunnella, niin että se ois joku sellanen ns. ’naisia kiinnostava aihe’ vai koetko että tämmöstä tapahtuu ylipäänsä kaikenlaisissa aiheissa?”

Puheenvuorojeni tarkoitus oli ohjata fokusryhmäläisiä keskustelemaan nimenomaan vuorovaikutuksellisista asioista, joita tehtävänannoissa kuvattiin. Sen lisäksi pyrin varmistamaan, että kaikki tehtäväntojen osa-alueet keskusteltiin läpi. Toisinaan pyysin myös lisätietoa osallistujan ottaessa esille tutkimuksen kannalta mielenkiintoisia näkökulmia.

Naisfokusryhmän keskusteluiden yhteiskestoksi tuli noin 62 minuuttia ja miesten fokusryhmän noin 29 minuuttia. Keskusteluiden keston ei ole tässä laskettu mukaan alustustani keskustelutilaisuuteen eikä niin sanottua ”alkulämmittelykeskustelua” sarjakuvien lukemisesta. Tehtäväntoja oli yhteensä kolme. Niitä käsitellään tarkemmin tulosten yhteydessä.

3.3 Aineiston analysointi

Aineiston käsittely alkoi videoiden katsomisesta läpi useampaan kertaan muistiinpanoja tehden. Näiden katsomiskertojen jälkeen päädyin valitsemaan *asiatarkan* litteroinnin *sanatarkan* sijasta. Mikäli tarkastelun kohteena olisi kielenkäyttö, sanatarkka litterointi olisi tarpeen, mutta tässä tutkielmassa tarkastelun kohteena on puheen sisältö eikä kielenkäyttö itsessään. Osallistujien puheenvuorot koodattiin lyhenteillä NK (naiskeskustelija) ja MK (mieskeskustelija). Lisäksi kirjainlyhenteen perään liitettiin numero 1-4, eli naisryhmän osallistujat olivat NK1, NK2, NK3 ja NK4, ja miesryhmän osallistujat MK1, MK2, MK3 ja MK4.

Fokusryhmäkeskustelussa osallistujien puheenvuorot ovat vapaamuotoisia ja osallistujat pyrkivät keskustelemaan keskenään eivätkä muodostamaan tarkkoja vastauksia, joten *asiatarkan* litteroinnin avulla keskustelusta saa olennaisimmat asiat ylös, kun jokaista huokausta ja täytesanaa ei tarvitse tarkalleen kirjata ylös. Lähes jokainen virke ja lause kyllä litteroitiin, mutta välistä jätettiin toisinaan sellaisia täytesanoja kuin ”niinku”, ”tota” ja ”että”. Mikäli jossakin välissä päätin jättää jonkin lyhyen osuuden litteroimatta, osuudesta kuitenkin kirjattiin lyhyt kuvaus. Esimerkki lyhyestä kuvauksesta:

NKx: ”(selittää miten itse haluaisi lomaa viettää; että ensin olisi tyhjä kalenteri ja sitten ryhtyisi sitä pikku hiljaa täyttämään, mutta ikinä se ei kuitenkaan mene niin)”

Puheenvuoroja on joidenkin vahvasti murteellisten ilmaisu- ja puheenvuoroista on poistettu esimerkiksi ammattiin liittyviä mainintoja ja muita tietoja, joista osallistujat saattaisi olla tunnistettavissa. Näin taataan osallistujien henkilöllisyyden salassapysyminen. Videomateriaali mahdollisti myös nonverbaalisen viestinnän litteroinnin. Aivan kaikkea osallistujien toimintaa jokaisesta katsekontaktista lähtien ei litteroitu, vaan huomattavimpia toimintoja kuten nauru tai viittaus toiseen henkilöön, tehtävänantoon tai sarjakuviin esimerkiksi kädellä tai pään nyökäytyksellä. Nonverbaalisen viestinnän toiminnot merkittiin suluissa puheenvuorojen sekaan siihen kohtaan missä ne tapahtuivat. Esimerkkejä nonverbaalisen viestinnän merkitsemisestä:

”...[NKx nauraa]...”

”...[muut hymisevät]...”

”...tuli mieleen toi mitä sanoit [viittaa NKx:seen]...”

Aineiston analysointi suoritettiin keskustelujen puhtaaksikirjoitetussa tekstimuodossa. Keskusteluaineistoa kertyi yhteensä 22 sivua. Fokusryhmistä saadaan sekä verbaalista että nonverbaalista aineistoa ja se koodataan ja analysoidaan yleensä sisällönanalyysin keinoin (Stewart, Shamdasani & Rook 2007, 15). Tässä tutkimuksessa tekstimuotoon litteroidut keskustelut käytiin moneen kertaan läpi etsien niistä vastauksia tutkimuskysymyksiin. Ensimmäisenä aineistosta lähdettiin etsimään vastausta ensimmäiseen tutkimuskysymykseen: millaisia käsityksiä ja kokemuksia fokusryhmän jäsenillä on sarjakuvissa kuvatuista naisten ja miesten vuorovaikutustavoista ja niiden eroista? Kysymykseen vastaamista varten aineistosta eriteltiin osallistujien käsityksiä ja kokemuksia sarjakuvissa kuvatuista sukupuolten vuorovaikutustavoista, niin eroista kuin yhtäläisyyksistäkin tapojen välillä. Näistä kokemuksista ja havainnoista merkitsin erikseen ylös millaisissa vuorovaikutuksellisissa asioissa osallistujat näkivät tai eivät nähneet eroja miesten ja naisten välillä, mitkä asiat herättivät eniten keskustelua sekä mitkä tehtävänannon osat jäivät keskustelussa huomiotta tai vähemmälle huomiolle. Näiden lisäksi koodasin aineistoon ne kohdat puheenvuoroista, joissa ilmeni millaisia perusteluja osallistujat esittivät näkemyksilleen, mitä toistensa puheenvuoroja osallistujat asettuivat tukemaan sekä mihin virikemateriaalissa eli sarjakuvissa osallistujat tarttuivat.

Ensimmäisessä tulosluvussa on näkyvillä runsaasti näytteitä fokusryhmien keskusteluista. Esillä on sekä yksittäisiä puheenvuoroja että pidempiä keskustelukulkuja. Tulokset on esitelty tällä tavalla, koska näin lukija saa paremmin kuvan siitä, millaisia keskustelut itsessään olivat ja kuinka ne etenivät. Tämä helpottaa myös toisen tulosluvun tulosten hahmottamista, sillä siinä käsitellään mies- ja naisfokusryhmien keskusteluissa ilmenneitä vuorovaikutuksellisia eroavaisuuksia. Miesfokusryhmän keskustelusta on tulosluvuissa näkyvillä lähes kaikki puheenvuorot, vain muutamia puheenvuoroja on jätetty pois näkyvistä. Naisfokusryhmän keskustelustakin on suuri osa näkyvillä, mutta puheenvuoroja on kuitenkin ensimmäisessä tulosluvussa jätetty pois näkyvistä parikymmentä. Muutama tällainen puheenvuoro on näkyvillä kuitenkin toisessa tulosluvussa. Puheenvuoroja jätettiin pois näkyviltä tulosluvuista silloin, kun jokin osa keskustelua oli helposti ymmärrettävissä ilman niitä, eli ne eivät tuoneet uusia asioita ilmi, vaan sisälsivät esimerkiksi saman asian toistamista kuin mitä jonkun toisen keskustelijan puheenvuorossa jo tuli ilmi. Tämän lisäksi puheenvuoroja jätettiin pois tulosluvusta myös silloin, kun ne eivät sisältäneet tutkimuskysymysten kannalta relevanttia asiaa. Naisryhmältä puheenvuoroja jäi pois näkyvistä enemmän kuin miesryhmältä myös siksi, että heidän keskustelunsa kesto oli kaksinkertainen miesryhmään verrattuna.

Ensimmäisessä tulosluvussa esitetään tulokset kahteen ensimmäiseen tutkimuskysymykseen. Fokusryhmäläisten käsitykset ja kokemukset esitellään kolmen tehtävänannon mukaisesti kolmeen alalukuun jaoteltuna runsaiden aineistonäytteiden avulla, jokaisessa alaluvussa ensin miesryhmän tulokset ja tämän jälkeen naisten. Kunkin kolmen tehtävänannon osalta käydään läpi millaisissa vuorovaikutuksellisissa asioissa fokusryhmäläiset näkivät tai eivät nähneet eroja miesten ja naisten välillä. Tämän jälkeen kunkin keskustelun loppuun on koottu myös mitkä asiat herättivät eniten keskustelua, mitkä osat tehtävänannoissa jäivät vähimmälle huomiolle, mihin keskustelijoiden näkemykset perustuivat ja mihin virikesarjakuvissa he tarttuivat.

Ensimmäisen tulosluvun alalukujen loppuun on koottu taulukot, joista ilmenevät toisen tutkimuskysymyksen tulokset. Toinen tutkimuskysymys oli, miten mies- ja naisfokusryhmien käsitykset ja kokemukset sukupuolten vuorovaikutustavoista mahdollisesti poikkeavat toisistaan. Aineisto analysoitiin toisen tutkimuskysymyksen osalta siten, että aineistosta eriteltiin miten mies- ja naisfokusryhmien käsitykset ja kokemukset erosivat silloin, kun ryhmissä puhuttiin samoista asioista. Taulukoihin ei siis ole koottu, mistä eri asioista fokusryhmissä puhuttiin, vaan miten käsitykset ja

kokemukset poikkesivat toisistaan, kun molemmissa ryhmissä puheena oli sama asia tai ilmiö.

Kolmanteen tutkimuskysymykseen saadut tulokset on koottu toiseen tuloslukuun. Kolmas tutkimuskysymys oli, miten vuorovaikutus fokusryhmäkeskusteluissa itsessään mahdollisesti erosi mies- ja naisfokusryhmissä. Aineiston analysointi suoritettiin sekä litteroidusta keskusteluaineistosta että videoaineistoa havainnoimalla. Menetelmänä käytin vuorovaikutusanalyysiä.

Vuorovaikutusanalyysi voi olla monenlaista ja sillä voi olla monia tarkoituksia, mutta se perustuu aina havainnointiin. Ryhmän vuorovaikutuksesta voi tarkastella esimerkiksi tietyn vuorovaikutusilmiön esiintymistä tai vuorovaikutuksen suhdetta ryhmän tuloksellisuuteen tai ryhmän jäsenten tyytyväisyyteen. Havainnointiyksiköt voivat olla teoria- tai aineistolähtöisiä. Vuorovaikutusta voidaan havainnoida niin koko ryhmän tasolla kuin vain yksittäisten jäsenienkin osalta. Havainnointi voi kohdistua vuorovaikutustoimintaan itseensä tai sen tuloksiin. Analyysiyksiköitä voivat olla ajan yksiköt, yksittäiset kielelliset yksiköt, tai laajemmat vuorovaikutuksen osakokonaisuudet ja merkityskokonaisuudet. (Valkonen & Laapotti 2011, 46.)

Tässä tutkielmassa vuorovaikutusanalyysi toteutettiin havainnoimalla aineistolähtöisiä havainnointiyksiköitä. Havainnointiyksiköt olivat huomattavimpina pitämiäni havaintoja fokusryhmäkeskusteluiden vuorovaikutuksellisista eroista. Huomattavimmat havainnot liittyivät keskusteluiden keston, ryhmädynamiikkaan, puheenvuorojen sisältöön ja rakenteisiin ja nonverbaaliseen viestintään. Vuorovaikutuksen havainnointi kohdistui koko ryhmän vuorovaikutustoimintaan. Vuorovaikutusanalyysin tarkoituksena oli tunnistaa nais- ja miesfokusryhmien vuorovaikutuksessa ilmeneviä toistuvia ominaisuuksia. Käytin siis vuorovaikutusanalyysin keinoja soveltaen, sen sijaan, että olisin käyttänyt jotakin tiettyä nimettyä vuorovaikutuksen analyysimenetelmää.

Videoaineistosta havainnoitiin nonverbaalista viestintää ja keskusteluiden kesto. Tein videoaineistoa katsellessani havaintoja mies- ja naisryhmien osallistujien nonverbaalisten viestinnän eroista nauramisen, hymyilemisen, katsekontaktin, asentojen, fyysisen välimatkan ja eleiden osalta. Tarkistin esiin nousseet havainnot vielä katsomalla videomateriaalia nonverbaalista viestintää erikseen systemaattisesti havainnoiden. Systemaattinen havainnointi tarkoittaa sitä, että mikäli minulle jäi esimerkiksi sellainen mielikuva, että ”naiset katsoivat toisiaan enemmän”, katsoin

videomateriaalia uudelleen keskittyen erikseen tarkkailemaan molempien ryhmien katseen käyttöä. Videomateriaaliin palattiin uudelleen muutamia kertoja tällaista systemaattista havainnointia varten.

Litteroidusta keskusteluaineistosta havainnoitiin fokusryhmien ryhmädynamiikkaa ja puheenvuorojen sisältöä ja rakenteita. Keskusteluaineistosta laskettiin kuinka monta kertaa mies- ja naisfokusryhmäläiset asettuivat tukemaan toistensa puheenvuoroja sanallisesti sekä analysoitiin minkälaista tukeminen oli. Ryhmädynamiikan osalta litteroidusta keskusteluaineistosta havainnoitiin myös fokusryhmäläisten puheenvuorojen ketjuuntumista toisiinsa.

4. Tulokset

4.1 Osallistujien käsitykset ja kokemukset vuorovaikutustapojen eroista sukupuolten välillä

4.1.1 Erilaiset vuorovaikutustavat riitatilanteissa

Tulokset on jaoteltu kahteen alalukuun, joista ensimmäisessä 4.1-luvussa vastataan kahteen ensimmäiseen tutkimuskysymykseen. Toisessa alaluvussa 4.2 vastataan kolmanteen tutkimuskysymykseen. Ensimmäisessä alaluvussa tulokset on jaoteltu vielä erillisiin kolmeen alalukuun fokusryhmäläisille annettujen kolmen tehtävänannon mukaiseen järjestykseen. Näissä alaluvuissa käsitellään ensin miesfokusryhmän ja sitten naisfokusryhmän tulokset vuorotellen. Esillä olevissa puheenvuoroissa on erilaisia merkintöjä. Hakasulkuihin merkityt sanat ovat selvennöksiä lukijaa varten tai kuvauksia keskustelijoiden nonverbaalisesta viestinnästä. Esimerkki selvennöksestä:

MK4: ”Onhan sillä [keskustelutapojen erilaisuudella] vaikutusta...”

Merkintä ”[--]” tarkoittaa puheenvuoron keskellä sitä, että puheenvuorosta on jätetty sanoja tai lauseita pois, koska ne eivät ole tarpeellisia puheenvuoron ymmärtämiseksi tai asia ei ole relevanttia tulosten tai lukijan kannalta. Puheenvuorojen välissä sama merkintä tarkoittaa sitä, että keskustelunäytteestä on jätetty joku tai joitakin puheenvuoroja välistä. Merkintä ”...” tarkoittaa sitä, että puhujan ääni hiipuu lauseen lopuksi ja hän jättää asian kenties auki ja jatkaa jollakin toisella ajatuksella tai seuraava keskustelija jatkaa ennen kuin ensimmäinen puhuja jatkaa ajatustaan. Ajatusviivaa puolestaan käytetään silloin, kun erotellaan erikseen lause, joka on ikään kuin lyhyt täydennys kahden lauseen välissä. Esimerkki ajatusviivan käytöstä:

MK1: ”Mä uskon ainakin että – omasta kokemuksesta voin sanoa – että miehenä jokainen tollanen tilanne missä on joku tietty ristiriita, että ollaan erimieltä, koen ehkä sellaiseksi ongelmaksi, joka kaipaa ratkaisua.”

Ensimmäinen tehtävänanto ja siihen liittyvät virikesarjakuvat löytyvät liitteestä (liite1).

Ensimmäinen tehtävänanto niin nais- kuin miesryhmälle oli:

Esitetyissä sarjakuvissa naiset ja miehet riitelevät. Keskustelkaa siitä, **kuinka paljon mielestänne naisten ja miesten erilaisilla keskustelutavoilla mahdollisesti on merkitystä riitatilanteissa**. Pohtikaa, **onko vaikeudella ymmärtää toista joskus osuutta asiaan** – kuten sarjakuvissa kuvataan: aina ei tiedä mistä riita käynnistyi, mistä toinen loukkaantui. Pohtikaa mahdollisia omia kokemuksianne näistä asioista ja sitä, **kuinka paljon koette ymmärtämisvaikeuksia ja keskustelutavan eroja ilmenevän vastakkaisen sukupuolen kanssa riidellessänne**. Omien kokemusten lisäksi voitte pohtia myös läheisten kokemuksia, ympärillänne näkemäänne. Keskusteluun tuomienne kokemusten ja ajatusten ei tarvitse välttämättä liittyä juuri parisuhteeseen, vaan ylipäänsä riitatilanteisiin miesten/naisten kanssa – myös kaverisuhteissa tai työpaikoilla.

Kaikki tehtävänannot pohjautuvat vaiennettujen ryhmien teoriaan. Ensimmäisessä tehtävänannossa taustalla vaikuttaa teoriassa esitetty ajatus miesten vaikeudesta ymmärtää naisten viestintää ja vuorovaikutustapoja. Onko miesten oletetulla vaikeudella ymmärtää naisia merkitystä riitatilanteissa?

Miesryhmän osallistujat tunnistivat Naisen kanssa -sarjakuvassa kuvatun vuorovaikutustapojen eron omassa elämässään. Sarjakuvassa kuvattiin riitatilannetta, jossa ”mies kuvittelee riidan olevan neuvottelukysymys” ja ”keskustelee järkiargumentein”, kun taas naiselle riidassa on kyse ”erilaisten maailmanjärjestysten kohtaamisesta” ja riidan alle kätkeytyy ”merkitysten ja salattujen latausten massa” (liite1). Miesryhmän keskustelijat lähtivät tästä nopeasti liikkeelle ja puheenvuoroista välittyi, että he olivat kokeneet tällaisen ilmiön omassa elämässään.

MK4: ”Onhan sillä [keskustelutapojen erilaisuudella] vaikutusta... Ehkä just sellain niin kuin tossa jälkimmäisessä sarjakuvassa. Ainakin oman kokemuksen mukaan voi olla usein, että ite aattelee järjellä ja toinen aattelee, että on jotain muuta siinä taustalla. Ehkä se menee sellain, että naisen kanssa se helposti menee siihen – ehkä helpommin kuin miehen kanssa.”

MK3: ”Tuntuu, että välillä jos esittää selkeästi tunneilmaisua sitä ei kuitenkaan ite tulkitse sellaisena puhtaasti tunneilmaisuna vaan alkaa miettimään, että tässä on tämmönen selkeä ongelmatilanne esitelty ja määritelty, että miten sen vois mahdollisimman tehokkaasti ratkaista, niin kuin ois kyse enemmän jostain ympäristö- ja ympäristön manipulointiin liittyvistä asioista kuin tällaisista sisäisistä mahdollisista jännitteistä.”

MK1: ”Mä uskon ainakin että – omasta kokemuksesta voin sanoa – että miehenä jokainen tollanen tilanne missä on joku tietty ristiriita, että ollaan erimieltä, koen

ehkä sellaiseksi ongelmaksi, joka kaipaa ratkaisua. Kun taas sitten ehkä naisella menee helposti siihen, ettei ole tarkoituskaan löytää mitään ratkaisua tähän asiaan, vaan siinä kaksi erilaista tapaa ajatella kohtaa. Eikä siinä ole mitään sen kummempaa.”

Suurin osa miesfokusryhmäläisistä tunnisti siis sarjakuvassa esitetyn vuorovaikutustapojen eron omien kokemustensa perusteella sukupuolten väliseksi eroksi. Yksi keskustelijoista pohti, että kyse on ehkä erilaisista ihmistyypeistä, jotka saattavat liittyä sukupuolieroihin tai sitten eivät.

MK2: ”Mun mielestä on erilaisia ihmisiä – että jos asiat jossain määrin lokahtaa yhteen sitten sukupuolierojenkin kanssa – mutta ongelmanratkaisussa asian pääviesti on aina se, mitä sanotaan eli se käsillä oleva ongelma, se on vähän niin kuin ylimääräistä lastia vaan se joku tunnelataus mikä on sivussa. Mut toisaalta ehkä sitten sen tyyppinen ihminen, jos hänellä hiertää joku tunne- tai viestintäasia, että se ei toimi jonkun kanssa, hän varmaan ottais asiaan suoraan puheeksi: että ’tämä asia sussa nyt vähän tökkii ja tää mein viestintä ei toimi.’”

Miesfokusryhmäläiset keskustelivat myös siitä, että riitelyä ei heidän elämässään ilmene juuri muissa suhteissa kuin vain parisuhteessa.

MK3: ”Jotenkin semmonen aktiivinen oikein vihastuminen keheenkään kaveriin tuntuu jotenkin tosi oudolta ajatukselta, ettei oikein ois mahdollinenkaan semmoinen kunnan riita.”

MK2: ”Jos semmonen tulis, niin se päätys – ehkä parisuhteessakin vois päätyä siihen että pistetään lusikat jakoon – mutta kavereiden kanssa se todennäköisemmin menis, että ’no, ei me olla enää kavereita.’ [naurahtavat]”

Miespuolisten kavereiden kanssa saatetaan kyllä väitellä, mutta ei varsinaisesti riidellä. Yksi näkemys olikin, että naiset eivät haluakaan samalla tavalla lähteä väittelyyn tai ”argumentointikilpailuun” mukaan kuin miehet.

MK1: ”Yleisesti ottaen tollanen riitely, jos miettii, että se on semmonen parisuhteessa tapahtuva ainakin omassa kokemuksessa. Jos vastakkaisen sukupuolen kanssa riitelee, kyllä se yleisesti ottaen tapahtuu sit parisuhteessa. Naispuoliset työkaverit sitten taas – tai ihan kaverit – harvemmin niiden kanssa tulee riideltä. Sitten taas semmoinen väittely – ei riitely, vaan väittely – on ehkä enemmän miespuolisten kavereiden kanssa tapahtuvaa.”

[--]

MK1: ”Naiset ei välttämättä halua samalla tavalla lähteä tällaiseen argumentaatioon mukaan, missä olis voittava ja häviävä argumentti, vaan että keskustellaan asiasta ja sitten lopussa se on vähintään tasapeli – tai ei ainakaan, että mies voittaa [hymähtää].”

MK4: ”Ja sekään ei välttämättä riitä, jos nainen voittaa argumenttitasolla, mut jos se fiilis jää huonoks, se voi ollakin, että siitä lähtee uus ongelma.”

Miesfokusryhmäläiset tunnustivat siis oman kokemuksensa perusteella miesten ja naisten vuorovaikutustapojen eroavan ainakin siten, että naiset eivät riitatilanteessa heidän kokemuksensa mukaan välttämättä lähde ongelmanratkaisusta vaan lähestyvät asiaa muulla tavoin, ehkä tunteellisemmin. Miehet ja naiset siis tulkitsevat tilannetta eri tavoin. Lisäksi naisten suhtautumisessa väittelyyn ja argumentointiin koettiin olevan eroja. Tämän lisäksi yksi keskustelijoista pohti sellaista eroa vuorovaikutustavoissa, että vaikka suorapuheisuus monesti mielletään miesten ominaisuudeksi, kuitenkin suorapuheisuus tunteista mielletään naisille tyypillisemmäksi.

MK2: ”Toisaalta ehkä semmonen, mitä äsken esitin, että joku suoraan pamauttais, että ’meidän viestintä ei toimi jotenkin tunnetasolla’, vaikka aattelis, että se olis jotenkin miehinen tapa viestiä – jos tällaisen ajatuksen haluaa ilmaista – niin kuitenkin kuvittelisin, että se ois enemmän nainen jonka suusta odottaisin tällaisen kommentin kuulevani. Ehkä miehillä on pyrkimys ihan kokonaan sivuuttaa tällainen tunnepuolen viestintä – on vähän semmosta pinnallista painolastia, joka muka tulee ratkaistuksi, jos ne käsillä olevat ongelmat saadaan ratkaistua.”

Eniten keskustelua ensimmäisen tehtävänannon ja virikesarjakuvien pohjalta heräsi siis naisten puheen sisältämistä tunnepitoisista merkityksistä tai piilomerkityksistä, miesten tavasta lähteä riitatilanteessa ongelmanratkaisusta, eroista argumentointi-halukkuudessa sekä siitä, että riitoja ilmenee juuri parisuhteissa eikä muissa ihmissuhteissa. Vähimmälle huomiolle ensimmäisestä tehtävänannosta jäi keskustelussa se, mikä merkitys mahdollisilla ymmärtämisvaikeuksilla on riitatilanteessa. Esimerkiksi pahentavatko ne tilannetta vai eivät ja kuinka usein niitä ilmenee. Naisten ”tunnepitoisemmasta” tavasta suhtautua asioihin kyllä puhuttiin, mutta ei selvennetty sen vaikutusta riitatilanteissa. Kysyessäni erikseen kuinka paljon he kokevat kertomiensa vuorovaikutustapojen erojen ilmenemistä, yksi osallistujista arveli, että kokee viestintätapojen erojen ilmenemistä riitatilanteissa ”joskus”.

Miesryhmän keskustelussa esitetyt näkemykset perustuivat osallistujien omiin kokemuksiin ja mielikuviin. Siihen tehtävänannossa kannustettiin, että omia kokemuksia asiasta pohdittaisiin. Virikkeenä ensimmäisen tehtävänannon yhteydessä esitetyistä sarjakuvista *Naisen kanssa* innoitti eniten keskustelua.

Naisfokusryhmän osallistajat lähtivät myös liikkeelle *Naisen kanssa* -sarjakuvassa (liite1) kuvatusta tilanteesta, jossa mies ei ymmärrä mitä piilomerkityksiä riitatilanteeseen naisen näkökulmasta liittyy. Yksi keskustelijoista koki, että sukupuolten vuorovaikutuksen tulkitseminen eroaa sillä tavoin, että naiset kiinnittävät enemmän huomiota tapaan millä asiat esitetään ja toisaalta mitä asiasta on aiemmin puhuttu, kun taas miehet ilmeisesti enemmän siihen, mitä asiasta sillä hetkellä puhutaan.

NK1: ”Okei... No mä voisin aloittaa. Mulle tuli tästä heti mieleen – mä en tiedä ootteko te nähny tätä elokuvaa – Napapiirin sankarit. Nainen pyytää miestä hankkimaan digiboksin ja mies epäonnistuu siinä. Nainen on siitä vihainen ja päättää sen parisuhteen. Miehellä se on vaan digiboksi, mutta naiselle se kuvastaa sitä koko niiden loppuelämää, että se mies on täysin kykenemätön perheenisän rooliin, koska hän ei edes tätä yhtä simppeleä asiaa saa hoidetuksi. Samaa kuin tässä [viittaa *Naisen kanssa* -sarjakuvaan], että se on niin kuin nuo lomasuunnitelmat.”

NK4: ”Se on varmasti just noin, kyllä mun mielestä naisella johonkin asiaan tai kysymykseen siihen liittyy aina hirveen paljon muuta. Ei pelkästään se mitä sanoo, vaan miten sanoo ja mitä jättää sanomatta, ja mitä oli sanonut edellisenä päivänä siihen liityvästä asiasta. On se varmaan niin, että me ollaan vähän monimutkaisia, miehet on niin älyttömän yksokoisia – se on ihan juuri niin.”

NK3: ”Mä en nää, se ei oo ihan noin yksokoinen...”

NK4: ”Minun elämän miehet on! [kaikki nauravat]”

Pari osallistujaa pohti riitatilanteisiin liittyviä vuorovaikutuksellisia asioita kuten kuuntelemista ja sarjakuvassa esitettyjä riitoihin liittyviä piilomerkityksiä, mutta siltä kannalta, että niissä ei välttämättä olekaan eroa miesten ja naisten välillä. Miesryhmäläiset kokivat vain naisten puheen sisältävän piilomerkityksiä, mutta naisryhmässä koettiin toisin.

NK3: ”Voi toki olla tietenkin, että yhtä lailla miehelläkin joku lomamatkasta päättäminen [viittaus *Naisen kanssa* -sarjakuvaan, liite1] kyllähän sekin saattaa sisältää semmosen jonkun merkityksen, että eikö hänen sanomisillaan ja mielipiteillään ole mitään väliä, että ’sinäkö se aina päätät’ tai jotenkin niin kuin näin. Semmosia... En tiedä mihin se sit oikeestaan liittyy sisällöllisesti.”

NK2: ”Musta tuntuu ainakin et se kuuntelu on ihan niinku molemminpuolinen ongelma. Ainakin mulla tuntuu siltä, että se asia pitäisi sanoa sellaisessa tilanteessa, että molempien huomio on kiinnittynyt samaan asiaan. Jos sitä sanoo, että tekee jotakin, ja mies sanoo ’joo’, niin ei se välttämättä muista sitä, että se on kommentoinut asiaa. Ja mulla on ihan sama, että jos mieli on puolittain muualla, niin sit kommuunikaatio-ongelma tulee heti. Ja sit tulee kinastelua siitä, että ’minä sanoin tän asian sinulle eilen ja sinä sanoit että joo’.”

Keskustelussa mietittiin pariin otteeseen kokemusta siitä, että naiset ja miehet merkityksentävät sanoja eri tavalla. Samassa yhteydessä pohdittiin kuuntelemisen yhteyttä erilaisten merkityksenantojen ymmärtämiseen.

NK3: ”Mä jotenkin miellän niin päin, että se keskustelutavan erilaisuus on myös kuuntelun erilaisuutta. En tiedä, onko miehellä tavallaan erilaiset merkitykset niillä sanoilla, mutta tosi paljon oppii kuuntelemaan minun kokemuksen mukaan. Jotenkin luulee kuulleensa ja kuunnelleensa, ja sitten oikeesti ei olekaan.”

NK4: ”Että kumpikin kuuntelee tavallaan eri tavalla.”

NK3: ”No kuuntelee, nimenomaan niin.”

[--]

NK4: ”Mä oisin kuitenkin sitä mieltä, vaikka kuunteliskin ja sovittais, että nyt keskustellaan jostain asiasta, niin siitä huolimatta asioilla ja sanoilla on eri merkitykset ja ne merkkää eri asioita miehille ja naisille. [NK3 myöntelee] Ei välttämättä aina, mutta aika usein kuitenkin. Varsinkin mitä moniselitteisemmästä asiasta on kyse, tuntuu että... Tietyllä tavalla mä kadehdin miehiä, että ne osaa ajatella jonkun hirveen yksinkertaisesti joskus. Että miks ite sotkee siihen sit niin hirveesti asioita? Tai ehkä ne on just tunteita tai aikasempia kokemuksia tai jotain... Mut kyllä se kuuntelu on tietysti hirveen tärkeä. Eihän aina voi käydä sellaista keskustelua kaikenmaailman asioista, että ’no, ruvetaan nyt puhumaan ja kuunnellaan nyt oikein toinen toista’ – tavallaan se arkipäiväinen keskustelu mitä elämässä käydään on monesti semmosta, että tuntuu että puhuu ’aidasta’ ja toinen kuuntelee tarinaa siitä ’aidanseipästä’.”

Kaksi naisfokusryhmän keskustelijoista koki, että väärinymmärrys miehen puolelta on joskus johtanut jonkinlaisen riitatilanteen kehittymiseen.

NK4: ”Käykö teille koskaan, että alatte keskustelemaan jostain asiasta ihan rauhassa, ja sit se kääntyy riidaksi, kun toinen ei tunnu ymmärtävän yhtään mitään – tai ymmärtää niin eri tavalla: ’Eihän tästä ollut kyse’, vaan olikin ihan jostain muusta kysymys alunperinkin. Sit se vaan kääntyy...”

NK3: ”[naurahtaa] Kyllähän sitäkin tapahtuu...”

Tämän jälkeen jatkui jälleen pohdinta mahdollisesta vuorovaikutustapojen erosta: ilmaisevatko naiset itseään monipuolisemmin? Yksi keskustelijoista koki tämän eron vaikuttavan ymmärtämisvaikeuksien ilmenemiseen miehen kanssa keskustellessaan.

NK4: ”Onko teille tullu sellasta vastaan, että tavallaan – en tiä, onko se yleisesti naisten tapa – että on enemmän sanoja käytössä, että naiset kuvailee asioita laajemmin? Joskus ainakin mulle on tapahtunut oman miehen kanssa sellain, että puhun sen pökerryksiin, kun puhun niin hirveesti ja oon selittänyt sinne ja tänne ja tuonne, että sitten tavallaan hukkuu se, mitä oon yrittänyt sanoa. Sitten se [mies] vaan kuuntelee eikä synny keskustelua, tuntuu, että sanon kaikki asiat sen puolesta. [naureskelevat]”

NK3: ”Oliks toi sun kysymykses? [naureskelee] Niin... No, mulla ei tuommosta kokemuksta ole, mutta tunnistan kyllä ystävistä parisuhteen, jossa on juuri näin...”

[--]

NK3: ”Semmonen kuuntelemaan laiskempi mieshän ei viiti tarkoittaa eikä palauttaa, että ’mikä se juoni oli tässä sun jutussa’, vaan sanoo vaan, että ’joo joo’ [naureskelee]”

Yllä kuvailtua kokemusta vaiennettujen ryhmien teorian kautta tarkastellessa voisi ajatella, erityisesti viimeisen puheenvuoron perusteella, että tällä voisi olla jotain tekemistä sen kanssa, että miehet tulkitsevat naisen erilaisen, kenties runsaamman puhettavan, vähemmän tärkeäksi. Naisen ilmaistessa itseään naisille tyyppilliseksi mielletyllä ”runsaalla” puhettavalla, mies kenties tiedostamattaan luokittelee puheen mielessään vähemmän tärkeäksi ja vähemmän huomiota tarvitseväksi. Tämä on toki vain tulkintaa, eikä välttämättä selitä NK4:n kokemusta. Kuitenkin keskustelussa esiin noussut kuvaus ”kuuntelemaan laiskemmasta miehestä” voisi olla selitettävissä tällaisella tulkinnalla.

Keskustelun edetessä NK2 kertoo itsekin NK4:n tavoin kokemuksestaan siitä, että hänellä on monipuolisempi tapa ilmaista itseään kuin miehellään, käyttäen itse asiassa ilmaisua ”puhetaito”. Kyseessä on tiedostettu asia, jonka perusteella hänellä on tietynlainen rooli parisuhteessa, mutta toisaalta asia vaikuttaa joskus riitatilanteisiin.

NK2: ”No, en tiä, mulla on niin kirjallinen tausta – luen paljon ja oon akateemikko, ja mies taas ei ole – niin se on sellanen... Ei siinä ehkä selkeätä kuulua ole, mutta kuitenkin sellain, että mulla on enemmän tavallaan sitä puhetaitoa. Ja se on ihan tiedostettu juttu; minä hoidan meillä kaikki asiat, joissa pitää keskustella vieraiden ihmisten kanssa, kun se [mies] sanoo, että se on niin auttamattoman huono siinä.”

[--]

NK2: ”Mutta sitten taas keskustelut saattaa mennä siihen, että kun minä puhun, niin mies sanoo, että ’tuo on sellainen sana jonka keksit kyllä ihan itse!’ [NK3 nauraa] Se on varmaan murrekuilu kans, mutta meillä se menee välillä semmoseen humoristiseen juttuun, kun me ei osata riidellä, koska me ollaan mököttäjiä molemmat. Se on vähän ongelma sitten. [muut hymisevät]”

”Riitelytavassa” ei heillä ole siis eroa, molemmat ovat niin sanottuja ”mököttäjiä”. NK4 kokee, että riitelytapa ei ehkä ole pysyvä asia. Hänen kokemuksessaan ”mökötysvaihe” oli ennen, sittemmin ajan kuluessa keskusteluyhteys on muuttunut – enemmän tulee kerrottua suoraan mitä ajattelee, mököttämisen sijaan. Tästä huolimatta:

NK4: ”En varmaan niin vanhaks tule, että lakkaisin ihmettelemästä sitä, miten se mies voi ajatella jostain asiasta sillä tavalla – että miten se voi käsittää sen asian sillä tavalla?! [NK3 nauraa]”

NK3: ”Niin pitkää parisuhdetta [ei] olekaan, että se häviäis kokonaan.”

Keskusteltaessa yleisimmistä riitojen aihepiireistä yksi keskustelijoista (NK3) palaa jälleen kokemukseen siitä, että miehilläkin saattaa joihinkin asioihin liittyä Naisen kanssa -sarjakuvassa (liite1) kuvattuja ”piilomerkityksiä”, jotka vaikuttavat riitatilanteessa. Toinen naisryhmän keskustelija (NK1) kertoo rahasta riidanaihepiirinä. Kyseisessä aihepiirissä asioita ei sanota suoraan ääneen – ja siitä koituu ongelmia. Riitaa kärjistää perinteisten sukupuoliroolien vastainen tilanne, jossa nainen on töissä ja mies ei, jolloin naisella on enemmän rahaa käytössään. Kaksi muutakin keskustelijaa tunnistaa rahan hankalana aihepiirinä, johon sisältyy erilaisia merkityksenantoja.

NK3: ”Jotain semmosta – en tiä onko sitä – että mies toisaalta aattelee, että hänen pitäis tästä asiasta [remontoinnista] tietää, vaikka mä aina sanon, että ’sä et oo rakennusmies, sä et voi tietää siitä asiasta sen enempää kuin minäkään!’. [--] Joku semmonen, mietin, että miksi niistä tulee riita? Ne on ehkä eniten semmosia, että mies sanoo mulle, että ’sinäkö tästäkin kaiken tiedät’ – tai sillä mentaliteetilla, vaikkei ihan niillä sanoilla. Sitten mä vaan, että ’no, en tiä sen enempää kuin sinäkään, mutta en tiä sen vähempäkään!’ Jotain sellaista...”

[--]

NK1: ”Se raha. Rahahan se on [naurahtaa]. Just sillä tavalla, ettei aina tiä, mitä toinen yrittää sanoa, että siinä voi tulla tämmösiä ymmärtämisvaikeuksia [viittaa kädellä sarjakuviin], että haluuko hän, että minä lainaan rahaa tai annan rahaa – vai onko se sitten liikaa hänen egolleen [NK1 ja NK2 naurahtavat], tuntuuko hänestä, että hän jää velkaa jotenkin.”

NK3: ”Raha on kyllä oikeen semmonen helppo kohde sille, että miten siihen latautuu semmosia merkityksiä, just, että mitä toinen ei tarkoita, mutta toinen kuulee.”

NK1: ”Ehkä semmosta valtaa myös. [NK3 myöntelee; "Niin"]”

NK4: ”Ja siitä tulee just semmosia pahan olon keskustelujä, että ei oikein pääse semmoseen – mikä se nyt milloinkin syö – että käyttääkö toisen mielestä vääränlaisiin asioihin [rahaa] tai yleensä liikaa tai onko nää mein yhteisiä rahoja vai ei [naurahtaa].”

NK1: ”Joo. Musta on aika ikävää ja turhaa.”

NK4 on kokenut kiistan, jossa asiat kyllä sanotaan ääneen, mutta yhteisymmärrystä ei silti synny.

NK4 ”Siitä [lahjan ostamisesta] tuli kiista siitä, että tavallaan minä hänen mielestään panen siihen liian paljon rahaa ja hän panis vähemmän. Että siihen tuli sellanen arvomerkitys, että ’onko lahja hyvä vain sillon, kun se maksaa paljon vai onko pienempikin parempi?’ Lahja-asioista on tullut meille sellainen... Sen takia en enää juttelekaan niistä, vaan sanon vaan, että ’laitoin sille jotain’ ja että ’se on hoidettu’. Jos me ruvetaan keskustelemaan, sillon tiedän, että me ei päästä samaan lopputulokseen tai semmoseen, että oltais samaa mieltä. Se on meillä tullut tämmöiseksi naisten asiaksi, kaikki muistaminen ja lahjojen hankkiminen. Mä oon luopunut keskusteluyhteyden hakemisesta siinä asiassa [nauravat].”

Seuraavaksi johdatin naisfokusryhmän pohtimaan sitä, riitelevätkö he naispuolisten läheistensä kanssa lainkaan ja eroaako se jollakin tavalla miesten kanssa riitelystä. Tässä vaiheessa puolet naisryhmäläisistä (NK1 ja NK4) totesivat, miesryhmän tapaan, että heidän elämässään riitelyä tapahtuu lähinnä juuri parisuhteessa – ei muissa ihmissuhteissa.

NK1: ”Ehkä sitä ei muihin ihmissuhteisiin lataa niitä odotuksia niin paljon, että niitä riitoja tulis sitten. Ainakaan mulla, ei oikeen kenenkään muun kanssa, kuin sit sen oman puolison kanssa.”

NK4: ”Raha-asioista ollaan sisarusten kanssa joskus puhuttu, mutta ei se ole samanlaista, koska siinä [parisuhteessa] eletään kuitenkin samassa taloudessa, niin silloin raha-asioista puhuminen on erilaista kuin jonkun toisen kanssa – tai vaikka töissä naisten kanssa – niihin tulee ihan eri sävy – rahahuoliin tai rahantuhlaamiseen tai lottovoiton suunnittelemiseen tai johonkin muuhun – ei se ole samanlaista kuin kotona.”

Toisin kuin miesryhmässä osalla naisryhmän keskustelijoista oli kuitenkin kokemuksia riidoista muissakin ihmissuhteissa kuin parisuhteessa. Keskustelijoilla NK2 ja NK3 on kokemuksia riitelystä parisuhteen lisäksi naispuolisten sisarusten kanssa. Toinen keskustelija koki, että miehen ja siskojen kanssa riitelyssä on jotakin eroa, mutta ei osannut eritellä, mitä se voisi olla. Toinen puolestaan ei kokenut, että riitelemisen miehen kanssa olisi erilaista kuin siskojen kanssa riitelemisen.

NK3: ”Mulle tosta kysymyksestä ehkä tulee mieleen, että sisko on oikeestaan ainut [nainen], jonka kanssa riitelen koskaan, eli tavallaan ne läheisimmät [sisko ja mies], että – enkä nytkään varmaan moneen vuoteen [ole riidellyt siskon kanssa] – mutta että aikuisiälläkin olen vielä siskon kanssa riidellyt, ja silloin periaatteessa siinä on ne samat – tavallaan lainalaisuudet – että hän loukkaantuu jostakin mun sanomisesta, mitä mä en ollut tarkoittanut ollenkaan semmoseksi. Ja suunnilleen veti, jos vähän kärjistän, että ’lapsenakin olit aina semmonen ja tommonen’ – hirveen pitkältä historiasta... Mutta en oo ihan varma, että onko siinä kuitenkaan nyt eroo... Tai tuntuu, että siinä on joku ero, että mikä se riitelyn tapa on ollut, mutta en oikein osaa sitä sanoa, että millä lailla.”

[--]

NK2: ”Mulla on ehkä... Tuli samoja asioita kuin mitä sulle [viittaa kädellä NK3:seen] siitä, että tavallaan ne tietyt tavat millä sanoo, niin sit tulee väärinymmärryksi – sekä omien siskojen, että oman miehen välillä, molemmin puolin. Toinen sanoo jotakin, ja sit se toinen ymmärtää sen väärin. Se voi riippua ihan täysin siitä, että millä tavalla on sanonu tai mikä on ollut konteksti tai sitten se, että jos toisella on vaan ollut niin huono päivä, että se ottaa nokkiinsa kaikesta. En osaa sit erotella sellasta onko siinä jotain taustaa... Oon niin huono riitelijä – oon mieluummin sovittelija, niin ei tuu mitään muuta nyt mieleen.”

Naisfokusröhmäläisillä ei ollut vahvaa yhteistä kokemusta siitä, että naisten ja miesten vuorovaikutustavat eroaisivat, erityisesti riitatilanteissa, jollakin hyvin merkittäväällä tavalla. Eroja pohdittiin kuuntelemisen, sanojen ja asioiden merkityksentämisen, ääneen sanomattomien ”piilomerkitysten” ja naisten monipuolisemman ilmaisutavan kaltaisissa viestinnällisissä asioissa. Naisryhmän keskustelijoilla oli sellaisia kokemuksia, että naiset ja miehet eivät eroa kuuntelutavoiltaan, ja että Naisen kanssa -sarjakuvassa (liite1) kuvattuja ”piilomerkityksiä” esiintyy yhtä lailla miesten kuin naistenkin puheen taustalla. Parilla keskustelijalla oli kokemuksia siitä, että naiset ja miehet merkityksentävät asioita ja sanoja eri tavoin, mikä vaikuttaa keskustelemiseen vastakkaisen sukupuolen kanssa. Pari keskustelijoista mietti sitä, että naiset ehkä eroavat vuorovaikutustavoiltaan miehistä siinä, että ilmaisu on monipuolisempaa ja runsaampaa.

Eniten keskustelua ensimmäisen tehtävänannon yhteydessä naisfokusryhmässä herättivät niin sanotut ”piilomerkitykset” niin naisten kuin miestenkin puheessa, kuunteleminen, lomanviettoon liittyvät keskustelut, riitojen aihepiirit (toisaalta tästä kysyin erikseen), rahaan liittyvät riidat ja sisarusten kanssa riitely. Vähimmälle huomiolle ensimmäisen tehtävänannon yhteydessä jäi myös naisten fokusryhmäkeskustelussa se, kuinka paljon he kokevat ymmärrysvaikeuksia ja vuorovaikutustapojen eroja ilmenevän vastakkaisen sukupuolen kanssa riidellessään. Rivien välistä on luettavissa, että jonkin verran, koska tällaisia kokemuksia löytyi. Toisin kuin miesryhmässä, naisryhmän keskustelussa nousi esiin ymmärtämisenvaikeuksien merkitys riitatilanteissa: joskus ymmärtämisenvaikeudet muuttavat tavallisena keskusteluna alkaneen tilanteen riidaksi.

Naisfokusryhmäläiset perustivat näkemyksensä omiin kokemuksiinsa ja mielikuviinsa, kuten tehtävänannossa pyydettiin. Yhden kerran keskustelussa viitattiin myös elokuvaan, joten populaarikulttuurin puoleltakin löytyi aineista ajatuksille. Virikemateriaalina ensimmäisen tehtävänannon yhteydessä näytetyistä sarjakuvista naisfokusryhmäläisiä puhutti eniten Naisen kanssa -strippi, aivan kuten miesryhmääkin. Sarjakuvassa esitetty ajatus, että naisilla riitatilanteissa on usein erilaisia ”piilomerkityksiä”, herätti ajatuksia siitä, että niitä ilmenee myös miesten puheessa. Tämän lisäksi Naisen kanssa -sarjakuvassa kuvattu riitely lomanvietttämisestä puhutti naisryhmän keskustelijoita.

Seuraavalla sivulla olevaan (taulukko 1) on koottu kuinka mies- ja naisfokusryhmäläisten käsitykset ja kokemukset poikkesivat toisistaan ensimmäisen tehtävänannon yhteydessä. Taulukkoon ei ole koottu mistä eri asioista nais- ja miesryhmissä puhuttiin, vaan millaisia eroja ryhmien kokemuksissa ja käsityksissä oli silloin, kun ryhmissä puhuttiin samoista asioista.

TAULUKKO 1 Mies- ja naisfokusryhmäläisten käsityksien ja kokemusten poikkeavuudet sukupuolten vuorovaikutustavoista riitatilanteissa

TEHTÄVÄNANTO 1	Miesfokusryhmä	Naisfokusryhmä
”Piilomerkitysten” ilmeneminen puheessa	vain naisilla	niin miehillä kuin naisillakin
Riitojen kontekstit	vain parisuhde	parisuhteen lisäksi sisarusuhteissa
Miesten ”ymmärtämisvaikeuden” vaikutus riitelystä vastakkaisen sukupuolen kanssa	esiintyy riitatilanteessa, ei käsitystä sen vaikutuksesta	vaikuttaa jopa niin, että riitaan ajaututaan sen vuoksi

Sekä mies- että naisfokusryhmässä puhuttiin Naisen kanssa -sarjakuvassa kuvatusta ilmiöstä, jossa naisen puheeseen sisältyy ”piilomerkityksiä”. Miesfokusryhmässä niitä koettiin ilmenevän vain naisilla, naisfokusryhmässä koettiin niitä ilmenevän molempien sukupuolten puheessa. Miesfokusryhmäläisillä oli kokemuksia riitelemisestä vain parisuhteen kontekstissa, naisfokusryhmäläisistä osalla oli kokemuksia parisuhteen lisäksi myös sisarusuhteiden kontekstissa. Sekä miehet että naiset puhuivat ymmärtämisvaikeuksien ilmenemisestä riitatilanteissa, mutta vain naisfokusryhmässä nousi esiin kokemuksia siitä, että miesten ymmärtämisvaikeudet ovat jopa johtaneet riitatilanteen kehittymiseen.

4.1.2 Suhtautuminen vastakkaisen sukupuolen puheeseen

Toinen fokusryhmille esitetty tehtävänanto oli seuraava:

Sarjakuvissa kuvataan suodatinta, kuulosuojainta ja silmät auki nukkumista – kaikki suojaamassa naisen ”ihmissuhdejargonilta”. Keskustelkaa siitä, **kokevatko naiset ja miehet maailman eri tavalla ja vaikuttavatko erilaiset kokemukset mahdollisesti siihen miten vastakkaisen sukupuolen puheeseen suhtaudutaan**. Keskustelkaa erityisesti siitä, **miten miehet suhtautuvat naisten puheeseen naisia kiinnostavista asioista**. Kyseessä ei tarvitse olla juuri ihmissuhdeasiat niin kuin sarjakuvassa, mutta se toiminee esimerkkinä. Voitte ajatella niin omianne kuin läheistenkin kokemuksia.

Toisen tehtävänannon yhteydessä esitetyt sarjakuvat löytyvät liitteestä (liite2). Toisen tehtävänannon taustalla on vaiennettujen ryhmien teoriassa esitetty ajatus siitä, että naisten ja miesten vuorovaikutustavat ja kokemusmaailma ovat erilaisia, mutta eivät tasa-arvoisia. Vaiennettujen ryhmien teoria lähtee siitä, että naisten tapaa olla vuorovaikutuksessa ja viestiä sekä kokemusmaailmaa arvostetaan yhteiskunnassa vähemmän, joten naisten puhe ja kokemusmaailma esittäytyvät sitä kautta vähemmän kiinnostavina miehille.

Miesfokusryhmän keskustelu lähti liikkeelle siitä, että tehtävänannon yhteydessä esitetyt sarjakuvat herättivät osassa keskustelijoita vastakaikua. Osa koki, että strippi, jossa Wagner suodatti Viivin puheen toisesta korvasta sisään ja toisesta ulos (liite2), ei ollut kovin kaukana omasta elämästä – toisinaan. Toinen (MK4) koki, että suodatus tapahtuu tiedostamatta, toisen (MK1) puheenvuorosta voisi päätellä, että hänen ”suodattimensa” menee toisinaan päälle tietoisesti, sillä miehen puhuessa asia on yleensä tärkeää, ja naisen puhuessa taas välttämättä ei – kuten puheenvuorosta käy ilmi.

MK4: ”Ainakin tuo suodatinhomma [sarjakuvassa] tuntuu aika tutulta. Sitä tekee huomaamattaankin. Usein on sellain, että kuulee asioita omasta mielestään ekaa kertaa, mutta ne onkin kerrottu jo monta kertaa aikaisemminkin [naurahtaa]. Eikä se välttämättä liity mitenkään toiseen ihmissuhteisiin [niin kuin sarjakuvassa], että silleen en osaa sanoa, että onko se just ihmissuhteisiin liittyvää vai ei. Välillä sitä tekee ihan huomaamattaankin, että ei kuuntele toisen puhuessa.”

MK1: ”Ehkä mä oon tottunut siihen, että kun mies puhuu, niin monesti se ei puhu kovin paljoo, mutta se on sit semmonen asia mitä pitäis kuunnella. Ja sitten taas – ja ihan vaan omasta kokemuksestani puhun – jos nainen puhuu, niin sitten monesti sieltä tulee sitä tekstiä niin paljon, että siinä sitten helposti tulee sellainen suodatin [niin kuin sarjakuvassa], että keskittyy johonkin muuhun asiaan samalla

- ja totta kai iso osa menee sitten ohi. Ihan selvästi – mikä nyt on 'naisia kiinnostava asia'? Tämäkin on nyt ehkä vähän tämmönen kärjistyys [naurahtaa], mutta kyllä sitä tapahtuu. Mun mielestä se suodatun on ihan hyvä metafora siitä."

MK4: "Sitä kun tietää, että sitä tekstiä on tulossa paljon, niin sitä saattaa omassa päässänsä jo ajatella, että mitä sieltä on tulossa ja on sitten pidemmällä siinä. Toinen kertoo hänelle kiinnostavaa asiaa, niin ite onkin ehkä jo miettinyt sen, että mitä sieltä on tulossa ja sitä kautta niiku blokaakin sen pois... Ei tää tietysti aina oo, mutta välillä sattuu tälleen."

MK4 tunnisti sarjakuvassa kuvatun ilmiön, muttei osannut sanoa, liittyykö se juuri esimerkiksi ihmissuhteisiin, jotka Viivi ja Wagner -sarjakuvassa olivat esimerkkinä naisia kiinnostavasta puheenaiheesta. MK1 kokemus oli, että naisten ja miesten vuorovaikutustavat eroavat siten, että miehet puhuvat vähän, mutta asiaa ja naiset taas enemmän. Hän jäi pohtimaan, mitä ovat "naisia kiinnostavat asiat", joten niitä MK1 ei suoraan liittänyt kokemukseensa siitä, että naisen puhetta tulee toisinaan "suodatettua" pois. Seuraavaksi yksi keskustelijoista pohti tehtävänannon kysymystä siitä, kokevatko naiset ja miehet maailman eri tavalla:

MK2: "Tuohon, että 'kokevatko naiset ja miehet maailman eri tavalla' [tehtävänannossa]: se on varmaan joku arkikokemuksen vahvistama tutkimuskin, että ihan pienillä lapsilla – pojilla ja tytöillä – leluvalinnat on aivan erilaisia ja piirtäessäkin ne teemat on ihan erilaisia; pojat piirtää vähemmän ihmisiä ja enemmän teknisiä vempaimia ja tytöt ihmisiä. Tytöt leikkii ihmissuhde- ja nukkeleikkejä. Se on niin pienillä lapsilla käsittääkseni, että ei se kaikki voi olla ihan kulttuurin tuottamaa, vaan siinä on joku sellainen luontainen ero temperamentissa, että naiset kiinnostuu ihmissuhdeasioista ja miehet tämmösestä teknisestä ympäristön hallinnasta. Tän tyyppisesti ajattelen."

Kysyin tämän puheenvuoron jälkeen, uskooko keskustelija (MK2), että nämä erilaiset kokemusmaailmat vaikuttavat siihen, miten vastakkaisen sukupuolen puheeseen suhtaudutaan. Suurin osa keskustelijoista koki, että iän myötä kiinnostuksen kohteet ja puheenaiheet ovat tulleet samanlaisemmiksi naisten kanssa, että ero ei ole niin suuri kuin nuorempana on ilmeisesti ollut. Yksi keskustelijoista kertoo kokevansa, että miesten keskuudessa ei kannusteta keskustelemaan esimerkiksi tunteista, joten tunteista puhuminen jää siksikin vieraaksi – ei vain sen takia, ettei kiinnostaisi.

MK2: "Tuntuu, että ehkä ne iän myötä kuitenkin lähenty toisiaan, nää intressit. Miehetkin saa välineitä tähän "ihmissuhdejargonin" [viittaa tehtävänantoon]

ymmärtämiseen. Mutta on se lähtökohtaisesti vähän niin kuin vierasta kieltä. [hymähtää]”

MK3: ”On se nyt kuitenkin edelleen aika vahva ’kovan jätjän ihannointi’, että jos jollain tunteita ei olisi, niin sellainen ois aika siisti tyyppi – jos olis sellainen... [MK2 myöntelee] Kai se voi vaikuttaa, että kun ei puhuta niistä [tunteista], että ei katota hyvällä, jos mies kauheesti niiku rupee puhumaan... Sillä tavalla vaikuttaa heikolta, että ’olen surullinen tästä’ tai ’tuo loukkaa minua’ tai jotain muuta semmosta. Ja sitten tietysti, jos ei semmosta keskustelua käy, niin kyllähän se sitten vieraaksi jää.”

MK1: ”Kyllä mä – niin kuin sanoitkin [viittaa MK2:seen] – oon ihan samaa mieltä siinä, että ei se nyt tän ikäisenä, kun puhuu vaikka naisten kanssa, niin ei se nyt mitenkään NIIN erilaista ole kuin miesten kanssa puhuminen. Kyllä se iän myötä on todella paljon tasoittunut.”

MK4: ”Joo, oon ihan samaa mieltä siinä.”

Miesfokusryhmäläiset miettivät tämänkin tehtävänannon yhteydessä parisuhdetta poikkeuksellisena kontekstina. Pari keskustelijaa koki, että suhtautuminen naisen puheeseen on erilaista parisuhteessa kuin yleisesti ottaen. He kokivat tämän liittyvän siihen, että parisuhteessa ollaan toisen seurassa jatkuvasti, paljon enemmän kuin missään muussa ihmissuhteessa. Näin ollen he eivät kokeneet, että naisen vähemmälle huomiolle jäävä puhe olisi juuri ”naisia kiinnostavista aiheista”, vaan puhe jää toisinaan vähemmälle huomiolle siksi, että parisuhdekontekstissa tulee kerta kaikkiaan puhuttua niin paljon.

MK3: ”Miettii jossain parisuhdetilanteessa taas; ehkä ei suhtaudu mitenkään sen erityisemmin siihen, mitä se nainen puhuu, mut sitten kuitenkin, kun se on semmoinen ihminen, jonka kanssa tulee puhuttua aivan jatkuvasti, niin voihan se olla, että ei sitten ihan joka hetki ole aivan siinä hetkessä kiinni ja kuuntele aktiivisesti ja kiinnostuneesti. [MK2 nyökyttelee]”

Tutkijan puheenvuoro: ”Koetko sitten, että silloin kun ei jaksa kuunnella, niin että se ois joku sellanen ns. ’naisia kiinnostava aihe’ – vai koetko, että tämmöistä tapahtuu ylipäänsä kaikenlaisissa aiheissa?”

MK3: ”Ylipäänsä.”

MK1: ”Mä kanssa aattelin silleen, että parisuhteessa puhuminen on ihan oma lukunsa, kun sitten taas naispuolisten kaverien tai työkaverien kanssa, niin se ei hirveesti miespuolisten kavereiden kanssa keskustelusta eroa. Mutta sitten taas parisuhteessa tapahtuva keskustelu eroaa huomattavasti, siinä on se oma... Niin kuin sanoitkin, kun siinä on sen saman ihmisen kanssa niin paljon, niin joutuu tai päättyy keskustelemaan aika paljon, niin [kohauttaa olkia], sitten siinä helposti tulee suodatettua paljonkin pois.”

Miesfokusr ryhmän keskustelijoilla oli jonkinlaisia kokemuksia siitä, että ainakin parisuhdekontekstissa he suhtautuvat naisen puheeseen tietyllä tavalla – suodattaen osan siitä pois. Osa heistä näki toisen tehtävänannon yhteydessä naisten ja miesten kesken eroja sellaisissa vuorovaikutuksellisissa asioissa kuin kuinka paljon puhutaan, tunteista puhuminen ja kannustaminen tunteista puhumiseen. He eivät kokeneet, että suhtautuminen naisten puheeseen riippuisi sen sisällöstä – esimerkiksi niin sanotuista ”naisia kiinnostavista asioista”.

Eniten keskustelua toisessa tehtävänannossa miesfokusr ryhmässä herättivät naisen puheen määrä parisuhdekontekstissa, naisen puheen ohi meneminen parisuhdekontekstissa sekä iän myötä tapahtunut lähentyminen sukupuolten vuorovaikutustavoissa. Vähimmälle huomiolle tehtävänannossa jäi se, kokevatko naiset ja miehet maailman eri tavalla ja miten se vaikuttaa. Erilaisia kokemusmaailmoja pohdittiin yhdessä puheenvuorossa, mutta niiden vaikutusta vastakkaisen sukupuolen puheeseen suhtautumiseen ei. Miesfokusr ryhmäläiset puhuivat kyllä siitä, kuinka suhtautuvat naisen puheeseen parisuhdekontekstissa, mutta eivät osanneet liittää keskusteluun sitä, kokevatko naiset ja miehet maailman eri tavalla ja vaikuttaako se asiaan. Yksi keskustelijoista mainitsi ohimennen tehtävänannon osan: ”Miten miehet suhtautuvat naisten puheeseen naisia kiinnostavista asioista”, mutta ryhmä ei keskustellut asiasta suoraan.

Miesfokusr ryhmäläisten näkemykset nousivat toisenkin tehtävänannon yhteydessä pääasiassa omista kokemuksista, mutta naisten ja miesten erilaisia kokemusmaailmoja käsitelleessä puheenvuorossa mainittiin näkemyksen pohjautuvan myös tutkimustietoon. Sarjakuvissa eniten huomiota sai Wagnerin ”suodatin”, joka ”suodattaa turhat höpinät” Viivin puheesta (liite2).

Naisfokusr ryhmän keskustelu lähti puolestaan liikkeelle juuri siitä aiheesta, jota miesfokusr ryhmäläiset eivät juuri pohtineet: miesten suhtautumisesta naisten puheeseen naisia kiinnostavista asioista. Kahdella osallistujista (NK4 ja NK3) oli jonkinlaisia kokemuksia siitä, että miehet suhtautuvat jollakin tietyllä tavalla osallistujien ja heidän naispuolisten ystäviensä tai läheistensä keskusteluihin.

NK4: ”Yhtäkkiä tuli mieleen – mun sisko asuu kauempana ja käy aika harvakseltaan meillä – tästä on jo vuosia aikaa, oli sellanen tilanne, että tiesin, että hän [sisko] on tulossa käymään ja mun mies [-] suunnitteli jotain juttua, että se ei ois kotona, että ’te voitte puhua sitten rauhassa niitä naisten juttuja’. Että

tietyllä tavalla tämmönen. Mä oisin sitä mieltä, että hän teki sen hyvässä hengessä, että aatteli että me saadaan rauhassa puhua niitä vanhoja ja kaikkea ja mieltä ja muistella ja näin. Mutta siitä huolimatta, kyllä siinä tällanen vire on, että on niinku 'naisten jutut', joista kaikista mies ei ehkä oo kiinnostunut – syystä tai toisesta. Voihan olla, että jos esittää asian oikealla tavalla, niin oliskin kiinnostunut...”

[--]

NK3: ”Mietin tuota, että ’miten miehet suhtautuvat naisten puheeseen naisia kiinnostavista asioista’ [tehtävänannossa]. Onhan siinä vähän se, että missä tilanteessa, jos vaikka kaks naista – on vaikka minä ja minun naisystävä – ja mun mies, niin kyllä siinä silloin on se asetelma, että meillä on niinku ne ’naisten jutut’ ja hän ei ehkä kaikessa siinä... Tai... Niin. Mutta sitten, jos meitä on kaks pariskuntaa, niin sitten... [huokaisee, mieltii]... Ehkä siinä vähän sit kuitenkin tulee sitäkin, että siinäkin on naisten jutut ja miesten jutut tavallaan pieninä palasina siinä sisällä.”

NK4: ”Käviskö siinä, kun siinä on kaks pariskuntaa – kaks naista ja kaks miestä – sit jos puhutaan jostakin siitä – liittyis ehkä enemmän jompaan kumpaan sukupuoleen ne asiat – että siinä tavallaan tiedostamattaan hakee tukea siltä toiselta naiselta, että ’ollaaks me nyt vähän niinku tätä mieltä?’ [NK3 nauraa] Tai sitä mieltä, että ’pojat on vähän tommosia’ [nauraa] Että onko tavallaan... Pitäiskö sitä sit tiedostaa... Että haluaaks sitä sit korostaa, että jotkut asiat... Riippuu varmaan asiasta ja tilanteesta niin hirveesti. [NK3 myöntelee ”Joo, joo.”]”

Kaksi osallistujista siis tunnisti jonkinlaista asennoitumista ”naisten juttuja” kohtaan miesten puolelta. Toinen (NK4) tunnisti myös kokemuksen, jossa naiset suhtautuvat jollakin tietyllä tavalla paikalla oleviin miehiin tai heidän puheeseensa – ”pojat on vähän tommosia”. Seuraavaksi kaksi muuta osallistujaa (NK1 ja NK2) puolestaan ryhtyivät pohtimaan omaa suhdettaan naisena niin sanottuihin ”naisten juttuihin”.

NK2: ”Mua huvittaa toi ’naisia kiinnostavat asiat’ [tehtävänannossa], koska se on niin, niin... [NK4: ”Klisee!”] Niin! Koska sitten taas se – tuli mieleen, just oltiin kaverin synttäreitä [ikäluokka poistettu] viettämässä baarissa – ja sitten siinä oli yks meille tuntematon mies, jota yritettiin parittaa yhdelle mun kaverille. Meitä oli siis neljä monen vuoden takaista ystäväystä siinä pöydän ääressä. Ja sit se mies kuunteli meidän juttuja silleen ’mitä te puhutte?’ Me puhuttiin meidän autoista! Miten meidän autot toimii ja kaikkee tällasta... Sit se [mies] oli silleen ’mitä, naiset keskustele autoista?!’ Ja sit mä olin silleen ’okei, haluutsä puhuu – me voidaan puhuu tietokonepeleistä, niistäkin, tai sarjakuvista tai ihan mistä tahansa muustakin’. Että niinku... Mä oon välillä niin epätyyppillinen nainen, että sit huvittaa, että mistä naiset... Että sitten, jos haluaa korostaa sitä, että nyt puhutaan naisten jutuista, niin sit ’okei, mä meen laittaa mun kynnet’ [heiluttelee käsiä stereotyyppisen neitimäisesti]. Niin sit se menee tällaseks stereotyyppisen vitsin vääntämiseksi.”

NK1: ”Mä ymmärrän sua, mein pitäis yhdessä puhua tietokonepeleistä. Mä huomaan saman, mun ei parisuhteessa oo ikinä tarvinnut kuulosuojaimia – kummankaan – laittaa [viittaa sarjakuvaan, liite2], mutta ehkä just tällaisissa yhteisissä illanvietoissa mä huomaan tän, että jossain vaiheessa iltaa kaikki miehet siirtyy johonkin pois, ja naiset muodostaa oman ryhmänsä. Ja mua ärsyttää vähän se. Ja erityisesti ne perinteiset naisaiheet ei tunnu mulle niin läheiseltä [--] marjastus ja... [naureskelevat] Ja ’onko nyt käyty sienestämässä’, ne ei niinku mua kosketa. Ja sitten jossain vaiheessa mä ite huomaan, että mä tarviin nyt ne kuulosuojaimet [viittaa sarjakuvaan] [--] Mutta niin se vaan menee välillä, että ne naiset ja miehet sitten jakautuu. Ei ne aina, ei ne joka kerta jakaudu, mutta joskus – ja silloin tunnen olevani vähän epätyypillinen nainen. [--] Eihän kaikkia nyt tietysti marjastaminen ja kodin sisustaminen kiinnosta...”

NK3: ”Niin, ei tosiaankaan! [naurahtaa] Vaikka ei kiinnostais niin sanotut ’miesten jututkaan’, niin ei kiinnosta kaikkia sisustaminenkaan.”

Yhdellä naisfokusryhmän osallistujista oli sellainen kokemus, että naisia kiinnostavien asioiden lisäksi myös jollakin tavalla mahdollisesti naisille tyypilliseen puhetapaankin miehet voivat suhtautua jollakin tietyllä tavalla. Tämän lisäksi kaksi naisfokusryhmäläistä pohti lyhyesti, suhtautuvatko naiset ja miehet nauruun eri tavalla.

NK3: ”Mulla on mielessä yks tosi hyvä pitkäaikainen ystävä ja sitten hänen puoliso – hän [ystävä] on eronnut ja on nyt uudessa liitossa – elikkä se uus mies ei tunne kovin hyvin meitä [ystävyyksiä] vielä – semmosessa mittakaavassa, että kun puhutaan vuosikymmenien ystävyydestä. Tää ystävän mies sanoi tässä kerran, kun sen mun ystävän kanssa ruvettiin jotakin jutteleen – ja me nauretaan paljon – niin hän [ystävän mies] kysyi, että ’mitä te nauratte?’ – oikein kiinnostuneena – sitten mä vaan, että ’ei me nyt millekään niin erityiselle’, kun meidän puheentapa on niinku sellanen, että me paljon jutellaan ja nauretaan. Johon mun mies sitten: ’no ainahan ne on tuommosia, että alkavat kikattaa, ei tarvi kauaa olla yhdessä, ku sitte se on jo semmosta nauramista’. [--] Mä en oikeen tiiä mikä siinä on – että tavallaan se ei oo niinku naisten puhetta sisällöllisesti, vaan se oli niinku jotain meidän yhteistä tapaa jutella.”

NK4: ”Onkse niin, että mies nauraa vaan, jos joku kertoo vitsin?”

NK3: ”Joo, tai joku semmonen asia, ei niinku vitsikään, mut joku semmonen asia, että ’mille te nauratte’ – ku ei meillä nyt ollut mitään semmosta yhtä asiaa, mille naurettiin [naurahtaa]”

Yleinen oletus tai stereotyyppinen näkemys lieneekin, että naiset nauravat monesti helpottaakseen sosiaalista tilannetta tai tehdäkseen siitä miellyttävämmän, eivät vain siksi, että jokin on hauskaa. Tätä voidaan pitää positiivisena, muita tukevana vuorovaikutuksena. Naisten vuorovaikutukseen liitetään negatiivisiakin ominaisuuksia.

Naisfokusröyhmläiset keskustelivat siitä stereotyyppisestä näkemuksesta, että yleensä naiset nähdään tai esitetään sellaisina, jotka puhuvat liikaa. He liittivät tähän myös kokemuksensa siitä, että naiset palaavat samaan asiaan useammin ja haluavat keskustella asiasta useampien henkilöiden kanssa, hakien heidän näkemystään asiaan. Lisäksi naisryhmäläiset pohtivat sitä, käsittelevätkö ja puhuvatko naiset ja miehet esimerkiksi ihmissuhdeasioista eri tavalla. Edellä mainitun lisäksi, eli että miehet eivät välttämättä halua keskustella asioista naisten tapaan useaan kertaan, naisfokusröyhmläiset pohtivat, että miehet kenties käsittelevät asioita lyhyemmin ja enemmän itsekseen kuin yhdessä muiden kanssa.

NK3: ”Kyllähän se stereotyyppinen kuva on, että nainen on se joka puhuu liikaa ja nalkuttaa ja tämmöstä.”

NK4: ”Niin ja haluu palata aina samaan, että ei riitä, että yhen kerran tästä – ehkä vaikeesta asiasta – puhutaan. Että ’ai pitääkö siitä vielä, ai vieläkö pitää uudestaan?’. [naureskelevat ja nyökyttelevät] Että haluais niinku täydentää, ja saada sen puhki puhutuks, niin tavallaan miehelle riittää usein – tai niille miehille joita minä oon tuntenu – riittää se, että yhen kerran kunnolla keskustellaan. Mutku eihän kaikkea saa kerralla! [--] Sellanen kokemus mulla on, että ne [miehet] ei haluais samasta asiasta välttämättä hirveesti.”

NK2: ”Joo, ja sit parhaimmillaan se menee siihen, että on väärinymmärrys ja kiista, ja sit molemmat menee mököttämään eri tiloihin. Ja sit mies alkaa tehdä koneella jotain – ja sit se unohtaa koko jutun! Ja minä vatvon sitä asiaa puolipäivää [kaikki nauravat] ja tuun sit illalla itku kurkussa, että ’mä haluan puhuu tästä asiasta’ – ja sit mies on silleen ’mistä?’. [kaikki nauravat] Sit se [mies] on unohtanut koko asian, et se on käsitellyt sen, ja se on aatellu, että ’kaikki on okei, me ollaan puhuttu’[--]. Ja sit mä oon vatvonut koko päivän. Se on ihan hirveetä välillä! En tiä pitäiskö se [väärinymmärrys, riita] yrittää saada heti kättelyssä pois, mutta on vaan jotenkin ihan erilainen tapa käsitellä asioita. Se on sit taas yksilöllistä, se on vaan tottumiskysymys toisen tapoihin ilmaista itteensä ja silleen.”

NK4: ”Mut onks se sit mies- ja naisasia? Voisko olla sit semmosia miehiäkin, jotka haluais... Minä en oo kyllä tavannut semmosia miehiä, mitkä – no, sitten tässä on tietysti se vaikeus, että kaikenmaailman miesten kanssa ei elä niin läheisesti –” [NK3: ”Onneksi!”] [kaikki nauravat]

NK4: ”Ne kokemukset on aika rajatulta alueelta – otos aika pieni – että mistä ne omat ajatukset rakentuu. Mut jotenkin, jos mä ajattelen kaikenmaailman miehiä, mitä mä oon elämäni aikana tuntenut, niin mä en osais kuvitella, että sieltä löytyis semmosta, joka jostakin pulmallisesta – sanotaan vaikka, että heidän välisestä ihmissuhdepulmasta tai -vaikeudesta – haluais keskustella niinku. Oikeesti käydä sitä läpi, ja vielä palata ja täydentää, ja sit jossain vaiheessa että ’no nyt tää puhkipuhuttu’. En kyllä tunne semmosia miehiä [muut myöntelevät] – mutta naisia tiän kyllä paljon.”

NK1: ”Jotka [naiset] vielä eri ihmisten kanssa haluavat puhua siitä samasta asiasta.”

NK4: ”Niin, nimenomaan! Että sais kuulla ’mitä mieltä tuokin on siitä’... Oisko se sit jotenkin naisiin liittyvä ominaisuus?”

NK1: ”En tiiä, miten ne miehet ne asiat käsittelee, käsitteleekö ne niitä ollenkaan?”

NK4: ”Lyhyesti!” NK1: ”Lyhyesti ja ytimekkäästi!” [naureskelevat]

NK3: ”Ja just näin [viittaa NK2:seen] yksin voivat vaan ikään kuin kelata sen läpi ja se on siinä.”

Näihin samoihin teemoihin liittyen naiset puhuivat myös juoruamisesta. Ylemmässä keskustelussa mainitun ”nalkuttamisen” lisäksi myös ”juoruaminen” on sana, joka stereotyyppisesti liitetään juuri naisten, ei miesten, puheeseen. Juoruamisesta keskustelemisen yhteydessä naisfokusrhmäläiset käsitelivät vielä lisää sitä, kuinka miehet puhuvat ihmissuhdeasioista:

NK4: ”Mä oon joskus kysynyt, että juoruaako miehet, niin mä oon nyt tullut siihen tulokseen – niiden vastausten perusteella, joita mä oon saanut eri miehiltä – että kyllä ne ihan samalla tavalla juoruaa kuin naisetkin. Tai ’juoruaa’ – mitä se nyt onkin, että puhuvat toisista ja...”

NK3: ”Ovat kiinnostuneita niinku toisten asioista.”

NK4: ”Ja nimenomaan toisten. Mulla on monesti semmonen mielikuva, että ne [miehet] ei kerro, että ’mitä minulle kuuluu’ tai kysy, että ’mitä sinulle kuuluu’ tai ’miten sä voit’, vaan nimenomaan nämä kaks [viittaa käsillä ikään kuin kuvitteellisiin kahteen mieshenkilöön] keskustelelee niistä kahdesta muusta.”

NK3: ”Kolmannesta ja neljänestä, niin.” [NK4 naureskelee]

Kysyessäni mitä naisfokusrhmän osallistajat ajattelevat siitä, kokevatko naiset ja miehet maailman eri tavalla, suurin osa naisfokusrhmäläisistä alkoi pohtia, että naiset mahdollisesti hahmottavat asioita enemmän sosiaalisten suhteiden kautta kuin miehet. Myös miesryhmässä yksi keskustelijoista pohti, että tytöt alkavat jo varhain kiinnostua ihmissuhteista poikia enemmän. Sosiaalisista suhteista kiinnostumisen lisäksi NK4 koki miesten ja naisten kokemusmaailmojen eroavan myös niin, että miehet suhtautuvat asioihin suurpiirteisemmin kuin naiset.

NK3: ”Jotenkin ehkä siihen suuntaan mä aattelen – tai en oo varma ees aattelenko näin, mutta – onko se miehen tapa jotenkin semmonen minä-

keskeisempi maailma? Että asioita jotenkin peilataan tai suoritetaan tai katotaan niinku sen itensä kautta, mutta tuota... onko se ylipäänsä miehen [tapa]? Ehkä mä kuitenkin aattelen niin, että naisen tapa hahmottaa asioita on kuitenkin sillä tavalla sosiaalisempi.”

NK4: ”Että joutuu ottamaan huomioon muita, vaikka ajattelis jotain... Mä olen samaa mieltä, kyllä. [--] Mun mielestä silläkin tavalla, jos aattelee tota nuorempaa polvee, nuorempia miehiä, jos vaikka työelämässä on sellaisia asioita, mitä pitää kysyy vaikka pulma tai joku mikä pitäis selvittää – tai sitten mun työyhteisöön on vaan sattunut semmosia miehiä – että ne niinkun osaa jotenkin olla paljon suurpiirteisempiä joistain jutuista, jotka mun mielestä pitäis tehdä jotenkin ’exactly’. En tiä, suhtautuuko ne koko maailmaan jotenkin sellain suurpiirteisemmin. [--] Jos mun pitäis mieltii, jotenkin yleisesti, niin mun mielestä ne [miehet] on sellasia niinku ’vähän sinnepäin’ ja naisissa on paljon enemmän niitä, joille pitää olla niinku ’just’ [naurahtaa] [--] En tiä suhtautuuko ne [miehet] kaikkiin asioihin sillä tavalla.”

NK1: ”Mä tunnistan kyllä ihan noi kaikki pointit, että nainen on aina niin siinä sosiaalisessa kontekstissa. Just tässä toissapäivänä kävin tämän keskustelun – jostain aikatauluista oli puhe – ja mä sanoin ’mä vaan yritän eri ihmisten toiveisiin tässä niinku vääntäytyä ja hoitaa kaikki asiat’ ja näin. Että en mä voi ajatella vain niinku tämän miehen, että mitä hän syö tänään [nauraa]. Mun pitää monta ihmistä tehdä tyytyväiseksi tänä päivänä. Ja sit myös tää aikakäsitys [--] jos on jotain niinku sopinut, niin sit ois tärkeä pitää siitä kiinni, kun taas ehkä sitten muutamalle lähipiirin miehelle [se on tällä tavalla]; ’nojoo, kyllähän siitä puhuttiin, mutta voihan tässä nyt vielä tulla muutoksia, että voihan tässä nyt vielä vaihtaa sitä suunnitelmaa’, kun taas ite on jo tehnyt sen kalenterin näillä aikatauluilla. Ne ei ehkä aattele sitä, että miten se nyt sit vaikuttaa toisen suunnitelmiin, jos tulee muutoksia.”

NK3: ”Ja sitä kautta aika moneen ihmiseen.”

Naisfokusryhmäläiset näkivät toisen tehtävänannon yhteydessä vuorovaikutuksellisia eroja ja yhtäläisyyksiä naisten ja miesten välillä ihmissuhdeasioista puhumisessa. Ainakin kaksi naisryhmäläisistä (NK3 ja NK4) olivat sitä mieltä, että niin sanotussa ”juoruamisessa” naisten ja miesten välillä ei ole eroja – molemmat ovat kiinnostuneita keskustelemaan toisista ihmisistä ja heidän asioistaan. Sen sijaan naisryhmäläiset näkivät siinä eroja, missä määrin miehet haluavat keskustella itseensä liittyvistä ja omista ihmissuhdeasioistaan. Naisryhmäläiset kokivat, että miehet keskustelevat omista ihmissuhdeasioistaan mielellään vain lyhyesti ja pohtivat asioita – naisryhmäläisten kokemuksen mukaan – itsekseen. Naisryhmäläiset kokivat, että miehet puhuvat mieluummin toisten ihmissuhdeasioista kuin omistaan. Ihmissuhdeista puhumisen lisäksi yhdeksi vuorovaikutukselliseksi puheenaiheeksi nousi nauraminen. Pari naisryhmäläistä (NK3 ja NK4) koki, että miehet mahdollisesti nauravat vain, kun sille

on ”jokin syy”. Naisille puolestaan naureskelu voi olla vain osa keskustelua, yksi vuorovaikutuksen muoto.

Kaikilla naisfokusr ryhmän keskustelijoilla oli jonkinlaisia kokemuksia siitä, että vapaa-ajan sosiaalisissa tilanteissa, jonkinlaisissa illanvietoissa, naiset ja miehet joko fyysisestikin erottautuvat omiin porukoihinsa, tai ainakin keskustelussa on, keskustelija NK3:n sanoin, ”naisten jutut ja miesten jutut tavallaan pieninä palasina siinä sisällä”. Osa naiskeskustelijoista (NK3 ja NK4) koki, että miehet eivät pidä naisten keskinäisiä keskusteluita kiinnostavina. Toinen osa naiskeskustelijoista (NK1 ja NK2) puolestaan koki, etteivät itsekään välttämättä ole kiinnostuneita perinteisesti naisten kiinnostuksen kohteiksi miellettyistä keskustelunaiheista. Toinen heistä koki, että viihtyy parhaiten, kun keskusteluun osallistuu sekä miehiä että naisia.

Eniten keskustelua naisfokusr ryhmässä toisessa tehtävänannossa herättivät yllä mainittujen asioiden – ihmissuhdeasioista puhuminen, naisten ja miesten keskustelut vapaa-ajan sosiaalisissa tilanteissa, ”naisia kiinnostavat asiat” ja oma suhde niihin – lisäksi se, kokevatko naiset ja miehet maailman eri tavalla. Vähiten naiset keskustelivat siitä, vaikuttavatko naisten ja miesten mahdolliset erilaiset kokemusmaailmat siihen, miten vastakkaisen sukupuolen puheeseen suhtaudutaan. Naisryhmäläiset puhuivat kyllä sekä erilaisista kokemusmaailmoista että miesten suhtautumisesta naisten puheeseen, mutta eivät yhdistäneet näitä kahta.

Naisfokusr ryhmäläisten näkemykset perustuivat jälleen suurimmaksi osaksi omiin kokemuksiin. Tämän lisäksi yksi osallistujista (NK4) kertoi kyselleensä juoruamisesta lähipiirinsä miehiltä, ja perusti näkemyksensä asiasta heiltä saatuihin vastauksiin. Tämän lisäksi keskustelussa viitattiin kerran myös stereotyyppiseen näkemykseen. Tehtävänannon yhteydessä näytetyistä sarjakuvista naisryhmäläiset poimivat ihmissuhdeasioista puhumisen ja Wagnerin kuulosuojaimet (liite2).

Seuraavalla sivulla olevaan taulukkoon (taulukko 2) on koottu kuinka mies- ja naisfokusr ryhmäläisten käsitykset ja kokemukset poikkesivat toisistaan toisen tehtävänannon yhteydessä. Taulukkoon ei ole koottu mistä eri asioista nais- ja miesryhmissä puhuttiin, vaan millaisia eroja ryhmien kokemuksissa ja käsityksissä oli silloin, kun ryhmissä puhuttiin samoista asioista.

TAULUKKO 2 Mies- ja naisfokusröhmäläisten käsityksien ja kokemusten poikkeavuudet suhtautumisessa vastakkaisen sukupuolen puheeseen

TEHTÄVÄNANTO 2	Miesfokusröhmä	Naisfokusröhmä
Kokemus konteksteista, joissa naisten puheeseen suhtaudutaan eri tavalla	vain parisuhteessa	parisuhteen lisäksi kokemuksia myös ystävä-/tuttavaporukoiden kontekstista
Kokemukset ”naisia kiinnostavien asioiden” vaikutuksesta	ei kokemusta siitä, että niillä olisi erityistä vaikutusta suhtautumiseen	kokemuksia siitä, että on vaikutusta sekä miesten että naisten suhtautumiseen
Ihmissuhteista ja tunteista puhuminen	kokemus, ettei miehiä kannusteta tunteista puhumiseen, iän myötä oppii puhumaan ihmissuhteista	käsitys, että miehet puhuvat niistä siinä missä naisetkin, mutta vähemmän ja ei niin henkilökohtaisesti
Naisten ja miesten kokemus maailmasta	naiset kiinnostuvat sosiaalisista suhteista enemmän	sama kuin miehillä, sen lisäksi myös käsitys, että miehet mahdollisesti suhtautuvat asioihin suurpiirteisemmin

Miehet kokivat suhtautuvansa naisten puheeseen jotenkin eri tavalla ainoastaan parisuhteen kontekstissa. Naisryhmäläiset puolestaan kokivat erilaista suhtautumista ilmenevän myös sellaisten ystävä- tai tuttavaporukoiden kesken, joissa on sekä miehiä että naisia. Miesfokusröhmäläiset eivät kokeneet, että ”naisia kiinnostavat asiat” vaikuttaisivat erityisemmin heidän suhtautumiseensa naisten puheeseen. Naisfokusröhmäläiset kokivat ”naisia kiinnostavien asioiden” vaikuttavan jollain tavalla siihen, kuinka sekä miehet että naiset suhtautuvat näihin asioihin liittyvään puheeseen. Miesfokusröhmässä nousi esiin kokemus siitä, että miehet eivät kannusta toisiaan tunteista puhumiseen, mutta iän myötä miehetkin oppivat puhumaan enemmän ihmissuhteista. Naisfokusröhmäläiset kokivat sekä miesten että naisten kyllä puhuvan ihmissuhteista, mutta eri tavoin. Sekä nais- että miesfokusröhmässä nostettiin esiin ajatus, että naisten kokemusmaailmassa korostuvat sosiaaliset suhteet, mutta naisfokusröhmässä tämän ajatuksen rinnalle nostettiin myös ajatus siitä, että miehet suhtautuvat asioihin suurpiirteisemmin kuin naiset.

4.1.3 Keskustelutapojen erot sukupuolten välillä

Kolmas tehtävänanto erosi yhden virkkeen osalta nais- ja miesryhmällä. Tehtävänannon yhteydessä näytettiin yksi Naisen kanssa –sarjakuvastrippi (liite3). Miesryhmälle annettu tehtävänanto oli:

Tämä keskustelu ei nyt sitten liity siihen, mitä mieltä olette horoskoopeista! ;) Ajatelkaa sarjakuvaa enemmän kuvauksena naisten ja miesten tavoista keskustella. **Keskustelkaa yhdessä voitteko yleensä puhua naisten ja miesten kanssa samalla tavalla vai koetteko esimerkiksi, että naisten ilmaisutavasta on joskus vaikeampi saada selvää.** Kuten sarjakuvassa: mies haluaisi saada naiselta yksiselitteisen mielipiteen, nainen taas pitää oman moniselitteisemmän mielipiteensä. Miten te asian koette omien kokemustenne ja ympärillänne näkemänne perusteella?

Naisryhmän tehtävänanto oli muuten identtinen, mutta lause ”koetteko esimerkiksi, että naisten ilmaisutavasta on joskus vaikeampi saada selvää” oli naisten tehtävänannossa **”koetteko joskus, että miesten kanssa keskustellessanne joudutte ilmaisemaan asianne eri tavalla kuin naisten kesken”**. Kolmannen tehtävänannon taustalla on vaiennettujen ryhmien teorian ajatus siitä, että sukupuolten erilaisten vuorovaikutustapojen eriarvoisuus aiheuttaa sen, että miesten on vaikeampi ymmärtää naisia, ja että naiset joutuvat toisinaan mukauttamaan vuorovaikutustapojaan vastaamaan miesten tapoja tullakseen kuulluksi.

Suurin osa miesfokusryhmän keskustelijoista ei kokenut, että keskusteleminen naisten kanssa olisi merkittävästi erilaisempaa kuin miesten kanssa.

MK4: ”Ehkä mun mielestä se riippuu enemmän henkilöstä, ei niinkään sukupuolesta, että onko ilmaisutavasta vaikea saada selvää. En mä ainakaan pystyis sitä yleistämään.”

MK3: ”Jotenkin tuntuu, että tällä hetkellä ihmiset, joiden kanssa ylipäätään on jossain sosiaalisissa suhteissa, niin ovat aika samanlaisia kuin mitä itekin on. Paljon enemmän, kuin mieltii jotain lukiota tai peruskoulua. Kiinnostuksenkohteet ja kaikki. Jolloin keskustelutapakin on aika samanlainen, en näkis että siinä on mitään eroja.”

MK1: ”Joo. Jotenkin yliopisto-opiskelijana oon ehkä huomannut sen, kun itse ja suurin osa kavereista on yliopistolaisia, niin ihmiset ja kaverit – sekä miehet että

naiset – ymmärtää jotenkin, että maailma on aika moniselitteinen paikka, ja että kaikkeen ei yksinkertaisia vastauksia aina ole saatavilla, en jotenkin sukupuoleen mitenkään voi sitä liittää. Ainakaan ite.”

Yksi miesryhmän keskustelijoista tarttui Naisen kanssa -sarjakuvan kohtaan, jossa nainen kokee miehen ”ajattelevan kaikkea järjen eikä tunteen kautta” (liite3). Naisen kanssa on miesten luoma sarjakuva, jonka MK2 ilmeisesti tiesi tai ymmärsi: ”toi esitetään naisen sanomana tässä”. Hänen mielestään kyseessä on kuitenkin *olkiukko*, argumentaatiokeino (tai -virhe), jossa toisen ajatukset ja mielipiteet tiivistetään naiiviksi yksinkertaistukseksi, eikä argumentoida toisen oikeita ajatuksia vastaan, vaan tähdätään argumentit omaan yksinkertaistukseen toisen ajatuksista – olkiukkoon. MK2 koki, ettei naisten ja miesten välillä ole sarjakuvassa kuvattua räikeää eroa ajattelussa, esimerkiksi siitä ovatko horoskoopit luonnontieteellisesti ottaen todellisia. Hän ilmeisesti kuitenkin koki, että naisilla saattaisi olla, tai että he käyttäisivät, enemmän *tunneälyä* ihmissuhteissa, ja kykyä eläytyä toisen ajatteluun.

MK2: ”Ajatella kaikkea järjen eikä tunteen kautta...’ [viittaa sarjakuvaan] Toi esitetään naisen sanomana tässä, jos toi ois joku määrittely [naurahtaa], niin toi kuulostais 'olkiukolta' naisen logiikasta. Samoin kuin aiemmat keskustelijat tässä, niin jos ajattelee yliopistossa, että naiset jotenkin aktiivisesti promoais tollasta tunteen kautta ajattelua, jos on kyse tollasesta tavallaan luonnontieteellisen maailmankuvan kanssa ristiriitaisesta asiasta [horoskoopit, sarjakuvassa, liite3], niin ei oo mun ympärillä kyllä. [--] Ja että naisilla ois joku tollanen ideaali ajattelun suhteen, että 'tunteen kautta ajattelu', että tällaset hatarat assosiaatiot jotenkin ohittais logiikan, en onneks hirveesti tunne sellaisia naisia, jotka aattelis, että se ois jotenkin parempaa ajattelua [naurahtaa]. Jossain taas ihmissuhdejutuissa tollainen voi toimia ihan hyvinkin, tai niinku auttaa eläytymään toisen ajatteluun. En mä nyt tiiä... 'Tunteen kautta ajattelu'... Psykologiassa on lanseerattu termiksikin 'tunneäly', jota miehenä on vähän vaikea ymmärtää [naurahtavat]. Mutta sellaista toisen ihmisen ajatuksista ja tunteista perillä pääsemistä, helpottaa sellasta tunnevivahteiden... [tauko] Mutta en usko, että naiset haluaa tällaisen logiikan valtaavan tilaa jossain luonnontieteissä – että vaikuttaako tähtien asennot meidän elämään.”

Suurin osa miesryhmäläisistä ei tosiaan kokenut, että naisten kanssa keskusteleminen eroaisi merkittävästi miesten kanssa keskustelemisesta, mutta kolmannenkin tehtävänannon yhteydessä he nostivat parisuhteen esiin erityisenä kontekstina, jossa eroja on jonkin verran havaittavissa – näistä kuitenkin puhuttiin eniten ensimmäisen tehtävänannon yhteydessä. MK1 toteaa, että puheenaiheet eroavat huomattavasti naisten ja miesten kanssa jutellessa, mutta hän ei kokenut, että puhetapa kuitenkaan eroaisi.

Toisaalta hän toteaa, että ”itse en ainakaan muuta tapaani puhua” – mikä onkin vaiennettujen ryhmien teorian oletuksen mukaista. Teorian mukaan useimmiten naiset mukauttavat viestintäänsä vastaamaan miesten tapoja, ei päinvastoin.

MK4: ”No, kyllä mä koen, että voin puhua [naisten ja miesten kanssa samalla tavalla]. Parisuhteessa ehkä sitten tuo ’ilmaisutavasta vaikeampi saada selvää’ [nyökkää tehtävänantoa kohti] ehkä liittyy enemmän parisuhteeseen ja siihen, onko siinä ehkä jotain – mitä oli aikaisemminkin [tässä keskustelussa] – että nainen ajattelee jossain vaikka riitatilanteessa kahta eri asiaa, siinä riidan sisällä on jo toinen riita oottamassa. Ehkä siinä sitten, mutta ei mulla muuten oo ainakaan – että en voi sanoa silleen [että olisi eroa miten voi puhua].”

MK1: ”Joo, jossain arkisessa keskustelussa mä en näe mitään eroa. Työkavereista suurin osa on naisia, en pysty kokemaan, että se ois jotenkin erilaista se keskustelu tai tapa puhua. Tietenkin aiheet varmasti on hyvin eri tyyppisiä, mutta se tapa millä keskustellaan ei mun mielestä kyllä... Itse en ainakaan muuta tapaani puhua.”

MK3: ”Joo, en kyllä itekään nää semmosessa kaverijuttelussa eroa. Varmaan sitten taas mitä siihen parisuhteeseen tulee, niin se liittyy siihen kulloisenkin parisuhteen omiin kuvioihin, riippumatta siitä, että mitä sukupuolta kukakin on.”

Yksi miesfokusryhmän keskustelijoista ei osannut eritellä, millä tavalla naisten ja miesten kanssa keskusteleminen eroaa hänen elämässään, mutta koki kuitenkin, että se eroaa jollakin tavalla. Hän perusti ajatuksensa siihen, että hänen läheiset kaverinsa ovat kaikki miespuolisia.

MK2: ”En mäkään varsinaisesti oo huomannu – tai en osaa jäljittää sitä – mutta, mietin omaa elämäni, niin pakko päätellä, että ehkä mun on jollain tavalla vaikeampi ymmärtää [naurahtaa] tai viestiä naisten kanssa. Ihan vaan siitä päätellen, että oon viimeiset kolme vuotta opiskellut [opintoalan nimi poistettu] todella naisvaltaista alaa, mutta ei mulla koskaan ole ollut juurikaan naispuolisia kavereita – tai ainakaan hyviä kavereita. Kyllä ne [kaverit] on hyvin yksipuolisesti miehiä. Pakko varmaan päätellä, että ei jotenkin natsaa naisten kanssa [naurahtaa] silleen kaveritasolla hirveesti.”

Kolmannessa tehtävänannossa miesfokusryhmäläisiä puhutti eniten iän, kiinnostuksen kohteiden ja sosiaalisen piirin yhdentävä vaikutus keskustelemiseen naisten kanssa sekä parisuhde omana kontekstinaan. Tämän lisäksi, huolimatta siitä, että tehtävänanto alkoi virkkeellä ”tämä keskustelu ei nyt sitten liity siihen, mitä mieltä olette horoskoopeista”, miesfokusryhmäläisiä puhutti naisten suhde horoskooppeihin. Aihe tuntui niin tutulta, että miehet eivät malttaneet olla hiukan puhumatta siitä. He kokivat, että naisilla on

kenties parempi eläytymiskyky horoskooppien tarjoamaan viihteeseen, vaikka eivät tosissaan uskoisikaan tähtikarttoihin.

Vähiten kolmannessa tehtävänannossa miesfokusryhmää puhutti, onko naisten puheesta ja vuorovaikutustavoista vaikeampi saada selvää. Toisaalta sen toteaminen, ettei hirveästi koe eroa naispuolisten kavereiden ja tuttavien kanssa juttellessa kertoo sen, ettei heillä noussut mieleen kokemuksia siitä, että naisten puheesta olisi vaikeampi saada selvää. Virikesarjakuvasta miesryhmäläiset poimivat kolmannen tehtävänannon kohdalla naisten kiinnostuksen horoskooppeihin sekä sarjakuvassa esitetyn ajatuksen siitä, että ”naisten mielestä miehet ajattelevat järjen eivätkä tunteen kautta”.

Toisin kuin miehillä, naisfokusryhmässä nousi esiin kokemuksia siitä, että miesten kanssa puhuminen saattaa erota naisten kanssa keskustelemisesta. Pari naiskeskustelijaa koki ilmaisevansa asioita eri tavalla miesten kanssa puhuessaan. Ainakin työpaikan kontekstissa he kokivat puhuvansa mieskollegoiden seurassa eri tavalla. Toisen kokemukseen vaikuttaa kuitenkin se, että työpaikan miehet ovat esimiesasemassa. Näin ollen rooleilla on mahdollisesti yhtä paljon vaikutusta viestintätilanteeseen kuin sukupuolella.

NK1: ”Mä mietin, että miten mä ehkä työpaikalla puhuisin mieskollegoille ja naiskollegoille, niin kyllähän siinä on eroja. Mut se voi tietysti johtua niistä miehistäkin – että millaisia ne on – mutta mä huomaan, että mä oon aika sellanen lyhyt ja ytimekäs, kun mä puhun niille miehille. [--] Niin, lyhyt ja ytimekäs, ja sit voidaan heittää jotain vitsiä. Kun taas sitten naiskollegoiden kanssa ehkä enemmän silleen ’voi, että sekin taas silleen, voi voi.’ [huokailee, muut nauraa] että ehkä tulee vähän enemmän sellasta erilaista [NK3: ”Tunnepitoisempaa”] Tunnepitoisempaa puhetta, kyllä.”

[--]

NK1: ”Että vaikka mä sitä ihan samaa asiaa kertოსin kahelle ihmiselle [miehelle ja naiselle] niin se ois jotenkin eri tavalla kerrottu.”

NK4: ”Mulla on taas useimmat miehet meidän työpaikalla tietyllä tavalla esimiesasemassa, niin kyllä mä ainakin huomaan, että niille puhuu eri tavalla. Mut en osaa sanoa, onko ne edes niitä samoja asioita mitä niille puhutaan. Naisille ehkä käydään puhumassakin tai kysymässä tai niinku keskustellaan eri asioista, että se asiakin varmaan vaikuttaa... Kyllä se [miehen kanssa keskustelu] ainakin alkaa sillä, että se asia ensin kerrotaan, niin ku silleen yksinkertaisesti [nauraa], tai silleen lyhyesti ja asiallisesti. Se voi sitten tietysti laventua siitä, riippuen kuka ja mimmonen se mies on, [--] että tuleeko sen kanssa jutustelua muutakin tai näin. Kyllä se siitä lähtee... Kyllä naisen kanssa – työkaverin kanssa – se voi jo alkaa kaikella muulla ja sit mennään siihen asiaan tai päinvastoin. Tai

voi olla että sillekin [naiselle] vaan sanon asian, se riippuu niin siitä tilanteesta ettei sellain yleisesti varmaan voi sanoa.”

Kummassakin ylemmässä puheenvuorossa naiskeskustelijat kertoivat, että ilmaisevat mieskollegoilleen asiat lyhyesti. Sen lisäksi he kuvailivat ilmaisevansa asioita miehille myös yksinkertaisesti, ytimekkäästi, vitsaillen ja asiallisesti. Tämän lisäksi toinen (NK4) naisryhmäläisistä kertoi keskustelun rakenteen olevan erilainen: miehen kanssa keskustellessa kerrotaan ensin varsinainen ”pääasia”, jonka jälkeen – mieshenkilöstä riippuen – saatetaan keskustella muustakin. Naiskollegoiden kanssa keskustellessa, tilanteesta riippuen, voidaan ensin jutella kaikenlaista muutakin tai mennä heti ”pääasiaan” – kummin vain. Toinen naisryhmäläinen (NK1) koki lisäksi, että naispuolisten kollegoiden kesken puhe on ”tunnepitoisempaa”.

Yksi naiskeskustelijoista (NK2) pohti työpaikkakontekstin sijaan ystäväpiiriään. Hän ei osannut sanoa, puhuuko hän naisten ja miesten kanssa eri tavalla. Hänen kokemuksessaan ystävät erottuivat enemmän yksilöinä kuin sukupuolensa mukaan, etenkin kun sukupuoli ei hänen lähipiirissään määrity kaikilla vain biologian kautta. Hän ei osannut eritellä, että vaikka hän joillekin ystäville kertoo joistakin asioista enemmän, että se liittyisi sukupuoleen. Toisinaan hän kuitenkin huomaa puhuvansa joistakin asioista nimenomaan miespuolisille ystävilleen, mutta tämä liittyy tällöin puheenaiheeseen, ei keskustelu- tai vuorovaikutustapoihin.

NK2: ”Mä oon yrittänyt nyt miettiä tota asiaa [tehtävänannossa], mä on tullut siihen tulokseen, että mulla ei ole minkäänlaista näkemystä siitä puhunko minä eri tavalla miesten kanssa kuin naisten, koska mulla on kaveriporukassa molempia – hyvin läheisessä kaveriporukassa on sekä mies- että naispuolisia ystäviä – ja sitten mä vaan mietin, etten mä ajattele niitä miehinä silleen, kun ne on kavereita, enkä ajattele naisia välttämättä naisina . Ne on kuitenkin silleen, että joku on sellanen, että ymmärtää asiat paremmin kuin toinen – tai jolle haluaa kertoa nämä asiat syvemmin kuin jollekin toiselle. Sit kun mulla on aina ollut vähän enemmän semmosia kiinnostuksenkohteita, mistä normaalisti naiset ei välttämättä kiinnostu, niin sit mä meen juttelemaan niistä miesten kanssa . Mistä oli hyvä esimerkki, kun miehen vanhin veli sai lapsen, ja sitten me oltiin siellä nimiäisissä, ja siellä ne naiset puhu niistä synnytyksistä ja muista, ja sit mä olin silleen ’JOO, mä meen tonne miesten luokse, eipähän kiinnosta tämä asia’. [naureskelevat] Mieluummin vaik jostain kalastuksesta ja tälläsestä. Sitten taas se on jotenkin niin yksilöllistä siitä, että kenen kanssa puhuu mitään. Sukupuoli on muutenkin vähän hankala asia, varsinkin nykypäivänä, että mikä se on se sukupuoli, oikeasti. Kun niitäkin on sellasia kaveripiirissä, joilla sukupuoli ei välttämättä ole se minkä biologia on antanut.”

Tämän puheenvuoron jälkeen hän (NK2) kuitenkin nosti esiin kokemuksen siitä, että Naisen kanssa -sarjakuvassa (liite3) kuvattu miehen tapa ajatella, että asiat ovat ”joko – tai”, tuntui tutulta hänen oman miehensä kohdalla. Hiukan aiemmin keskustelussa yksi naisryhmäläisistä (NK3) oli kertonut kokevansa naispuolisten ystäviensä kesken olevansa yleensä se, joka vaatii muilta tätä miehiseksi miellettyä monivalintaa: olet joko mieltä A tai B.

NK2: ”Mut kyl sitten taas toi mitä toi sarjakuva [virikemateriaali] sanoo tosta miehen joko-tai-jutusta, niin kyllä sitä tunnistaa siinä omassa miehessä, välillä se on niin absoluuttinen, että ’se on joko tämä tai sitten se on tämä’. Ja monta kertaa oon sit sanonut että ’sinä oot niin absoluuttinen, eikö vois olla jossakin tässä välissä tälleen näin [näyttää käsillä]’. Mut sit taas välillä se on ihan pelkkää vitsailuakin, niin ota siitä sitten selvää. Toi on vähän hankala toi kysymys [katsoo tehtävänantoa].”

Naisfokusryhmässä pohdittiin, mitkä muut asiat kuin sukupuoli vaikuttavat heidän kokemuksensa mukaan keskustelemiseen muiden ihmisten kanssa. He pohtivat ikäerojen ja toisaalta elämänvaiheiden vaikutusta siihen, millaista keskustelu on. Myös miesfokusryhmäläiset pohtivat iän vaikutusta. Siinä missä miehet pohtivat iän lähentävää vaikutusta, naiset pohtivat eri-ikäisyyden erottavaa vaikutusta. Suurinpiirtein sama käsitys sekä nais- että miesryhmällä asiasta siis oli. Naisfokusryhmäläiset pohtivat, että iällä ja elämänvaiheella on mahdollisesti sukupuolitekijää isompi vaikutus. Lisäksi ainakin pari koki, että on rikkaampaa, kun työyhteisöissä on sekä eri-ikäisiä että eri sukupuolten edustajia. Myös alakulttuurin vaikutus nousi esiin: tietynlaiseen työhön hakeutuu tietynlaisia, perinteisempiä ihmisiä mahdollisesti.

NK1: ”Joo, ehkä jotenkin siinä, kun siirrytään opiskelijaelämästä tonne työelämään, ehkä nää perinteiset sukupuoliroolit on oikeen iskenyt silmille siellä [naurahtaa]. Että kun opiskelijayhteisössä, nuorten ihmisten parissa – ja tosiaan näillä perinteisillä sukupuolirooleilla ei ollut niin merkitystä – niin mä aattelin, että kaikkialla on tällaista. Tai että se on ihan sama, puhuuko miehelle vai naiselle. Ja oltiin porukassa, ja se keskustelu oli vähän erilaista. Ja nyt yhtäkkiä mä oon sitten iäkkäämpien naisten seurassa ja huomaan, että mulla ei ehkä oookkaan hirveesti antaa tällaiseen keskusteluun, missä puhutaan synnytyksestä tai kodinsisustamisesta tai marjastamisesta. Että oiskin ehkä mieluummin siellä miesten kanssa, jos ne puhuu jostain kivasta – nuorten miesten kanssa, ei tietenkään keski-ikäisten! [nauraa]”

[--]

NK1: ”En mä halua sanoa, että ’vanhat naiset on tällasia’, vaan se on enemmän sellanen ihmistyyppi mikä hakeutuu [ammattinimike poistettu]. On ehkä

tämmönen aika perinteisempi, kuin sitten taas ehkä jossain muussa työyhteisössä vois olla.”

[--]

NK1: ”Musta se on tosi kiva, että siellä [työpaikalla] niitä [miehiä] on, se jotenkin tasapainottaa sitä porukkaa.”

NK4: ”En osaa ihan kuvitella sitä, että ois pelkästään esimerkiksi naisia [työpaikalla]. On molempia, ja meillä on vielä sellainen tilanne, että on vanhempaa ja sit on myös nuorempaa, se on musta tosi kiva. Välillä aina kuuntelee sellain ’ajaa, noinko?’ – mut sitten se on kuitenkin rikkaampaa, että siellä on monenlaisia. Ja nimenomaan, että siellä on miehiä ja naisia.”

NK3: ”Niin, että onko se vähän niin kuin tääkin tää tehtävä [tehtävänanto], se kysymys, että vois olla itse asiassa niinpäin, että se keskustelu – vaikka keski-ikäiset keskenään – on erilaisempaa kuin – tai nuoret keskenään, ompa miehiä tai naisia – se on ero on isompi, niinku se sukupolvikysymys kuin -sukupuoli, en tiä...”

NK2: ”Erilaiset elämäkokemukset, ja sitten erilaiset elämänvaiheet [kaikki myöntelevät]. Nyt [ikäluokka poistettu] puolet porukasta on tekemässä lapsia ja puolet porukasta opiskelemassa, niin sitten siinä saattaa sitäkin tulla...”

NK3: ”Niin, että vaikka on lähes saman ikäinen, niin sitten se elämäntilanne voi olla niin erilainen.”

NK2: ”Vaikka olis samaa sukupuolta ja samaa ikäluokkaa, niin sitten on niitä kuiluja siinä.”

[--]

NK4: ”Kyllä se sillä tavalla menee, varmasti tämä just, että ikä vaikuttaa ainakin yhtä paljon kuin se mitä sukupuolta on, tai minkälaisen tai millaisen ihmisen kanssa keskustele.”

Naisfokusryhmäläisten keskustelussa nousi siis esille sellaisia eroja naisten ja miesten kanssa keskustelemisessä, että miesten kanssa naiset ilmaisevat itseään lyhyemmin, ytimekkäämmin ja asiapitoisemmin. Kolmannessa tehtävänannossa naisfokusryhmää keskustelutti eniten mieskollegoiden kanssa puhuminen työyhteisökontekstissa, sarjakuvassa kuvattu joko-tai-ajattelutapa sekä sukupolven ja elämänvaiheen vaikutus verrattuna sukupuolen vaikutukseen keskusteluissa. Kolmannessa tehtävänannossa naisfokusryhmältä ei jäänyt mikään osa huomiotta, vaan he keskustelivat kattavasti koko tehtävänannosta.

Kolmanteen tehtävänantoon liittyen naisfokusryhmäläisten näkemykset asiasta nousivat omista kokemuksista. Virikeenä näytetystä Naisen kanssa -sarjakuvastripistä (liite3)

naisfokusryhmäläiset tarttuivat siinä miehiseksi kuvattuun joko-tai-ajattelutapaan ja pohtivat sen ilmenemistä omassa elämässään. Yksi tunnisti sitä itsessään, toinen miehessään.

Alla olevaan taulukkoon (taulukko 3) on koottu kuinka mies- ja naisfokusryhmäläisten käsitykset ja kokemukset poikkesivat toisistaan kolmannen tehtävänannon yhteydessä. Taulukkoon ei ole koottu mistä eri asioista nais- ja miesryhmissä puhuttiin, vaan millaisia eroja ryhmien kokemuksissa ja käsityksissä oli silloin, kun ryhmissä puhuttiin samoista asioista.

TAULUKKO 3 Mies- ja naisfokusryhmäläisten käsityksien ja kokemusten poikkeavuudet vastakkaisen sukupuolen kanssa keskustelemisesta

TEHTÄVÄNANTO 3	Miesfokusryhmä	Naisfokusryhmä
Kontekstit, joissa oli kokemuksia siitä, että naisten ja miesten kanssa keskusteleminen on erilaista	ystävyyssuhteet	työyhteisö-konteksti, ystävyyssuhteet kontekstina mainittiin, mutta selkeää kokemusta eroista ei ollut

Miesfokusryhmäläiset keskustelivat vuorovaikutustapojen erojen ilmenemisestä parisuhteen kontekstissa runsaammin aiempien tehtävänantojen kohdalla, mutta kolmannen tehtävänannon kohdalla he eivät enää pohtineet kyseistä kontekstia. Keskustelussa kolmannesta tehtävänannosta suurin osa miesryhmäläisistä koki keskustelewansa samalla tavalla niin naisten kuin miestenkin kanssa. Yksi miesfokusryhmäläisistä totesi, ettei hänkään osaa eritellä millä tavalla keskustelu eroaa, mutta totesi kuitenkin sen eroavan ystävyyssuhteiden kontekstissa jollakin tavalla, sillä hänellä ei ole läheisiä naispuolisia ystäviä. Myös naisfokusryhmäläiset puhuivat vuorovaikutustapojen erojen ilmenemisestä parisuhdekontektissa lähinnä aiemmissa tehtävänannoissa, kolmannen kohdalla he pohtivat muita konteksteja. Kolmannen tehtävänannon kohdalla naisfokusryhmäläiset nostivat esiin kokemuksiaan vuorovaikutustapojen erojen ilmenemisestä työyhteisöjen kontekstissa, mitä miesfokusryhmäläiset eivät tehneet. Lisäksi ystävyyssuhteiden kontekstia pohdittiin, mutta naisfokusryhmästä ei noussut selkeitä kokemuksia siitä, että ystävyyssuhteiden kontekstissa naisten ja miesten kanssa keskusteleminen eroaisi merkittävästi.

4.2 Fokusryhmien vuorovaikutukselliset erot mies- ja naisryhmissä

Tässä viimeisessä tulosluvussa käydään läpi, kuinka fokusryhmien keskustelut erosivat vuorovaikutuksellisesti toisistaan nais- ja miesryhmissä. Tulokset kolmanteen tutkimuskysymykseen saatiin vuorovaikutusanalyysin keinoin havainnoimalla huomattavimpina pitämiäni havaintoja vuorovaikutuksellisista eroista ryhmien välillä. Fokusryhmien keskusteluissa oli eroja niiden kestossa, ryhmädynamiikassa, puheenvuorojen sisällössä ja rakenteissa sekä nonverbaalisessa viestinnässä.

Ensimmäinen huomattava ero fokusryhmien keskusteluissa oli niiden kesto. Sekä mies- että naisfokusryhmille esitettiin samat sarjakuvat ja tehtävänannot samassa järjestyksessä (liite1, liite2 ja liite3). Tästä huolimatta keskusteluiden kesto oli huomattavan erilainen. Siinä missä naisfokusryhmäläiset keskustelivat kolmesta tehtävänannosta yhteensä noin tunnin ajan (62 minuuttia), miesfokusryhmä keskusteli asiat läpi lähes tasan puolet lyhyemmässä ajassa (29 minuuttia). Käytin puheenvuoroja molempien ryhmien kohdalla yhden tai kaksi kertaa jokaisen kolmen tehtävänannon kohdalla, joten molempia ryhmiä pyrittiin ohjaamaan keskustelemaan lisää. Miesryhmän kohdalla pyrin lähinnä ohjaamaan heitä keskustelemaan koko tehtävänannon läpi, mutta naisfokusryhmässä ohjasin tämän lisäksi keskustelua vielä eteenpäin. Tämä johtui siitä, että naisryhmän keskustelu oli runsasta ja vilkasta, ja oli helppo pyytää heitä pohtimaan vielä lisää. Alla esimerkki uudesta, tehtävänannon ulkopuolisesta, kysymyksestä naisryhmälle.

”Tuleeko mieleen jotain aihepiirejä – tai tilanteita – mitkä ois sellasia, että kaikkein eniten ilmenee just niitä – sitä että ei ymmärrä mitä toinen tarkoittaa keskustelussa tai ymmärtää sen väärin?”

Edellisessä tulosluvussa 4.1 miesfokusryhmän puheenvuoroista lähes kaikki ovat näkyvissä (noin kymmenisen puheenvuoroa on jätetty pois), kun taas naisfokusryhmän keskusteluista on jätetty pois näkyviltä paljon enemmän puheenvuoroja (yli kaksikymmentä puheenvuoroa). Tästä huolimatta naisfokusryhmän keskustelut vievät enemmän tilaa luvussa 4.1 esitellyistä tuloksista. Sekä mies- että naisfokusryhmässä

puhuttiin siitä kokemuksesta, että naiset puhuvat miehiä enemmän. Miehet puhuivat tästä erityisesti toisen tehtävänannon yhteydessä, kun puhuivat kokemuksistaan, joissa naisystävän puhe on tullut syystä tai toisesta sivuutettua, kun ”tekstiä tulee niin paljon” (MK1 ja MK4). Naisryhmäläiset puolestaan puhuivat siitä, että naisilla on enemmän ”sanoja käytössä” tai enemmän ”puhetaitoa” (NK4 ja NK2), joten niin stereotyyppisen näkemyksen kuin heidän oman kokemuksensa mukaan naiset puhuvat enemmän ja palaavat samoihin asioihin keskusteluissa yhä uudelleen (NK1, NK2, NK3 ja NK4). Lisäksi naiset kokivat työyhteisön kontekstissa ilmaisevansa itseään mieskollegoille lyhyemmin kuin naisille (NK1 ja NK4). Keskustelijoiden kokemukset todentuivat myös heidän omista fokusryhmäkeskusteluissaan, sillä naisryhmän keskustelu kesti puolet pidempään kuin miesryhmän keskustelu.

Nais- ja miesfokusryhmien keskusteluissa oli eroja myös ryhmädynamiikassa. Tässä yhteydessä ryhmädynamiikan tarkastelu tarkoittaa fokusryhmien jäsenten välisen vuorovaikutuksen kuvaamista ja analysointia. Havaittiin eroja siinä, missä määrin keskustelijat asettuivat sanallisesti tukemaan toistensa puheenvuoroja ja kuinka puheenvuorot ketjuuntuivat toisiinsa. Siinä missä miehet tukivat toistensa puheenvuoroja koko keskustelutilaisuuden aikana sanallisesti 10 kertaa, naisfokusryhmäläiset asettuivat tukemaan toistensa puheenvuoroja sanallisesti useammin: 33 kertaa. Naisryhmän keskustelu oli toki myös puolet pidempi, mutta tässä kaksinkertaisessa ajassa he asettuivat tukemaan toisiaan kolminkertaisesti miesryhmäläisiin verrattuna. Toisaalta vaikka miehet osoittivat sanallisesti vähemmän tukea kuin naisryhmäläiset, he kuitenkin nyökyttelivät ja ”hymisivät” toisia kuunnellessaan samoin kuin naisryhmäläisetkin.

Seuraavaksi esimerkkejä siitä, millä tavoin mies- ja naisryhmäläiset tukivat toistensa puheenvuoroja sanallisesti. Sekä nais- että miesryhmäläiset käyttivät lyhyitä ilmaisuja puheenvuoronsa alussa osoittaakseen, että ovat samaa mieltä edellisen puhujan kanssa ja ikään kuin jatkoivat ajatusta siitä eteenpäin: ”joo”, ”niin” (MK1 ja MK2). Tämän lisäksi molemmissa fokusryhmissä viitattiin toisen henkilön sanomisiin, mikäli hän oli aiemmin puhunut samasta asiasta sekä yhdyttiin toisten mielipiteisiin: ”samoin kuin aiemmat keskustelijat tässä”, ”oon ihan samaa mieltä siinä” (MK2 ja MK4), ”mä jäin miettimään tuosta, kun sä sanoit”, ”mä olen samaa mieltä kyllä” (NK3 ja NK4). Naisfokusryhmän sanallinen tuen osoittaminen erosi miesfokusryhmäläisten tuen osoittamisesta kuitenkin siten, että naiset ilmaisivat pelkkien samanlaisten mielipiteiden lisäksi myös samaistumista toisten ryhmäläisten henkilökohtaisiin kokemuksiin: ”mä

ymmärrän sua, mä huomaan saman” (NK1), ”minäkin oon tommonen”, ”mä meinasin sanoa samat” (NK4). Näitä ilmaisuja voidaan pitää pelkkää samanmielisyyden osoittamista tunteellisempina ilmaisuina, empatian osoituksina.

Fokusryhmien välillä oli ryhmädynamiikan osalta eroja myös puheenvuorojen ketjuuntumisessa. Miesryhmän puheenvuorot liittyivät toisiinsa, mutta olivat suurimman osan ajasta kuitenkin erillisiä oman mielipiteen ilmaisuja. Naisfokusryhmän jäsenten kesken ilmeni enemmän toisten puheenvuorojen täydentämistä jopa kesken puheenvuoron: naiset antoivat toisilleen sanoja käyttöön, kun toinen haki oikeaa ilmaisua asialleen.

NK2: ”Mua huvittaa toi ’naisia kiinnostavat asiat’ [tehtävänannossa], koska se on niin, niin... [NK4: ’Klisee!’] Niin!

NK1: ”Että ehkä tulee vähän enemmän sellasta erilaista [NK3: ”Tunnepitoisempaa”] Tunnepitoisempaa puhetta, kyllä.”

Lisäksi naisfokusryhmässä syntyi yhteistä pohdintaa: onko jokin asia tällä tavalla? Useampi ryhmänjäsen osallistui pohdintaan ja puheenvuorot ketjuuntuivat tiukasti toisiinsa. Tällaisissa tilanteissa puheenvuorot olivat nopeampia ja lyhyempiä. Toki naisryhmässäkin oli miesryhmän tapaan paljon pitkiä puheenvuoroja, joissa yksi keskustelija pohti omia ajatuksiaan ja kokemuksiaan jostakin ilmiöstä, mutta näiden lisäksi naisryhmällä esiintyi myös edellä kuvattuja toisiinsa ketjuuntuvia, rytmiltään nopeampia puheenvuoroja. Hyvä esimerkki tästä on luvussa 4.1 sivuilla 43 - 44 esiintyvä näyte naisryhmän keskustelusta, jossa pohditaan naisten ja miesten eroja halukkuudessa keskustella henkilökohtaisista asioista muiden kanssa. Alla on toinen esimerkki toisiinsa ketjuuntuvista, kuvailevista ja pohtivista puheenvuoroista.

NK2: ”Mulla on ihan sama, että jos mieli on puolittain muualla, niin sit kommuunikaatio-ongelma tulee heti. Ja sit tulee kinastelua siitä, että ’minä sanoin tän asian sinulle eilen ja sinä sanoit että, joo’.”

NK3 ja NK4 myöntelevät: "Just näin!"

NK3: "Että ’minulle ei puhuttukaan tästä asiasta mitään!’"

NK2: ”Niin!”

NK4: ”Niin, tai sit ’mehän puhuttiin tää asia jo silloin kesäkuussa, että marraskuun viidentenätoista mä oon siellä - etkö sä muista sitä?!’ [muut naureskelevat] ’Ai se oli siis päätös samalla kun siitä puhuttiin’ - että kun ollaan

puhuttu, niin se on jo samantien päätetty! Ja sit muistaa kuitenkin, vaikka se ei itteä koskis, niin sivuaa kuitenkin.”

NK2: ”Joo, jos sovitaan jostain asioista kesällä, niin niistä pitää muistuttaa kuukautta ennen ja kahta viikkoa ennen ja edellisellä viikolla vielä, että ’nyt ollaan tekemässä tätä’, ei se muuten tapahdu.”

NK4 myöntelee: ”Niin, jos ei muista...”

NK4: ”Mä oisin kuitenkin sitä mieltä, vaikka kuunteliskin ja sovittais, että nyt keskustellaan jostain asiasta, niin siitä huolimatta asioilla ja sanoilla on eri merkitykset ja ne merkkää eri asioita miehille ja naisille.” [NK3 myöntelee] [tämä puheenvuoro pohdintoineen kokonaisuudessaan näkyvillä s. 33]

NK1: ”Se vaatii ehkä jopa sen riitatilanteen, että oikeesti kohdataan ja se kommunikointi syntyy. Jos toinen kattoo kännykkää ja toinen telkkaa, sit sen räjähdysten jälkeen kuunteleminen taas terästyy [NK3 nauraa]”

NK4: ”Käykö teille koskaan, että alatte keskustelemaan jostain asiasta ihan rauhassa, ja sit se kääntyy riidaksi, kun toinen ei tunnu ymmärtävän yhtään mitään tai ymmärtää niin eri tavalla? ’Eihän tästä ollut kyse’, vaan olikin ihan jostain muusta kysymys alunperinkin. Sit se vaan kääntyy...”

NK3: ”[naurahtaa] Kyllähän sitäkin tapahtuu.”

Alla on esimerkki miesryhmän keskustelusta, jossa on jonkin verran puheenvuorojen ketjuuntumista miesryhmän keskustellessa eroista argumentoinnissa ja ongelmanratkaisussa miesten ja naisten välillä. Ero ryhmädynamiikassa on siinä, että miehet eivät kysele toisiltaan: onko teistäkin näin, meneeköhän tämä näin? Puheenvuorot eivät myöskään ole yhtä nopeita, vaan ovat edelleen omia erillisiä mielipiteen ilmaisujaan, vaikka jatkavatkin edellisen puheenvuoron ajatusta.

MK1: ”Mä uskon ainakin että – omasta kokemuksesta voin sanoa – että miehenä jokainen tollanen tilanne missä on joku tietty ristiriita, että ollaan erimieltä, koen ehkä sellaiseksi ongelmaksi, joka kaipaa ratkaisua. Kun taas sitten ehkä naisella menee helposti siihen, ettei ole tarkoituskaan löytää mitään ratkaisua tähän asiaan, vaan siinä kaksi erilaista tapaa ajatella kohtaa. Eikä siinä ole mitään sen kummempaa.”

MK3: ”Niin, ei löydy mitään voittajaa.”

MK1: ”Ei, niin.”

MK1: ”Jotenkin ite haluan voittaa sen argumentaation, ja vaikka sen voittaisin, niin sitten kuitenkin toinen... Tai naiset ei välttämättä halua samalla tavalla lähteä tällaiseen argumentaatioon mukaan, missä olis voittava ja häviävä argumentti, vaan että keskustellaan asiasta ja sitten lopussa se on vähintään tasapeli – tai ei ainakaan, että mies voittaa [hymähtää].”

MK4: ”Ja sekään ei välttämättä riitä, jos nainen voittaa argumenttitasolla, mut jos se fiilis jää huonoks, se voi ollakin, että siitä lähtee uus ongelma.”

MK2: ”Mun mielestä on erilaisia ihmisiä, että jos asiat jossain määrin lokahtaa yhteen sitten sukupuolierojenkin kanssa, mutta ongelmanratkaisussa asian pääviesti on aina se, mitä sanotaan, eli se käsillä oleva ongelma. Se on vähän niin kuin ylimääräistä lastia vaan se joku tunnelataus mikä on sivussa. Mut toisaalta, ehkä sitten sen tyyppinen ihminen, jos hänellä hiertää joku tunne- tai viestintäasia – että se ei toimi jonkun kanssa – hän varmaan ottais asiaan suoraan puheeksi, että ’tämä asia sussa nyt vähän tökkii ja tää mein viestintä ei toimi’. Mutta ehkä sit joku taas ottais semmosen esimerkin kautta, että esittäis tämmösen jonkun konkreettisen ongelman niin kuin vaikka lomasuunnitelmat tämmösenä niin kuin esimerkin omaisena tästä niiku viestinnän tai tunnetason jutusta. Et jos ei kohtaa, se on jäävuoren huippu vaan, tämä käsillä oleva ongelma – se on ikään kuin vaan sivumerkitys sille asialle jota siinä nyt ratkaistaan.”

MK3: ”Sit ei välttämättä niinku tosiaan jostain syystä ota puheeksi sitä – mikä vois aatella tossa ylempässä [viittaa Naisen kanssa –sarjakuvaan, liite1] – siinä nyt on joku semmonen tunnetason ongelma, mutta ilmeisesti nainen ei kuitenkaan puhu siitä, vaan puhuu koko ajan niistä lomasuunnitelmista, jolloin kuulijan voi olla vaikea nähdä mitä kaikkea muuta siihen liittyy, jos sitä ei ääneen sanota. [MK1 hymähtää] Implisiittisiä merkityksiä.”

Mies- ja naisfokusryhmien välillä oli havaittavissa eroja myös puheenvuorojen sisällössä ja rakenteissa. Kuten sivujen 43 - 44 keskustelussa sekä edellä olevissa nais- ja miesryhmien keskustelunäytteissä näkyy, naisten puheenvuorot olivat toisinaan pohtivia tai kysyviä: olisiko jokin asia näin, onko teillä kokemuksia tällaisesta? Miesten puheenvuorot sen sijaan olivat usein ikään kuin ”valmiiksi lukkoon lyötyjä” näkemyksiä tai mielipiteitä. Tähän liittyi myös sellainen rakenne miesten puheenvuoroissa, että miehet esittivät puheenvuoroissaan ajatuksistaan ikään kuin suoria johtopäätöksiä, he eivät esitelleet esimerkkitalanteita tai kokemuksiaan, jotka olivat johtaneet siihen, mitä mieltä he ovat mistäkin asiasta tai ilmiöstä. Toisaalta miesfokusryhmän tulokset oli juuri tämän vuoksi helppo tiivistää, sillä heidän pohdintansa ja mielipiteensä eivät useimmiten ”jääneet auki”, vaan ajatus vietiin loppuun. Toisinaan miehetkin kuvasivat tarkemmin mitä tarkoittivat, mutta useimmiten esimerkit olivat tiiviimpiä ja vähemmän henkilökohtaisia. Naisfokusryhmän keskustelijoilla oli sen sijaan tapa lähteä kuvailemaan toisilleen ajatuksiaan esittämällä esimerkkejä omista kokemuksistaan. Alla näytteitä sekä mies- että naisryhmän tavasta käyttää esimerkkejä:

Miesryhmä:

MK2: ”Tuohon, että ’kokevatko naiset ja miehet maailman eri tavalla’ [tehtävänannossa]: se on varmaan joku arkikokemuksen vahvistama tutkimuskin, että ihan pienillä lapsilla – pojilla ja tytöillä – leluvalinnat on aivan erilaisia ja piirtäessäkin ne teemat on ihan erilaisia; pojat piirtää vähemmän ihmisiä ja enemmän teknisiä vempaimia ja tytöt ihmisiä. Tytöt leikkii ihmissuhde- ja nukkeleikkejä.”

MK3: ”Kai se voi vaikuttaa, että kun ei puhuta niistä [tunteista], että ei katota hyvällä, jos mies kauheesti niiku rupee puhumaan... Sillä tavalla vaikuttaa heikolta, että ’olen surullinen tästä’ tai ’tuo loukkaa minua’ tai jotain muuta semmosta.”

Naisryhmä:

NK1: ”Mä tunnistan kyllä ihan noi kaikki pointit, että nainen on aina niin siinä sosiaalisessa kontekstissa. Just tässä toissapäivänä kävin tämän keskustelun – jostain aikatauluista oli puhe – ja mä sanoin ’mä vaan yritän eri ihmisten toiveisiin tässä niinku vääntäytyä ja hoitaa kaikki asiat’ ja näin. Että en mä voi ajatella vain niinku tämän miehen, että mitä hän syö tänään. [nauraa]”

NK4: ”Yhtäkkiä tuli mieleen – mun sisko asuu kauempana ja käy aika harvakseltaan meillä – tästä on jo vuosia aikaa, oli sellanen tilanne, että tiesin, että hän [sisko] on tulossa käymään ja mun mies [--] suunnitteli jotain juttua, että se ei ois kotona, että ’te voitte puhua sitten rauhassa niitä naisten juttuja’. Että tietyllä tavalla tämmönen. Mä oisin sitä mieltä, että hän teki sen hyvässä hengessä, että aatteli että me saadaan rauhassa puhua niitä vanhoja ja kaikkea ja mieltä ja muistella ja näin. Mutta siitä huolimatta, kyllä siinä tällanen vire on, että on niinku ’naisten jutut’, joista kaikista mies ei ehkä oo kiinnostunut – syystä tai toisesta.”

Viimeinen osa-alue, jossa havainnoitiin ja analysoitiin fokusryhmäkeskusteluiden eroja oli nonverbaalinen viestintä. Nonverbaalisessa viestinnässä mies- ja naisryhmien välillä oli huomattavimpia eroja kinesiikassa ja proksemiikassa. Kinesiikka tarkoittaa ilmeitä, katseita, eleitä, liikkeitä ja asentoja ja proksemiikka välimatkaa ja tilankäyttöä.

Kinesiikan osalta mies- ja naisfokusryhmien välillä eroja oli nauramisessa, hymyilemisessä, katseessa, käsien eleissä ja asennoissa. Huomattava ero nauramisessa ja hymyilemisessä mies- ja naisryhmien välillä oli siinä, että naisfokusryhmän osallistujat nauroivat useammin ja hymyilivät enemmän puhuessaan sekä katsoessaan ja kuunnellessaan toisiaan. Miehetkin toki hymyilivät ja naurahtelivat, mutta huomattavasti vähemmän. Naisfokusryhmäläiset puhuivat mahdollisesta sukupuolten välisestä erosta nauramisessa. He pohtivat lyhyesti, että nauravatko miehet vain, kun on ”jokin syy” ja naiset enemmän muuten vain, jopa niin, että nauraminen on osa puhetapaa (luku 4.1 s. 42). Heidän esille nostamansa ero näkyi siis jossain määrin itse

fokusryhmäkeskusteluissa, sillä naisryhmäläisten puheen yhteydessä esiintyi enemmän nauramista.

Katselemisen osalta mies- ja naisfokusryhmät erosivat siten, että naisfokusryhmäläiset katsoivat toisiaan intensiivisemmin ja jatkuvammin sekä itse puhuessaan että kuunnellessaan toisiaan, siirtäen katseensa vain toisinaan tehtävänantoon tai eteensä. Itse puhuessaan naisryhmäläisten katse toki liikkui enemmän, mutta silloinkin he katselivat muita keskustelijoita puheenvuoronsa aikana. Miesfokusryhmäläiset eivät useimmiten itse puhuessaan katselleet muita, vaan suoraan eteensä, tutkijaa tai tehtävänantoa eli videotykin heijastusta muutaman metrin päässä ryhmästä. Muiden puhumista kuunnellessaan miesryhmäläisten katse liikkui yleensä puhujan, eteenpäin tai alaspäin katselemisen ja tehtävänannon välillä. Käsien eleissä huomattava ero mies- ja naisfokusryhmien välillä oli siinä, että miehet viestivät käsillään vähemmän kuin naisryhmäläiset.

Keskustelijoiden asento sekä tilankäyttö eli proksemiikka liittyivät toisiinsa, joten niitä käsitellään tässä yhdessä. Molemmat fokusryhmät ohjattiin istumaan pöytäryhmän kulmaan niin, että yhdeksänkymmenen asteen kulmassa istui toisella sivulla kaksi osallistujaa ja toisella sivulla toiset kaksi. Naisfokusryhmäläisistä reunimmaisesta käänsivät vartalonsa toisiin päin ja nojautuivat lähemmäs toisia keskustelijoita. Miesfokusryhmässä samoilla paikoilla istuneet käänsivät yleensä päätä muihin keskustelijoihin päin, mutta käänsivät vartaloaan vähemmän muihin keskustelijoihin päin kuin naisryhmäläiset. Mikäli he kääntyivät kokonaan muita kohti, he istuivat takakenossa, pitäen itselleen sopivaa etäisyyttä muihin keskustelijoihin. Naisfokusryhmäläiset ylläpitivät siis pienempää henkilökohtaista tilaa ja välimatkaa muihin keskustelijoihin kuin miesryhmäläiset.

Sukupuolten välisiä vuorovaikutustapojen eroja oli siis havaittavissa mies- ja naisfokusryhmien välillä. Näistä eroista naisten puheen ”runsas” ilmeni niin fokusryhmien omien keskusteluiden aiheina kuin myös itse fokusryhmäkeskusteluissa itsessään – naisryhmäläiset keskustelivat samoista tehtävänannoista puolet pidempään ja puheenvuorot olivat pidempiä sisältäen laajempia kuvauksia ja esimerkkejä naisryhmäläisten omista kokemuksista. Fokusryhmäläiset keskustelivat itse nonverbaalisesta viestinnästä vain vähän, mutta nauramisesta oli naisfokusryhmäläisten kesken kuitenkin puhetta. Eroja nauramisesta esiintyi myös fokusryhmäkeskusteluissa itsessään. Tutkielman aiheen ollessa sukupuolten vuorovaikutustavat, oli

mielenkiintoista vuorovaikutusanalyysin keinoin tarkastella näkyikö fokusryhmien keskusteluissa itsessään eroja vuorovaikutuksessa. Huomattavia eroja oli havaittavissa, kuten tästä luvusta ilmenee, mutta ne ovat kuitenkin vain eroja juuri näiden kahden mies- ja naisryhmän välillä juuri tietyssä tilanteessa, joten tämän luvun tuloksia ei voi tulkita niin, että havaitut erot voisi julistaa yleisiksi eroiksi naisten ja miesten vuorovaikutuksessa.

5. Tulosten tarkastelua

Tässä luvussa tarkastellaan tämän tutkimuksen tuloksia vaiennettujen ryhmien teorian kautta. Vaiennettujen ryhmien teoria on laaja teoria, joka käsittelee viestintää erityisesti yhteiskunnallisella tasolla, ja vieläpä alunperin yhdysvaltalaisessa kulttuurissa. Tämän tutkielman aineisto on kuitenkin kerätty yksityisessä kontekstissa suomalaisessa kulttuurissa. Teoriaa sovelletaan siis osallistujien henkilökohtaisten ajatuksien, kokemusten ja käsityksien tarkastelemiseen. Missä määrin vaiennettujen ryhmien teoria selittää niitä? Mitä teoria ei selitä? Tähän lukuun olen nostanut tuloksista teorian soveltamisen kannalta tärkeimpinä ja mielekkäimpinä pitämiäni asioita.

Tutkimukseen osallistuneet keskustelivat mies- ja naisfokusryhmissä kolmesta eri tehtävänannosta (ks. liitteet). Tehtävänannot pohjautuivat vaiennettujen ryhmien teoriassa esitettyihin oletuksiin ja ajatuksiin. Tuloksia tarkastellaan tässä luvussa noiden kolmen tehtävänannon mukaisessa järjestyksessä. Sen jälkeen tarkastellaan vielä toista tuloslukua eli tuloksia, jotka saatiin analysoimalla fokusryhmäkeskusteluita itsessään.

Ensimmäisen tehtävänannon taustalla oli vaiennettujen ryhmien teoriassa esitetty oletus, että miesten on vaikea ymmärtää naisten viestintää ja tapoja olla vuorovaikutuksessa. Ilmiö on kuvattuna tehtävänannon yhteydessä näytetyissä virikesarjakuissa (liite1) riitelyn kontekstissa. Tarkastelu rajautuikin erityisesti siihen, onko tällä miesten oletetulla vaikeudella ymmärtää naisten vuorovaikutustapoja merkitystä riitatilanteissa.

Miesfokusryhmän keskustelussa esitettiin sellaisia ajatuksia, että miehet lähtevät riitatilanteissa kenties enemmän ongelmanratkaisusta kuin naiset. Miesryhmäläiset pohtivat, että naisilla riitoihin sisältyy enemmän tunnepitoisia piilomerkityksiä ja että miehet ovat halukkaampia argumentoimaan asioista ja ratkaisemaan ongelmia enemmän rationaalisesti. Vaiennettujen ryhmien teorian kautta näitä ajatuksia tarkastellessa voisi ajatella, että miesten vaikeudella ymmärtää naisten vuorovaikutustapoja on merkitystä riitatilanteissa. Miehet kokivat, että naisten tapaa lähestyä riitaa ja sen aihetta on vaikeampi ymmärtää, sillä he itse lähestyisivät asioita mieluummin ongelmanratkaisun kautta. Myös naisten vuorovaikutustavan näkeminen tunnepitoisempana lienee ihan yleinen näkemys sukupuolten vuorovaikutustapojen eroista. Nämä miesryhmän kokemukset riitatilanteista vastakkaisen sukupuolen kanssa käyvät yhteen vaiennettujen

ryhmien teorian oletusten kanssa, sillä teoriassa oletetaan, että miesten on vaikea ymmärtää naisten vuorovaikutustapoja, tässä tapauksessa riitatilanteissa.

Naisfokusrhyhmäläisten ajatukset ensimmäisestä tehtävänannosta eivät olleet yhtä yhtenäiset. Ryhmässä nousi esiin ajatuksia siitä, että naiset liittävät riitaan tunnepitoisia ”piilomerkityksiä” juuri niin kuin sarjakuvissa (liite1) kuvattiin, mutta sen lisäksi nousi esiin myös kokemuksia siitä, että miehet tekevät samaa. Muidenkin keskustelussa esiinnousseiden miesten ja naisten viestinnällisten ja vuorovaikutuksellisten erojen kohdalla naisryhmäläisillä oli sellaisia kokemuksia, että erot eivät välttämättä ole kovin selkeitä, jos niitä on. Tätä ristiriitaa mies- ja naisryhmien näkemyksissä saattaisi selittää vaiennettujen ryhmien teorian oletus siitä, että miesten on vaikeampi ymmärtää naisten viestintää ja vuorovaikutustapoja. Miehet kokivat yhtenäisemmin, että naiset lähestyvät riitaa vaikeasti ymmärrettävällä (tunteellisella, ei ongelmanratkaisukeskeisellä) tavalla. Naiset taas näkivät enemmän yhtäläisyyksiä miesten ja naisten välillä tässä asiassa. Vaiennettujen ryhmien teorian kautta voisi siis tulkita, että miesten on riitatilanteissa vaikeampi ymmärtää naisten vuorovaikutustapoja, kun taas naisten on helpompi ymmärtää ja huomata yhtäläisyyksiä. Mutta onko sillä merkitystä riitatilanteessa? Naisryhmässä nousi esille kokemuksia siitä, että miehen vaikeus ymmärtää naista on johtanut tavallisen keskustelun ajatumiseen riidaksi. Miesten vaikeudella ymmärtää naisten vuorovaikutustapoja voi siis nähdä olevan joskus merkitystä riidan syntymiseen ja itse riitatilanteen etenemiseen.

Tämän lisäksi naisfokusrhyhmäläiset nostivat esiin kokemuksia siitä, että heidän ”runsaammalla” tai ”monipuolisemmalla” puhetavallaan on ollut merkitystä riitatilanteissa tai ainakin väärinymmärryksen syntymisessä. Toisessa näistä kokemuksista mies ei ole ymmärtänyt, mitä nainen on halunnut sanoa, koska puhe on ollut niin runsasta. Toisessa kokemuksessa mies puolestaan hermostui naisen monipuolisista sanavalinnoista, koska ei ymmärtänyt mitä ne tarkoittivat. Lienee varsin yleinen näkemys, että naiset ovat keskimäärin taitavampia ilmaisemaan itseään kuin miehet, varsinkin suomalaisessa kulttuurissa, jossa kai edelleen miesten usein ajatellaan olevan ”hiljaisia jääriä”.

Vaiennettujen ryhmien teoriasta kirjoittaessaan Kramarae (1981, 5-8) pohtii edellä mainitun ilmiön – naisten taitavuuden itseilmaisussa – yhteyttä vaiennettujen ryhmien teoriaan. Hän toteaa, että teoriasta ei itse asiassa ole kovin paljon apua ilmiön selittämisessä. Empiiriset tutkimukset naisten ja miesten viestintätaitojen eroista eivät

tue vaiennettujen ryhmien teorian oletusta siitä, että naisten olisi vaikea ilmaista itseään miesten luoman kielen ja ”viestintäjärjestelmän” (*communication system*) eli viestinnän normien mukaisesti. Hän huomauttaa kuitenkin, että useimmat empiiriset tutkimukset eivät ota huomioon vaiennettujen ryhmien teoriassa esitettyä ajatusta, että vähemmän valtaa omaavien ryhmien kokemuksia ei ole samalla tavalla ”koodattu” (*encode*) kieleen. Naisten oletetut ”ilmaisuvaikeudet” ovatkin juuri tietyissä viestinnän ja kielen käytön alueissa, joita on huomioitu tutkimuksissa vähemmän. Edellä mainituista naisryhmäläisten kokemuksista ensimmäistä voisi kuitenkin selittää teoriaan pohjautuvalla ajatuksella: miehet suhtautuvat naisten kenties runsaaseen puhetapaan niin, että keskittyvät kuuntelemaan vähemmän, koska he ehkä mieltävät tiiviimmin ilmaistut asiat tärkeämmiksi, koska ovat tottuneet miesten puhuvan niin. Tähän palataan pian uudelleen. Toisessa edellä mainituista kokemuksista puolestaan voisi tulkita jopa niin, että akateemiseksi itseään kuvaillut nainen omaa tässä tapauksessa enemmän vaiennettujen ryhmien teoriassa kuvattua viestinnällistä valtaa kuin ”vähemmän puhetaitoa” omaava mies, mikäli mies kokee vaikeutta ilmaista itseään. Tätä ei kuitenkaan tiedetä.

Toisen tehtävänannon (liite2) taustalla on vaiennettujen ryhmien teoriassa esitetty ajatus siitä, että naisten vuorovaikutustapoja ja kokemusmaailmaa arvostetaan yhteiskunnassa vähemmän, joten naisten puhe ja kokemusmaailma esittäytyvät sitä kautta vähemmän kiinnostavana miehille. Miesfokusryhmäläisten keskusteluissa nousi esiin sellaisia kokemuksia, että ainakin parisuhteen kontekstissa naisen puheesta menee paljon ohi, ikään kuin ”suodatettuna”. Miehet eivät kuitenkaan kokeneet, että se johtuisi naisten puheenaiheista. Voi siis päätellä, että he eivät ajattele naisten kokemusmaailman olevan epäkiinnostava. Sen sijaan vaiennettujen ryhmien teoriassa esitetyn ajatuksen sukupuolten viestintä- ja vuorovaikutustapojen eriarvoisuudesta – eli siitä, että varsinkin julkisessa diskurssissa arvostetaan miesten tapaa enemmän – voisi liittää heidän kokemukseensa. Eräs mieskeskustelijoista totesi jopa niin suoraan, että kun miehet puhuvat, he puhuvat vähän, mutta asia on tärkeää. Naiset taas puhuvat paljon, jolloin osa puheesta tulee ”suodatettua” pois. Hän kuitenkin korosti kyseessä olevan hänen oman kokemuksensa, jopa kärjistetysti ilmaistuna.

Vaiennettujen ryhmien teorian kautta näitä miesryhmäläisten kokemuksia ”puheen suodattamisesta” voisi selittää sillä, että miehet arvostavat enemmän miehiseksi miellettyä tapaa puhua vähemmän ja ilmaista asiansa tiiviisti. Naisille kenties

tyypillisemmäksi miellettyä ”runsaampaa” vuorovaikutustapaa miehet – mahdollisesti tiedostamattaan – tulkitsevat niin, että tällaisen puheen sisältö on vähemmän tärkeää – ja heidän kuuntelunsa herpaantuu. Tähän liittyy myös vaiennettujen ryhmien teorian yhteydessä annettu selitys: miehet ja heidän tapansa viestiä ja olla vuorovaikutuksessa on enemmän esillä mediassa ja viihteessä. Miesten voi siis ajatella olevan tottuneempia kuuntelemaan miehille tyypillisemmäksi miellettyä puhetapaa, varsinkin kun teorian mukaan naisetkin mukautuvat julkisessa viestinnässä tähän tapaan tullakseen otetuksi vakavasti. Toisaalta tähän Kramaraen selitykseen, että miehet ovat enemmän esillä tai ainakin pääosassa mediassa ja viihteessä, voi suhtautua kriittisesti Suomessa. Asiasta ei todennäköisesti löydy kattavaa tutkimusta, mutta Suomessa ollaan varmaankin menossa tässä asiassa tasa-arvoisempaan suuntaan. Yhdysvaltojen kulttuurissakin ollaan luultavasti menty Kramaraen 1980-luvun kirjoitusten jälkeen jonkin verran parempaan suuntaan, vaikka esimerkiksi elokuvateollisuudessa miespainotteiset tarinat ovatkin edelleen paljon yleisempiä ja naispolitiikkojen pääsy valtaan on vaikeampaa kuin Suomessa.

Yksi miesryhmän keskustelijoista kertoi kokemuksestaan, että miesten keskuudessa naisille ominaisemmaksi nähdyn vuorovaikutustavan omaksuminen nähdään negatiivisena: tunteista puhuminen on osoitus heikkoudesta. Tämän vuoksi naisten tapa viestiä tunteistaan jää vieraammaksi. Silti miesryhmäläiset kokivat, että oppivat iän myötä puhumaan esimerkiksi tunteista tai ihmissuhteista enemmän naisten tapaan. Vaiennettujen ryhmien teorian kautta näitä kokemuksia tarkastellessa voisi ajatella, että vaikka naisten kenties tunteellisempi vuorovaikutustapa nähtäisiin joskus vähemmän arvostettavana julkisessa diskurssissa, kuten teoriassa oletetaan, kenties yksityiselämän kontekstissa naisten vuorovaikutustapaa on alettu arvostaa yhä enemmän, ainakin Suomessa. Monet mahdollisesti kokevat, että nykyaikana suomalaisessa kulttuurissa tunteiden käsittelyyn kykeneminen ei ole vain jotakin ”naisten hömpötystä” vaan yhä tärkeämpää toimivien yksityiselämän suhteiden kannalta. Vaiennettujen ryhmien teoria on ehkä yksityiselämän kontekstissa Suomessa tältä osin vähemmän relevantti. Tällaisia asioita on kuitenkin vaikea todentaa.

Naisfokuseryhmäläisetkin keskustelivat miesten tapaan toisen tehtävänannon yhteydessä siitä, että naiset tuntuvat puhuvan enemmän, varsinkin ihmissuhdeasioista. Naiset pohtivat aiheeseen liittyen myös naisten ja miesten kokemusmaailmojen eroja. Naisryhmässä nousi esiin ajatus siitä, että naiset kenties hahmottavat maailmaa

enemmän sosiaalisten suhteiden kautta kuin miehet. Vaiennettujen ryhmien teoriaa soveltaen voisi tulkita, että naisten puhe ihmissuhteista on siksi joskus vierasta ja vähemmän kiinnostavaa miehille, koska ihmissuhteet eivät ole yhtä vahvasti keskiössä heidän kokemusmaailmassaan. Naisryhmäläisten kokemukset tästä asiasta tukevat vaiennettujen ryhmien teoriaa, sillä heidän kokemuksensa mukaan naisten ja miesten kokemusmaailmoissa saattaa olla ihmissuhteisiin suhtautumisen eroja, jotka vaikuttavat vastakkaisen sukupuolen puheeseen suhtautumiseen. Lisäksi naisryhmäläisillä nousi esiin kokemuksia siitä, että miehet suhtautuvat jollakin tietyllä tavalla ”naisten juttuihin”. Kenties vähemmän kiinnostuneesti, syystä tai toisesta. Nämäkin kokemukset käyvät yhteen vaiennettujen ryhmien teorian oletuksen kanssa, että naisten kokemusmaailma esittäytyy vähemmän kiinnostavana miehille. Toisaalta naisten ryhmässä nousi esiin kokemuksia siitä, että naiset itsekin saattavat kokea perinteisesti naisia kiinnostaviksi nähdyt asiat epäkiinnostaviksi. Analyysi menee kenties jo liian pitkälle, mutta vaiennettujen ryhmien teorian näkökulmasta voisi ajatella, että naisille on hyödyllisempää olla kiinnostuneita miesten kokemusmaailmassa mielenkiintoisiksi nähdystä asioista kuin perinteisesti naisten kiinnostuksen kohteiksi nähdystä asioista, sillä ne ovat yhteiskunnallisesti arvostetumpia. Tämä on kuitenkin pitkälle viety ajatus, eikä tietenkään yksinään selitä miksi osa naisryhmäläisistä piti perinteisesti ”naisten asioiksi” miellettyjä kiinnostuksenkohteita epäkiinnostavina.

Kolmannen tehtävänannon (liite3) taustalla oli vaiennettujen ryhmien teorian ajatus siitä, että sukupuolten vuorovaikutustapojen erilainen arvostus aiheuttaa sen, että miesten on vaikeampi ymmärtää naisia, ja että naiset joutuvat toisinaan mukauttamaan viestintäänsä vastaamaan miesten tapoja tullakseen kuulluksi. Näin ollen tehtävänannot mies- ja naisfokusryhmille poikkesivat toisistaan hieman, sillä tarkoitus oli saada miesryhmä pohtimaan sitä, onko heidän toisinaan vaikea ymmärtää naisten vuorovaikutustapoja, ja naisryhmäläisten haluttiin puolestaan pohtivan, kokevatko he joskus mukauttavansa viestintäänsä miesten seurassa.

Miesfokusryhmäläiset keskustelivat eniten vaikeudesta ymmärtää naisten vuorovaikutustapoja ensimmäisen tehtävänannon yhteydessä keskustellessaan naisten erilaisesta tavasta lähestyä riitoja. Kolmannenkin tehtävänannon yhteydessä eräs miesryhmäläisistä totesi, että ymmärtämistä vaikeudet tuntuvat liittyvän parisuhdekontekstiin, erityisesti riitoihin. Yksi keskustelija totesi, ettei itse muuta puhutapaansa naisten seurassa. Tämä onkin vaiennettujen ryhmien teorian oletuksen

mukaista. Miehet eivät joudu mukauttamaan vuorovaikutustapojaan naisten seurassa tullakseen kuulluiksi tai otetuksi vakavasti, koska miesten tapa on arvostetumpi. Suurimmaksi osaksi miesryhmäläiset kokivat, ettei naisten kanssa keskusteleminen eroa suuresti miesten kanssa keskustelemisestä, tai ainakin että eroja on vaikea havaita. Miesryhmäläisten kokemuksissa ei siis ilmennyt Kramaraen (1981, 8) kuvailemaa ivaa naisten puheen järjettömyydestä. Miehet toki keskustelivat esimerkiksi siitä, että naiset eivät lähde riitatilanteissa ongelmanratkaisusta tai että naiset tuntuvat innostuvan horoskoopeista enemmän kuin miehet, mutta varsinaisesti järjettömiksi tai oudoiksi he eivät näitä asioita kuvailleet. 2010-luvun Suomessa vaiennettujen ryhmien teoria on tältä osin, onneksi, mahdollisesti jo vanhentunut: naisten julkinen pilkkaaminen epäloogiseksi tai esimerkiksi seksististen vitsien esittäminen on nykyään jo yleisesti paheksuttavaa.

Naisfokusrhymässä nousi esiin kokemuksia siitä, että he mukauttavat joskus viestintäänsä miehille puhuessaan. Nämä kokemukset nousivat työyhteisöjen kontekstista. Naiset kokivat puhuvansa mieskollegoille lyhyesti, yksinkertaisesti, ytimekkäästi, vitsailen ja/tai asiallisesti. Vaiennettujen ryhmien teorian kautta näitä kokemuksia tarkastellessa voisi ajatella, että naiset ovat näissä tapauksissa mukauttaneet viestintäänsä miesten vuorovaikutustapoja vastaaviksi tullakseen paremmin kuulluksi tai otetuksi vakavasti. Työyhteisön kontekstin voi ajatella olevan julkisempi konteksti kuin parisuhteen, joten teorian kannalta on loogista, että naisten kokemukset viestinnän mukauttamisesta nousevat juuri sieltä, sillä teoria käsittelee erityisesti julkisen tason viestintää.

Fokusrhymäkeskusteluita itsessään tarkasteltiin toisessa tulosluvussa. Vaikka kyse oli vain yksittäisistä nais- ja miesryhmistä sekä heidän keskusteluistaan juuri tässä tietyssä tutkimustilanteessa, heidän vuorovaikutuksessaan havaitut erot tuntuivat kuitenkin siltä, että ne saattaisivat istua useimpien arkikokemukseen sukupuolten vuorovaikutustavoista ja niiden eroista. Keskusteluissa havaitut erot vaikuttivat siis olevan tyypillisiä – tai ainakin sellaiseksi koettuja – eroja miesten ja naisten välillä, vaikka kyseessä oli kaksi melko sattumanvaraista ryhmää. Seuraavaksi tarkastellaan, miten havaitut erot käyvät yhteen vaiennettujen ryhmien teorian ja tutkimuksissa sukupuolten viestinnällisistä eroista tehtyjen havaintojen kanssa.

Teorian soveltamisen ja sukupuolten viestinnällisistä eroista tehtyjen aikaisempien tutkimusten kannalta mielenkiintoisimpia olivat tuloksissa esiintyneet erot nonverbaalisessa viestinnässä fokusryhmien välillä. Nonverbaalisen viestinnän osalta ryhmissä havaittiin seuraavia eroja: naisryhmäläiset katsoivat toisiaan tiiviimmin puhuessaan ja kuunnellessaan sekä hymyilivät, nauroivat ja viestivät käsillään miesryhmäläisiä enemmän. Lisäksi miesryhmäläiset ylläpitivät asennoillaan suurempaa fyysistä etäisyyttä muihin ryhmäläisiin kuin naisryhmäläiset.

Kramaraen (1981, 17-18) mukaan vaiennettujen ryhmien teoriaa soveltaen voisi mahdollisesti olettaa, että naiset kenties käyttävät tai turvautuvat nonverbaaliseen ilmaisuun miehiä enemmän, koska verbaalinen kielirakenne (*language structure*) on (tai on mahdollisesti ollut ainakin englannin kielisissä kulttuureissa) pääasiassa miesten luomus, ja sisältää siksi eniten miesten kokemusmaailmaan sopivia ilmaisukeinoja. Vaikka tätä naisten runsasta nonverbaalista ilmaisua mahdollisesti joskus pilkataan tai on pilkattu, ja tulkittu ”ylitunteelliseksi” tai ”tasapainottomaksi”, se kenties mahdollistaa naisille joustavamman tavan ilmaista itseään. Tämä on laaja ja vaikeasti hahmotettava osa vaiennettujen ryhmien teoriaa. Kuten jo aiemmin on mainittu, tämän tutkielman puitteissa ei pystytä ottamaan kantaa tähän teorian lähes kielitieteelliseen osaan kielirakenteen muodostumisesta. Sen sijaan fokusryhmien välillä havaittuja eroja nonverbaalisesta viestinnästä voidaan tulkita vaiennettujen ryhmien teorian valossa niin, että ne mahdollisesti tukevat oletusta siitä, että naiset ”turvautuvat” (alkup. engl. *rely*) nonverbaalisen viestinnän keinoihin miehiä enemmän, sillä naisfokusryhmän jäsenet hymyilivät, nauroivat ja viestivät käsillään miesfokusryhmäläisiä enemmän. Analyysia ei tämän pienen laadullisen aineiston perusteella kuitenkaan voi viedä pidemmälle, mutta myös suomalaisessa kulttuurissa kerätyssä aineistossa oli siis havaittavissa sellaisia eroja nonverbaalisessa viestinnässä, jotka mahdollisesti tukevat ja ovat olennaisia vaiennettujen ryhmien teorian oletusten kannalta.

Dindia ja Canary (2006) ovat toimittaneet teoksen, johon on koottu yhteen sukupuolten välisiä viestinnällisiä eroja sekä yhteneväisyyksiä käsitteleviä artikkeleita. Yhdessä näistä artikkeleista käsitellään tutkimuksissa havaittuja eroja nonverbaalisessa viestinnässä sukupuolten välillä. Artikkelissa esitellään meta-analyysia tutkimuksista, joissa on kvantitatiivisesti tutkittu sukupuolierojen ilmenemistä nonverbaalisessa viestinnässä. Vaikka monet muutkin tekijät vaikuttavat erojen ilmenemiseen, nonverbaalisen viestinnän osalta sukupuoli on sen verran vaikuttava korrelaatti, että

nonverbaalisessa viestinnässä ilmenevien erojen tarkasteleminen sukupuolen näkökulmasta on mielekästä. Sukupuolierot nonverbaalisessa viestinnässä vaikuttavat itse asiassa olevan huomattavampia kuin monissa muissa tutkituissa osa-alueissa, esimerkiksi asenteissa ja käyttäytymisessä. Artikkelissa tarkasteltiin erityisesti sukupuolten välisiä eroja hymyilemisessä ja herkistymisessä nonverbaaliselle viestinnälle (*nonverbal sensitivity*). Näiden kahden muuttujan osalta tulokset olivat ristiriitaisempia kuin nonverbaalisen viestinnän osalta kokonaisuudessaan, mutta sukupuoli vaikutti olevan näidenkin kohdalla huomattava tekijä. (Hall 2006, 74.) Vaikuttaa siis siltä, että Kramaraen (1981, 17-18) oletukset naisten tukeutumisesta nonverbaalisen viestinnän keinoihin miehiä enemmän saavat tukea myös kvantitatiivisten tutkimusten puolelta. Se, että huomattavia sukupuolieroja nonverbaalisessa viestinnässä on tutkimuksissa havaittu ei tietenkään vielä kerro mistä erot johtuvat, mutta tulokset eivät ainakaan ole ristiriidassa Kramaraen päättelyn kanssa, päinvastoin.

Tähän tutkimukseen osallistuneiden kahden fokusryhmän välillä ilmeni eroja nonverbaalisessa viestinnässä. Naisryhmäläiset hymyilivät, nauroivat ja viestivät käsillään miesryhmäläisiä enemmän. Tämä on laadullinen tutkielma, joten fokusryhmien vuorovaikutusta analysoimalla ei ollut tarkoitus tuottaa yleistettävää tietoa naisten ja miesten välisistä vuorovaikutuksellisista eroista. Fokusryhmien välillä ilmenneet erot nonverbaalisessa viestinnässä kuitenkin kävivät yhteen, ja olivat mielenkiintoisia tarkastella, yllämainittujen kvantitatiivisten tutkimustulosten (Hall 2006) sekä Kramaraen (1981, 17-18) nonverbaalisesta viestinnästä esittämän oletuksen kannalta.

Vaiennettujen ryhmien teoria voi siis antaa nykypäivän Suomessakin selityksiä joihinkin viestinnällisiin ja vuorovaikutuksellisiin eroihin miesten ja naisten välillä. Teorialla on kuitenkin rajoituksensa, kuten jokaisella teorialla, eikä se ollut selitysvoinainen kaikissa tämänkään tutkimuksen tuloksissa esiinnousseissa asioissa. Vaiennettujen ryhmien teoria saattaa varmasti vaikuttaa monelle vieraalta eikä tunnu istuvan heidän kokemusmaailmaansa tai käsitykseensä viestinnästä. Parhaimmillaan teoria kuitenkin voi antaa ymmärrystä niille, joilla puolestaan on kokemuksia siitä, mitä teoriassa kutsutaan ”vaiennetuksi tulemiseksi”: vaikeus tulla kuulluksi tai ilmaista itseään hallitsevien viestinnän normien mukaisesti. Jatkossa olisikin mielenkiintoista lukea Suomessa toteutettuja tutkimuksia erilaisten ryhmien kokemuksista, joihin

vaiennettujen ryhmien teoria voisi antaa selityksiä. Olisi siis mielenkiintoista lukea myös sellaisia tutkimuksia, joissa tarkastelun kohteena olisi naisten sijaan jokin toinen ”vaiennettu” ryhmä, mahdollisesti miehistä koostuva. Tällöin tarkastelussa voisivat olla esimerkiksi eri yhteiskuntaluokkiin kuuluvien kokemukset tai vaikkapa maahanmuuttajien kokemukset. Antaisiko vaiennettujen ryhmien teoria mielekkään näkökulman heidän kokemuksilleen?

Tässä tutkielmassa kontekstina oli yksityiselämä, sillä fokusryhmiin osallistuneet puhuivat omista henkilökohtaisista käsityksistään ja kokemuksistaan. Jatkotutkimukset voisivat suuntautua enemmän julkisen tason viestintään suomalaisessa yhteiskunnassa, jolloin vaiennettujen ryhmien teoria saattaisi päästä oikeuksiinsa. Työelämä tai politiikka voisivat olla mielenkiintoisia konteksteja, joihin soveltaa vaiennettujen ryhmien teoriaa suomalaisessa yhteiskunnassa ja kulttuurissa. Millaisia vuorovaikutustapoja ja viestinnän käytänteitä niissä konteksteissa esiintyy, ja ovatko ne ”vaientavia” joillekin ryhmille?

6. Tutkimuksen arviointi

Tämä tutkielma on rakenteeltaan ja lähtökohdiltaan moninainen. Tutkielman taustalla on vaiennettujen ryhmien teoria, joka on laaja teoria – tai oikeastaan voisi sanoa jopa näkökulma. Tämä näkökulma sivuaa myös yksityiselämän viestintää, mutta on erityisesti yhteiskunnallinen teoria. Kuitenkin tämän tutkielman aineisto kerättiin yksityiselämän kontekstissa. Tutkimusaineiston tuottamisessa käytettiin virikelähtöistä fokusryhmämetodia ja aineiston analysoinnissa toisena menetelmänä käytettiin vuorovaikutusanalyysiä. Virikkeinä käytettiin sarjakuvia, joiden pohjalta osallistujat keskustelivat tutkielman aiheesta eli sukupuolten vuorovaikutustavoista. Näitä kokemuksia ja käsityksiä sukupuolten vuorovaikutustavoista puolestaan tarkastellaan vaiennettujen ryhmien teoriassa esitettyjen ajatusten ja oletusten kautta, joiden punaisena lankana on ajatus viestintä- ja vuorovaikutustapojen erilaisesta arvostuksesta, joka vaikuttaa miesten kykyyn ymmärtää naisia ja heidän suhtautumiseensa naisten vuorovaikutustapoihin. Tässä luvussa arvioidaan, kuinka näiden kaikkien osatekijöiden yhdistäminen onnistui ja miten tulokset onnistuivat eli arvioidaan tutkimusasetelmaa, tutkimusprosessia ja tutkimustuloksia.

Tutkimusasetelma

Tämän tutkielman tavoite oli selvittää miesten ja naisten käsityksiä ja kokemuksia sukupuolten vuorovaikutustavoista. Lisäksi tarkasteltiin vuorovaikutustapojen merkitystä sukupuolten keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Seuraavaksi arvioidaan, päästiinkö tutkimusasetelman avulla tähän tavoitteeseen. Tutkimusasetelmaan kuului kaksi fokusryhmää, joista toinen koostui miehistä ja toinen naisista. Tutkimusasetelman voidaan nähdä olleen sopiva tutkimustavoitteen saavuttamiseksi, sillä fokusryhmät tuottivat monipuolista aineistoa miesten ja naisten käsityksistä ja kokemuksista sukupuolten vuorovaikutustavoista. Lisäksi he pohtivat vuorovaikutustapojen merkitystä elämässään. Fokusryhmäläiset keskustelivat kaikista tehtävänannoista ja molempien fokusryhmien keskusteluissa nousi esiin vuorovaikutuksellisia eroja sekä toisaalta myös yhtäläisyyksiä.

Fokusryhmäläiset hyödynsivät keskusteluihin annettuja virikemateriaaleja eli Naisen kanssa ja Viivi ja Wagner -sarjakuvia. Ensimmäisessä tulosluvussa on mainittu kunkin tehtävänannon osalta mihin virikemateriaalissa fokusryhmäläiset tarttuivat keskusteluissaan. Kummassakin fokusryhmässä virikemateriaaliin viitattiin keskusteluissa jokaisen kolmen tehtävänannon kohdalla, joten sarjakuvat olivat onnistuneita keskustelunvirittäjiä. Saatua tuloksia oli mahdollista tarkastella vaiennettujen ryhmien teorian valossa, joten tehtävänannot onnistuivat johdattamaan keskustelijat pohtimaan haluttuja asioita.

Tutkimusprosessi ja -menetelmä

Seuraavaksi arvioidaan tutkimusprosessia ja erityisesti tutkimuksessa käytettyä fokusryhmämenetelmää. Arvioin lyhyesti myös toista metodia eli vuorovaikutusanalyysiä ja siihen kuulunutta havainnointia. Aineistokeruuprosessin aluksi lähdettiin hankkimaan osallistujia. Lopulliset ryhmäkoot olivat varsin pienet: neljä henkilöä kummassakin fokusryhmässä. Alkuperäinen tavoite oli 5-7 henkilöä per ryhmä. Tästä huolimatta ryhmäkoot olivat riittävät, sillä neljän hengen ryhmissä kaikki osallistuivat suhteellisen tasapuolisesti ja keskusteluista oli helppo saada kokonaiskäsitys ja vertailla osallistujien mielipiteitä toistensa välillä. Esimerkiksi seitsemän mahdollisesti erilaisen käsityksen välillä vertaileminen ja tiivistäminen olisi mahdollisesti ollut haastavampaa.

Keskusteluiden ohjaaja on tärkeässä osassa fokusryhmämetodia käytettäessä, sillä hänen tehtävänsä on ohjata ja stimuloida keskustelijoita keskustelemaan halutusta aiheesta (Stewart, Shamdasani & Rook 2007, 37). Seuraavaksi arvioidaan onnistumistani fokusryhmäkeskusteluiden ohjaamisessa. Pyrin ohjaamaan keskustelijoita keskustelemaan tehtävänannot kokonaisuudessaan läpi. Joidenkin tehtävänantojen kohdalla kuitenkin osa asioista jäi vähemmälle huomiolle tai siitä ei keskusteltu lainkaan. Näissä tapauksissa olisin voinut vielä enemmän kannustaa ja ohjailla keskustelijoita haluttuun suuntaan.

On hyvä tiedostaa, että fokusryhmiä ohjasi nainen. On vaikea arvioida tarkalleen, oliko tällä asialla vaikutusta fokusryhmien keskustelijoihin sekä saatuihin tuloksiin, mutta tämä on hyvä tiedostaa. Pyrin ohjaamaan neutraalisti, enkä kommentoinut keskustelijoiden mielipiteitä. Myös nonverbaalinen viestintäni oli pääasiassa hillittyä,

lähinnä katsekontakti ja keskustelemaan kannustavaa nyökyttelyä toisinaan. On kuitenkin mahdollista, että miesfokusrhymläisiin vaikutti se, että paikalla oleva tutkija oli nainen, kun tarkoitus oli kuitenkin keskustella naisten ja miesten vuorovaikutustapojen eroista. Miesryhmäläisten esittämissä mielipiteissä on kuitenkin rohkeasti nostettu koettuja eroja esiin, joten tutkijan sukupuolen vaikutusta miesryhmän keskusteluun on vaikea arvioida.

Onnistuin pääasiassa ohjaamaan keskustelua niin, että lisäkysymykset saivat keskustelijat keskustelemaan tutkielman kannalta mielenkiintoisista asioista lisää. Kuitenkin myös epäonnistumisia tapahtui. Kysyin miesryhmältä tarkennusta, kun he puhuivat siitä, että toisinaan kuunteleminen herpaantuu naisen puhetta kuunnellessa: ”Koetko sitten, että silloin kun ei jaksa kuunnella, niin että se ois joku sellanen ns. ’naisia kiinnostava aihe’ – vai koetko, että tämmöstä tapahtuu ylipäänsä kaikenlaisissa aiheissa?”. Tässä kohdassa asettelin kysymyksen niin, että se ei haastanut keskustelijoita todella pohtimaan, ovatko ”epäkiinnostavat aiheet” olleet jollain tavoin määriteltävissä enemmän naisia kiinnostaviksi aiheiksi, sillä heille tarjottiin suoraan helpompaa vastausvaihtoehtoa eli kuuntelemisen herpaantuvan ylipäänsä kaikenlaisissa aiheissa. Mikäli en olisi tarjonnut suoraan tätä vastausta, keskustelijat olisivat mahdollisesti joutuneet pohtimaan kysymystä ainakin hetken pidempään, sillä heidän olisi pitänyt itse perustella ja muotoilla kieltävä vastaus, jos olisivat siihen päätyneet.

Seuraavaksi arvioidaan kuinka tässä tutkielmassa onnistuttiin toimimaan fokusryhmämenetelmään liittyvien haasteiden kanssa. Näitä haasteita lueteltiin jo Tutkimuksen toteutus -luvun alaluvussa Aineistonkeruu fokusryhmämenetelmällä ja osallistujat. Osa haasteista liittyi keskustelujen ohjaajan rooliin, joten käsitellään sitä vielä lisää. Tutkija saattaa vinouttaa keskustelua antamalla esimerkiksi vihjeitä siitä, millaisia vastauksia hän toivoisi tai ohjaamalla tiedostamattaan keskustelijoita hakemaan konsensusta jostakin asiasta. Neuvoisin jo ennen keskusteluiden alkua, että osallistujien on tarkoitus yhdessä pohtia asioita, ja että heidän ei tarvitse tulla johonkin yhteiseen lopputulokseen tehtävänantojen osalta. Keskusteluissa ilmeni eriäviä kokemuksia ja käsityksiä asioista, joten vaikuttaisi siltä, että keskustelut eivät vinoutuneet konsensuksen hakemisen suhteen. Pyrin myös siihen, etten antaisi keskustelijoille kuvaa, että toivon heidän vastaavan kysymyksiin juuri tietyllä tavalla. Useimmiten tämä ilmeni kysymyksissäni niin, että kysyessäni esimerkiksi kokivatko osallistujat jonkin asian olevan tietyllä tavalla, tarjosin kysymyksessä myös päinvastaista vastausta. Tarkoitus oli ilmaista, että kumpi tahansa vastaus on

kiinnostava. Kysymyksenasettelu oli silloin esimerkiksi tällainen: ”Miltä teistä tuntuu, onks siin jotain eroa ymmärtämisvaikeudessa miehen kanssa riidellessä vai onkse ihan sitä samaa, samapa tuo onks siinä mies vai nainen kinaamassa?”

Yhdeksi fokusryhmämenetelmän haasteeksi nähtiin se, että keskustelu saattaa vinoutua, jos fokusryhmässä on yksi tai useampi erityisen hallitseva osallistuja. Tässä tutkimuksessa ryhmiä ei tarvinnut tältä osin ohjailta, sillä molemmissa ryhmissä kaikki osallistuivat keskusteluun melko tasaisesti ja kummassakaan ryhmässä keskustelijat eivät käyttäytyneet antisosiaalisesti toisiaan kohtaan: ketään ei vähätelty eikä toisten mielipiteitä vastaan hyökätty.

Fokusryhmäkeskusteluiden ohjaamiseen ja osallistujien käyttäytymiseen liittyvien haasteiden lisäksi myös fokusryhmäkeskusteluista saadun aineiston tiivistäminen ja tulkitseminen voi olla haastavaa aineiston keskustelunomaisuuden vuoksi (Stewart, Shamdasani & Rook 2007, 43-44). Keskusteluaineiston tiivistäminen ja tulkitseminen oli haastavaa, mutta tutkimuskysymykset oli muotoiltu sillä tavalla, että fokusryhmämenetelmällä saadut tulokset vastasivat niihin. Kahdessa ensimmäisessä tutkimuskysymyksessä kysyttiin, millaisia käsityksiä ja kokemuksia fokusryhmäläisillä oli sukupuolten vuorovaikutustavoista ja niiden eroista ja millä tavalla käsitykset mahdollisesti poikkesivat toisistaan. Näihin kysymyksiin vastaaminen ei vaatinut sitä, että osallistujien mielipiteistä olisi pitänyt muodostaa yksimielisiä vastauksia. Tutkimuskysymyksiin vastaamiseksi riitti, että fokusryhmäläisten käsityksiä ja kokemuksia esiteltiin tasapuolisesti.

Vuorovaikutusanalyysiä tehdessäni pyrin toimimaan systemaattisesti. Vuorovaikutuksen havainnointi oli aineistolähtöistä, eli havainnointiyksiköt olivat huomattavimpina pitämiäni havaintoja fokusryhmien vuorovaikutuksesta. Tarkoituksena oli havainnoida toistuvia ominaisuuksia ryhmien vuorovaikutuksessa. Havaintojen luotettavuuden varmistin siten, että havainnoin kutakin havainnointiyksikköä systemaattisesti erikseen videolta tai tarkastelin litteroidusta aineistosta.

Seuraavaksi arvioidaan eettisten periaatteiden noudattamista tutkimusprosessin aikana. Eettiset kysymykset voidaan jakaa tiedon hankintaan ja tiedon käyttämiseen liittyviksi (Eskola & Suoranta 1998, 52). Tiedon hankinta alkoi sillä, että fokusryhmiin etsittiin osallistujia. Osallistujille kerrottiin tutkimukseen osallistumisen luottamuksellisuudesta sekä saadun aineiston käyttämisestä ja säilyttämisestä. Samat asiat kerrattiin vielä itse

keskustelutilaisuuden aluksi. Näiltä osin eettisen toiminnan vaatimukset täyttyivät. Fokusryhmissä tuotettua keskusteluaineistoa käytettiin ainoastaan tämän pro gradu -tutkielman tuottamiseksi ja kyseistä aineistoa säilytettiin henkilökohtaisella, salasanalla suojatulla tietokoneellani.

Ainoastaan litterointia varten keskustelutiedostot siirrettiin muistitikulle, jotta litterointi voitiin suorittaa yliopiston koneella, joka sisälsi tarvittavan ohjelman. Tämä oli eettisesti riskialtis vaihe tutkimuksessa, mutta tiedostoja ei missään vaiheessa siirretty muistitikulta yliopiston koneelle, vaan aineisto litteroitiin tiedostojen ollessa henkilökohtaisella muistitikullani. Lisäksi katselin ja litteroin aineistoa pienessä tietokonealuokassa, jossa pystyin havainnoimaan, ettei kukaan voi nähdä keskusteluista tallennettuja videoita. Tietokone, jolla litterointi suoritettiin, sijaitsi niin, ettei sen ruudulle voinut nähdä ilman, että olisi tullut seisomaan suoraan taakseni, jonka olisin havainnut välittömästi. Keskusteluaineistot tuhottiin henkilökohtaiselta tietokoneeltani lopullisesti tutkimusraportin hyväksymisen jälkeen. Keskusteluaineistojen lisäksi keräsin fokusryhmien osallistujilta taustatiedot paperilomakkeilla, jotka täytettiin ennen fokusryhmäkeskusteluiden alkamista. Paperilomakkeet säilytettiin lukkojen takana, ja nekin tuhottiin tutkimusraportin hyväksymisen jälkeen. Tutkimusaineistojen hankkiminen ja säilyttäminen tapahtui siis eettisiä periaatteita huomioiden.

Tutkimustulosten käyttämiseen ei tässä tutkielmassa ole liittynyt erityisiä eettisiä ongelmia, sillä tutkimustuloksia ei ole tuotettu esimerkiksi jonkin ulkopuolisen yrityksen käyttöön, joka olisi mahdollisesti saattanut vaatia erityisiä eettisiä pohdintoja. Tutkimustulokset ovat vain tätä julkista pro gradu -tutkielmaa varten. Tulokset on raportoitu niin, että fokusryhmien osallistajat eivät ole niistä tunnistettavissa, sillä heidän henkilötietojaan ei ole raportoitu ja heidän raportissa esillä olevista puheenvuoroistaan on poistettu esimerkiksi ammattiin tai opintoalaan liittyvät viittaukset, joista osallistuja voisi olla tunnistettavissa.

Tutkimustulokset

Seuraavaksi arvioidaan saatuja tutkimustuloksia. Laadullisin menetelmin tuotettujen tutkimustulosten luotettavuutta voidaan arvioida esimerkiksi kriteereillä *uskottavuus*, *siirrettävyys*, *varmuus* sekä *vahvistuvuus* (Eskola & Suoranta 1998, 211-212). Tätä tutkielmaa arvioidaan uskottavuuden, siirrettävyyden ja varmuuden kriteereillä.

Uskottavuudella tarkoitetaan laadullisten tutkimustulosten arviointikriteerinä sitä, että tutkijan tulkinta vastaa tutkittavien käsityksiä (Eskola & Suoranta 1998, 211). Tutkimustuloksia raportoidessa pyrittiin raportoimaan tasapuolisesti osallistujien keskusteluissa esittämiä näkemyksiä. Voidaan siis arvioida, että olen onnistunut uskottavasti raportoimaan fokusryhmien osallistujien käsityksiä ja kokemuksia. Auki sen sijaan jää, vastaavatko vaiennettujen ryhmien teoriaan perustuvat tulkinnat tuloksista tutkittavien käsityksiä. Teoria edustaa kriittistä tutkimusperinnettä, joten voi olla, että teoriaan perustuvat tulkinnat esittäytyvät tutkimukseen osallistuneille vieraina ja mahdollisesti epäuskottavina. Tätä ei kuitenkaan tiedetä. Tämä olisi joka tapauksessa normaalia laadullisessa tutkimuksessa, sillä ”tutkittavat voivat olla sokeita kokemukselleen tai tilanteelleen” (Eskola & Suoranta 1998, 211).

Siirrettävyys tutkimustulosten arviointikriteerinä tarkoittaa tulosten siirrettävyyttä muihin konteksteihin, vaikka laadullisen tutkimuksen ollessa kyseessä yleistäminen ei ole täysin mahdollista (Eskola & Suoranta 1998, 211-212). Tässä tutkielmassa saadut tulokset mies- ja naisfokusryhmien käsityksistä ja kokemuksista sukupuolten vuorovaikutustavoista eivät ole yleistettävissä, mutta tulokset antavat ymmärrystä siitä, millaisia koetut erot voivat olla. Tulokset voisivat olla siirrettävissä siinä mielessä, että ne voivat antaa suuntaviivoja tuleville tutkimuksille.

Tutkimustulosten varmuutta arvioidaan siten, että otetaan huomioon tutkijan ennakkoletukset (Eskola & Suoranta 1998, 212). Tämän tutkielman tapauksessa oletin, että osallistajat kokisivat ainakin joidenkin virikesarjakuvissa ja tehtävänannoissa kuvattujen vuorovaikutustapojen erojen olevan todellisia. Jotta nämä ennakkoletukset eivät vinouttaisi tuloksia, tuloksissa tietoisesti raportoitiin tasapuolisesti sekä kokemuksia siitä, että erot pitivät paikkaansa, että eivät pitäneet. Tasapuolisesti raportoiminen tarkoittaa sitä, että molempia kokemuksia ja käsityksiä raportoitiin siinä määrin, kuin niitä esiintyi aineistossa.

Tutkimustulosten laatuun vaikutti suuresti valittu fokusryhmämenetelmä. Tulokset olivat laadukkaita ja monipuolisia, koska fokusryhmäläiset keskustelivat yhdessä, jolloin toisten kokemuksista ja käsityksistä tuli mieleen uusia asioita ja muiden puheita saattoi peilata omiin ajatuksiin. Yksilöhaastattelussa ei luultavasti olisi noussut esiin yhtä monia kokemuksia. Juuri muiden ryhmäläisten puheenvuoroihin reagoiminen ja niiden pohjalta keskusteleminen ovat fokusryhmämenetelmän vahvuuksia (Stewart, Shamdasani & Rook 2007, 43).

Fokusryhmäkeskusteluiden sisällöstä saatujen tulosten lisäksi itse fokusryhmäkeskusteluista tuotettiin tuloksia havainnoimalla fokusryhmien vuorovaikutustoimintaa vuorovaikutusanalyysin keinoin. Havainnointitietoa käytetäänkin tutkimuksissa täydentämään ja syventämään haastatteluaineistoja. Havainnoinnin avulla voidaan saada havainnollista ja kuvailevaa tietoa. (Grönfors 2010, 155.) Tässä tutkielmassa fokusryhmien vuorovaikutuksen havainnointi ja analysoiminen täydentävät fokusryhmäkeskusteluista saatuja tuloksia, sillä ne havainnollistavat sitä, millaisia vuorovaikutustapojen eroja sukupuolten välillä saattaa ilmetä.

Tämä tutkielma on toteutettu laadullisella tutkimusotteella ja se pohjautuu kriittiseen tutkimusperinteeseen kytkeytyvään vaiennettujen ryhmien teoriaan. Tutkimustulosten relevanssi on niiden tieteellisessä ja yhteiskunnallisessa relevanssissa. Laadullisen tutkimuksen tarkoituksiksi voidaan nähdä ymmärryksen tuottaminen jostakin aiheesta. Tämä tutkielma on antanut yhteiskunnallisesti ymmärrystä siitä, millaisia kokemuksia sukupuolten vuorovaikutustavoista ja niiden eroista suomalaisessa kulttuurissa voi olla. Tulosten avulla voidaan pohtia, miten nämä koetut erot voivat vaikuttaa esimerkiksi työelämässä. Tämän tutkielman tutkimustulosten tieteellinen relevanssi puolestaan on vaiennettujen ryhmien teorian soveltamisessa suomalaiseen kulttuuriin. Teoriaa on perinteisesti sovellettu eniten englanninkielisissä kulttuureissa, joten teorian soveltamisen laajentaminen suomenkieliseen kulttuuriin on mielenkiintoinen uusi konteksti.

Kirjallisuus

Ardener, S. 2005. Ardener's "muted groups": The genesis of an idea and its praxis. *Women & Language* 28, 50-54.

Dindia, K. & Canary, D. J. 2006. Sex differences and similarities in communication. 2nd ed. Mahwah, N.J.: Lawrence Erlbaum Associates.

Dindia, K. 2006. Men are from North Dakota, women are from South Dakota. Teoksessa K. Dindia & D.J. Canary (toim.) Sex differences and similarities in communication. 2nd ed. Mahwah, N.J.: Lawrence Erlbaum Associates, 3-20.

Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 8. painos. Tampere: Vastapaino.

Foss, K., Foss, S. & Griffin, C. 1999. Feminist rhetorical theories. Thousand Oaks, Cal.: Sage.

Griffin, E. 2012. A first look at communication theory. 8th ed. New York : McGraw-Hill.

Greenbaum, T. 1998. The handbook for focus group research. 2nd ed. Thousand Oaks, Calif.; London: Sage.

Grönfors, M. 2010. Havaintojen teko aineistonkeräyksen menetelmänä. Teoksessa J. Aaltola & R. Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. 2. painos. Jyväskylä: PS-kustannus.

Hall, J.A. 2006. How big are nonverbal sex differences? The case of smiling and nonverbal sensitivity. Teoksessa K. Dindia & D.J. Canary (toim.) Sex differences and similarities in communication. 2nd ed. Mahwah, N.J.: Lawrence Erlbaum Associates, 59-81.

Kansanedustajien sukupuolijakauma 2014 -tilasto. Eduskunnan verkkosivut. Saatavana:

<http://www.eduskunta.fi/triphome/bin/tixhaku.sh?lyh=hex8160?lomake=tix5050>

[Viitattu 17.2.2014]

Kramarae, C. 1981. Women and men speaking. Frameworks for analysis. Rowley, Massachusetts: Newbury House.

Kramarae, C. 2005. Muted group theory and communication: Asking dangerous questions. *Women & Language* 28, 55-61.

Manning, J. 2014. Membership of the 113th congress: A profile. Yhdysvaltain kongressin verkkojulkaisu. Saatavilla:

<http://www.senate.gov/CRSReports/crs-publish.cfm?pid=%260BL%2BR\C%3F%0A>

[Viitattu 17.2.2014]

Meares, M. 2003. Voice, agency, and engagement: Narratives of negative work experiences from employees from traditionally muted groups. Paper presented at International Communication Association annual meeting, San Diego.

Morgan, D. 1997. Focus groups as qualitative research. 2nd ed. Qualitative research methods series 16. Thousand Oaks, Calif.: Sage, cop.

Norton, R. 1983. Communicator style. Theory, applications, and measures. Beverly Hills, Calif.: Sage.

Sillantaus, Teppo & Gylling, Mikael (piirroset: Rosse, Stéphane). 2000. Yhä naisen kanssa. Parisuhteen käyttöohje edistyneille. Naisen kanssa -sarjakuva-albumi. Kustannusosakeyhtiö Nemo.

Stewart, D., Shamdasani, P. & Rook, D. 2007. Focus groups : Theory and practice. 2nd ed. Thousand Oaks, Calif.; London: Sage.

Tannen, D. 1991. You just don't understand: Women and men in conversation. New York: Ballantine.

Tuomola, Juba. 2012. Laajennettu parisuhteellisuusteoria. Viivi ja Wagner -sarjakuva-albumi. Kustantaja: Arktinen Banaani.

Tuomola, Juba. 2011. Viivin ja Wagnerin suhdekiemuroita. Viivi ja Wagner -sarjakuva-albumi. Kustantaja: Otava.

Tuomola, Juba. 2012. Viivi ja Wagner -sarjakuvastriippi. Helsingin Sanomat. Saatavana: <http://www.hs.fi/viivijawagner/s1353312647233> [Viitattu 1.4.2014]

Valkonen, T. & Laapotti, T. 2011. Katsaus ryhmän vuorovaikutuksen analysointimenetelmiin. Prologi – Puheviestinnän vuosikirja 2011. Jyväskylä: Prologos ry. Saatavana: https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/37222/Valkonen_Laapotti.pdf?sequence=1 [Viitattu 17.6.2014]

Liite 1 Ensimmäinen tehtävänanto fokusryhmille virikesarjakuvineen

Tehtävänanto:

Esitetyissä sarjakuvissa naiset ja miehet riitelevät. Keskustelkaa siitä, **kuinka paljon mielestänne naisten ja miesten erilaisilla keskustelutavoilla mahdollisesti on merkitystä riitatilanteissa**. Pohtikaa, **onko vaikeudella ymmärtää toista joskus osuutta asiaan** – kuten sarjakuvissa kuvataan: aina ei tiedä mistä riita käynnistyi, mistä toinen loukkaantui. Pohtikaa mahdollisia omia kokemuksianne näistä asioista ja sitä, **kuinka paljon koette ymmärtämisvaikeuksia ja keskustelutavan eroja ilmenevän vastakkaisen sukupuolen kanssa riidellessänne**. Omien kokemusten lisäksi voitte pohtia myös läheisten kokemuksia, ympärillänne näkemäänne. Keskusteluun tuomienne kokemusten ja ajatusten ei tarvitse välttämättä liittyä juuri parisuhteeseen, vaan ylipäänsä riitatilanteisiin miesten/naisten kanssa – myös kaverisuhteissa tai työpaikoilla.

Ensimmäisen tehtävänannon yhteydessä esitetyt sarjakuvat esittämisjärjestyksessä:

Viivi ja Wagner strippi #786 (Tuomola: Laajennettu parisuhteellisuusteoria s.230)

Viivi ja Wagner strippi #1719 (Tuomola: Viivin ja Wagnerin suhdekiemuroita s.55)

RIIDAN LAAJENEMISESTA KRIISIKSI

Naisen kanssa. Riidan laajenemisesta kriisiksi. (Sillantaus & Gylling: Yhä naisen kanssa. Parisuhteen käyttöohje edistyneille. s.77)

Liite 2 Toinen tehtävänanto fokusryhmille virikesarjakuvineen

Tehtävänanto:

Sarjakuvissa kuvataan suodatinta, kuulosuojainta ja silmät auki nukkumista – kaikki suojaamassa naisen ”ihmissuhdejargonilta”. Keskustelkaa siitä, **kokevatko naiset ja miehet maailman eri tavalla ja vaikuttavatko erilaiset kokemukset mahdollisesti siihen miten vastakkaisen sukupuolen puheeseen suhtaudutaan**. Keskustelkaa erityisesti siitä, **miten miehet suhtautuvat naisten puheeseen naisia kiinnostavista asioista**. Kyseessä ei tarvitse olla juuri ihmissuhdeasiat niin kuin sarjakuvassa, mutta se toiminee esimerkkinä. Voitte ajatella niin omianne kuin läheistenkin kokemuksia.

Toisen tehtävänannon yhteydessä esitetyt sarjakuvat esittämisjärjestyksessä:

Viivi ja Wagner strippi #2648 (Tuomola: Laajennettu parisuhteellisuusteoria s.347)

Viivi ja Wagner strippi #2180 (Tuomola: Viivin ja Wagnerin suhdekieruroita s. 65)

Viivi ja Wagner strippi #4299 (Helsingin Sanomat Viivi ja Wagner 9.11.2012
<http://www.hs.fi/viivijawagner/s1353312647233>)

Liite 3 Kolmannet tehtävänannot fokusryhmille sekä virikesarjakuva

Tehtävänanto miesfokusryhmälle:

Tämä keskustelu ei nyt sitten liity siihen, mitä mieltä olette horoskoopeista! ;) Ajatelkaa sarjakuvaa enemmän kuvauksena naisten ja miesten tavoista keskustella. Keskustelkaa yhdessä **voitteko yleensä puhua naisten ja miesten kanssa samalla tavalla vai koetteko esimerkiksi, että naisten ilmaisutavasta on joskus vaikeampi saada selvää.** Kuten sarjakuvassa: mies haluaisi saada naiselta yksiselitteisen mielipiteen, nainen taas pitää oman moniselitteisemmän mielipiteensä. Miten te asian koette omien kokemustenne ja ympärillänne näkemänne perusteella?

Tehtävänanto naisfokusryhmälle:

Tämä keskustelu ei nyt sitten liity siihen, mitä mieltä olette horoskoopeista! ;) Ajatelkaa sarjakuvaa enemmän kuvauksena naisten ja miesten tavoista keskustella. **Keskustelkaa yhdessä voitteko yleensä puhua naisten ja miesten kanssa samalla tavalla vai koetteko joskus, että miesten kanssa keskustellessanne joudutte ilmaisemaan asianne eri tavalla kuin naisten kesken.** Kuten sarjakuvassa: mies haluaisi saada naiselta yksiselitteisen mielipiteen, nainen taas pitää oman moniselitteisemmän mielipiteensä. Miten te asian koette omien kokemustenne ja ympärillänne näkemänne perusteella?

Kolmannen tehtävänannon yhteydessä esitetty sarjakuva:

Naisen kanssa. Yliluonnollisista ilmiöistä. (Sillantaus & Gylling: Yhä naisen kanssa. Parisuhteen käyttöohje edistyneille. s. 13)